kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

ISSN 1300-6436

SAYI: 30 EYLÜL 1997

100.000 TL. (KDV DAHİL)

ORGAZM VERİLMEZ ALINIR

evli erkekle aşk

TARKAN

hepsi onun mu?

gerekli ve mümkün

TÜRKİYELİ FEMİNİZM

Merhaba,

Türkiye'de feminizm ortaya çıktığından bu yana değişik çevreler tarafından batı kaynaklı bir düşünce olmakla suçlandı. Bu kuşkusuz doğru. Kadınlar Avrupa'da da, Asya'da da, tüm kıtalar ve tüm ülkelerde erkekler tarafından ezildiklerine göre, nerede olurlarsa olsunlar bu konuda söylevebilecekleri ortak sözleri var. Ancak feminizmin batı kaynaklı bir düşünce olması, yerli bir feminizmin imkânsız olduğu anlamına gelmiyor. Böyle bir feminizm, mümkün olmanın ötesinde, gerekli ve başarılı olmak için zorunlu. Ayşe Düzkan bu sayıda yerli bir feminizmin ipuçlarını araştırdı. Konuya görüşlerini özetleyerek katkıda bulunan Avnur İlyasoğlu ve Ferhunde Özbay'a teşekkür ediyoruz.

Bu sayımızda erkeklere, daha doğrusu iki erkeğe ayrıcalıklı bir yer tanıdık: Tarkan ve Metin Tekin. İki çekici erkekle ilgili olarak Pazartesi'nin vazdıklarını ilginç bulabilirsiniz. Dergimize dışardan katkılar sevindirici bir biçimde sürüyor. Metin Tekin'le ilgili yazıyı bir okurumuz yazdı. Ayrıca, dergimize zaman zaman katkıda bulunan Şahika Yüksel, Suna Karaküçük ve Nilgün Çetinalp Erentav'ın yazılarını bu sayıda da okuyabilirsiniz.

Bazen orta sayfa söyleşileri ve dışardan gelen yazılardaki bazı düşüncelerle ilgili eleştiriler alıyoruz. Geçen sayımızda madde bağımlılarının yakınlarıyla yaptığımız söyleşide kullanılan kimi ifadelerin, madde bağımlılığını teşvik edici olduğunu düşünen bazı okurlarımız bizi eleştirdiler. Orta sayfa, değişik çevrelerden kadınları biraraya getirerek belli bir konuda konuşmalarını sağladığımız bir bölüm. Dolayısıyla, burada dile getirilen düşünceler *Pazartesi*'nin görüşleri olarak algılanmamalı. Dışardan gelen yazıları elbette bir elemeden geçiriyoruz ama ne onlara ne de orta sayfaya, gerektiğinde kısaltma yapmak dışında bir müdahalede bulunmuyoruz. Bu sayı orta sayfamız, evli erkeklerle birlikte olmuş kadınların yaptıkları bir söyleşi. Kuşkusuz bu konuda da pekçok tartışmalı nokta var; ama söz konusu olan onların deneyimleri, onların düşünceleri. Katılmak zorunda değiliz ama farklı görüşlerle tanışmak da önemli.

Yayın Kurulu üyemiz Tüten Ateş babasını kaybetti. Yüksel Amca'yı sevgiyle anıyor, ailesine başsağlığı diliyoruz.

Bu sayı "Tüpçü"den mahrum kalıyoruz, ama sevimli bir sebeple. Arkadaşımız

Ramize Erer'in bir oğlu oldu. Ramize'ye sabır, minik yavruya uzun ömür ve saadetler dileriz. Allah gazdan, pişikten uzak tutsun onu. Gelecek sayılarımızda Ramize bizi güldürmeye devam edecek.

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

kadınların özgürleşmesi, kurtuluşu politikalarını batılı kızkardeşlerimizden öğrenmiş olabiliriz. ama, bu, kendi coğrafyamıza has, yerli politikalar üretmememiz anlamına gelmez. kaldı ki, kadınlar arasındaki farklılıkları hesaba katarak politika üreten bir akım feminizm.

yerli feminizmin ipuçları

feminizmi batılı kızkardeşlerimizden öğrendik. ama bu, batıcılıkla ve modernizmle hesaplaşamayacağımız anlamına gelmiyor. yerli bir feminizm, türkiye'de belki de birçok yerde olduğundan daha gerekli.

yerli bir fe

bize uzun yıllardır hem karşımızda duran muhafazakârlardan, hem de yanımızda durur gibi olan solculardan şöyle bir suçlama geldi: bu feminizm batı kaynaklı bir düşünce! doğrudur. biz de bu ithamları çeşitli biçimlerde savuşturduk; "marksizm de konya ovası'ndan çıkmadı ya!" dedik. muhafazakârlığın en kararlı savunucuları olan siyasi müslümanların, modernizmden nasıl etkilendiklerini anlattık. (dinlediklerinde tabii.)

izin verirseniz, bir çoğumuzun farkında olduğu bir şeyi tekrar etmek istiyorum. kadınların özgürleşmesi, kurtuluşu politikalarını batılı kızkardeşlerimizden öğrenmiş olabiliriz. ama, bu, kendi coğrafyamıza has, yerli politikalar üretmememiz, üretemiyeceğimiz anlamına gelmez. kaldı ki, kadınlar arasındaki farklılıkları hesaba katarak politika üreten bir akım feminizm. erkek egemenliği, her ülkede kadınları baskı altına alır, yarattığı çelişki itibariyle aynıdır ama aldığı biçimler, işleyiş tarzı birbirinden farklıdır ve ayrı ayrı tahlil edilmesi gerekir. kadınlar, batı'da da doğu'da da erkekler tarafından baskı altına alınırlar ama batılı kadınların gözlemleri, geliştirdikleri politik mücadele ve hedefler bizim için geçerli ya da öncelikli olmayabilir. bunun da ötesinde bir şey var. pirimiz, üstadımız simone de beauvoir, "kadın doğulmaz, kadın olunur," demiş. bu söz, cinsiyetin yalnızca biyolojik değil toplumsal bağlamı da olduğunu anlatır. toplumsal cinsiyet, ideolojinin aktarılmasıyla oluşturulur. bir ülkedeki kadınlık ideolojisi, o ülkedeki cinsiyetlerin arasındaki çelişkinin, sınıfların, çeşitli milliyet, ırk ve etnik grupların arasındaki çelişkiler ve ilişkilerle harmanlanmasından oluşur. dolayısıyla, her coğrafi ölçek için ayrı tahliller ve politikalar gerekir. zaten, doğumuzdaki bir çok kadın hareketi (onlardan haberimiz yoksa bunun kabahati yalnızca bizde değil. bu topraklarda uzun yıllardır sürdürülen batıcı dayatmalarda aranmalıdır bence) batı merkezli olmayan bir feminizmi tartışmaya, üretmeye başlamış bile.

dünyanın coğrafya üzerinden kategorilendirilmesi sıkça yapılan bir şey. bugün iktisadi olarak baktığımızda, bir güney-kuzey ikileminden bahsetmek mümkün diye düşünüyorum. yani zengin kuzey ülkelerine karşılık fakir güney ülkeleri. bu tanımlama o ülkelerin kendi içlerindeki sınıfsal farklılıkları ve sınıfsal egemenlik ilişkilerini gözardı etmek anlamında değil; çeşitli ülkeler arasında emperyalizmin sonucu olarak kurulan ilişkileri tanımlamak açısından anlamlı. yerlilikte kimseye söz bırakmayan müslümanların bu ayrıma pek temas etmemelerinin bence politik sebepleri var. ama bu tartışma bu yazının konusu değil. buna karşılık, doğu-batı arasında kültürel bir farklılıktan ve siyasal çelişkilerden söz etmek mümkün görünüyor bana. türkiye bu iki ayrımda da mağdur tarafta yer alıyor, hem güneyli hem de doğulu. ancak, feminizm daha kültürel-siyasal bir alanda hareket ettiği için esas olarak batı merkezlilikle hesaplaşmaya çalışıyoruz. ayrıca, güney ülkelerinde kadınlar açısından geçerli olan birçok iktisadi durum, neredeyse bütün doğu ülkelerinde de geçerli. bunları ilerde ifade etmeye çalışacağım.

ama batı merkezlilikten kaçınmamızın tarihsel sebepleri daha önemli bence. türkiye cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte batıcılık ve modernizm bütün topluma dayatılmış. uzun yıllar boyunca muhalefet de bu dayatmanın kavramlarıyla düşünüp hareket etmiş. biz kadınlar için bu özellikle önemli. çünkü kemalizm en çok kadınlara rol modelleri dayatmıştır. bu modellerle, kalıplarla farkımızı gerek kendi kafamızda gerekse bütün toplum nezdinde ifade edebilmemiz gerekiyor. çok gündelik, kaba iki örnekle konuyu açmak istiyorum. yağmur yağarken başına şapka takan bir kadının (dini sebeplerle değil) aynı sebeple başörtüsü takan bir kadından daha özgürlükçü birisi olduğu fikri değilse bile duygusu yaygındır. aynı şekilde, uzun saçlı, küpeli bir erkeğin, bıyıklı, tespihli bir erkekten daha iyi bir şey olduğu duygusu da yaygındır. halbuki şapka ve başörtü, buraya ait olan ve oradan öğrenilmiş olmanın dışında bir farkı olmayan iki giysi parçasıdır. uzun saç ve bıyık erkeklerin süslenme yöntemleridir, tespih ve küpe de değerli taşlar ve madenlerin değerlendirildiği iki obje. o kadar. birisini müslüman ağırlıklı toplumlarda erkekler el oyalamak, dua etmek için taşır. ötekisini erkekler de yüzyıllardır takarlarmış ama bu cinsin kulağına yeniden düşüşü batıda oldu. bu ikisinin aralarında daha erkek egemen olma açısından hiç bir fark yok. bu tür uyduruk kodların bizi etkilemesine neden izin veriyoruz?

bütün bunlardan yola çıkarak yerlilik kavramı kullanılıyor. yerli olan yerel olandan farklı. yerel, yani eski dilde söylersek mahalli olanın tarihle, gelenekle daha fazla bağı var ve esas olarak belli bir coğrafyadan "türemiş" olmakla ilintili. bundan dolayı da hayli muğlak bir kavram diye düşünüyorum. bir örnek vermek gerekirse, hıristiyanlık ortadoğu'da ortaya çıkmıştır, ama toplumsal kültürün

minizm

bir parçası olarak esas varoluşu avrupa'da gerçekleşmiştir. yerli olan. çeşitli biçimlerde o coğrafyada bir araya getirilmiş bütün renk ve unsurları içerebilen. doğruluğundan pek emin olmadığım için tırnak içinde kullanacağım bir deyimle "melez" olanı kasteden bir kavram. bizim, gelenekselle bağımız, yerli olanın parçası olduğu ölçüde. çünkü varolanı muhafaza etmek değil. değiştirmek istiyoruz. dolayısıyla kalkış noktamız. bugün içinde yaşadığımız toplumsal hayatı. kültürü, siyaseti tahlil edip parçalamak. ya da daha doğru bir ifadeyle parçalayıp tahlil etmek.

yerli bir feminizm için. içinde yaşadığımız toplumdaki kadınlarla erkekler arasındaki ilişkilere hiç olmazsa kabaca bakmak gerektiğini düşünüyorum. yazının başında sözünü ettiğim ipuçları da bunlar

İslamcılık yükselirken...

Nikki R. Keddie, Doğulu Kadınların Tarihi adlı makalesinde, Batıcılığa teslim olmanın İslamı yükselişle bağlantısını da ele alıyor. Makaleden kısa bir bölümü aktarıyoruz:

"İkinci Dünya Savaşından beri bir dizi eğilim. liberal reformizmin hasıraltı olmasını ve İslamı yeniden uyanışı güçlendirdi. Bu eğilimler şöyle sıralanabilir:

1. Batılı elit ve çoğunluk arasındaki kültürel gediğin büyümesi: 2. Batı ve İsrail'in gücündeki artış: 3. hızlı şehirleşme, petrol gelirlerine dayanan modernleşme ve gelir dağılımındaki artan eşitsizliğin sonucu gerçekleşen sosyo-ekonomik versizleşme: ve 4. Ortadoğu'daki Batılılaşmış hükümdar ve teorilerin başarısızlığı karşısında bunlara ilişkin yanılsamalardan kurtuluş. Elit ve kitleler arasındaki uçurum Ortadoğu'da iki kültür yaratmıştır. Elit kültürler Batı kökenli olma eğilimindedir, genç insanlar Batı tipi eğitim alıp geleneksel burjuvazi ve kitlelerle çok az temasa geçerler. Bazen Kuzey Afrika'da olduğu gibi bu ikisi, ayrı lisanları konuşurlar. Halk sınıfları İslam'la elitden daha fazla özdeşleşirler. Kırsal bölgelerde ya da küçük kasabalarda İslami biçimde yetişip aşırı kalabalık şehirlere göç eden öğrencilerde yabancılaşma ve İslami yeniden canlanma güçlüdür. Bunlar aynı zamanda kimlik ve anti-emperyalizm vurgusu yapan bazı şehirli gruplarda da güçlüdür.

Batılı tüketim malları ve uzmanlar her zamankinden daha ortadadır. İslamcılık için en önemlisi şudur ki, Batı'nın kültürel nüfuzu. tüketim. medya ve bütün öteki kültürel alanlarda artmaktadır. Bunların çoğu tercihe bağlı şeyler olmasına rağmen. Batı'nın kültürel egemenliğini reddedişin böyle geri tepmesi şaşırtıcı değildir. İsrail ise, genelde, yeni-sömürgeciliğin Batılı kale burcu olarak görünür, Batı yanlısı liderlere ve Batılı tarza daha da tepki duyulması sağlanır böylece."

Yerelden çıkan ve evrensel haklar da talep eden...

Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Profesör Ferhunde Özbay konuyla ilgili şunları söyledi:

"Yerli ve yabancı karşıtlığında 'yerli'nin olumlu bir ifadesi var sanki. Bize yakın, bizden olan..

Oysa günümüzde bu anlam tam da tersine dönmüş durumda. Bu kadar yabancı marka, yabancı sermaye, yabancı hayranlığının olduğu bir kültürde, yani yabancının ilk defa bu denli abartılarak övüldüğü bir dönemde, içimden yine de yerliyi tutmak geliyor. Yerli mallar haftasını nasıl bütün iştiyakımızla kutlamışsak kırk yıl önce, yerli sermaye ve milli burjuvazinin gelişimine alkış tutmuşsak otuz yıl önce, on yıl önce ilk defa bize yerli mafya ve çetelerin cinsiyet ayırımını aşabildiğini göstermişse büyüklerimiz, bugün artık yerli feminizmi dillendirmenin zamanı gelmiş ve de geçiyor diye düşünüyorum ister istemez. Oysa, feminizm tartışılırken yerlinin karşıtı yabancı olmamalı. Hangi yabancı diye sorarlar insana. Amerika mı, İran mı, yoksa Orta Asya'dan birlikte vola çıktığımız soydaşlarımız mı?

Yerlinin karşıtı evrensel diye aldığımızda sakın akla küreselleşme gelmesin. Zira bence küreselleşme de yabancıyı yerelleştirmek, yerliyi egzotikleştirmekten öte değildir. Evrensel denince akla bütün emekçiler ve ezilenlerin hakları gelsin. Kadın emeği bugün dünya pazarlarında rekabet uğruna sömürülüyorsa. Türkiye, Çin, Hindistan gibi ülkeler kadınlarını daha az ücretle çalıştırabildikleri için bu sömürü düzeni sürüyorsa ve bunun için ağlaşıyorsa kadınlarımız; ve dayağa karşı evrensel haklara sığınmak zorundaysak hâlâ, evrenselden yana olmaklığımız gerekir. Bu açıdan ele alınacak olursa. Türkiye'deki feminizmin evrensel boyutunun olması gereklidir, önemlidir.

Peki ya evrensel feminizm? Evrensel feminizm. evrensel bir cinsiyet ayrımı üzerine kuruludur.Yani her toplumda, her kültürde ve de her çağda kadınların yalnızca kadın oldukları için ezildiklerini ve sömürüldüklerini varsayar. Bizi, çözümsüzlüğe iten bir biyolojik indirgemeciliğe sürükler. Tarihi, kültürel farklılıkları ve bunlardan doğan sorunları ve doğacak çözümleri yok sayar. Ama belki de en basit ve tehlikeli olanı bizi gözlem yapmaktan. kendimizi ve çevremizdekileri tanımaktan yoksun bırakır, var olan tarihsel koşullara göre önceliklerimizi sıralamaktan alıkoyar. Kadınları pasif birer yaratık olarak gören erkeksi görüşlere çanak tutar. Kısaca, düşünmeyi, görmeyi ve yaratıcılığı engeller. 'Yerli feminizm', kadınları içinde bulundukları koşullara göre kendi çözümlerini üretmelerini dayattığı için gereklidir. Bence feminizmin özü de bu aktif katılımdır. Feminizm. yerelden çıkan ve evrensel haklar da talep eden bir hareket olmalıdır.

Aynur İlyasoğlu:

"Yerli bir feminizmden söz etmekte yarar var, çünkü..."

Batı'da geçen yüzyılın sonlarından bu yüzyıla akarak gelişen kadın hakları hareketlerinin içinden gelişen feminist söylemin, kendisini, yeni bir toplumsal düzenin inşası sürecinde, ana gövdeyi oluşturan "İnsan hakları davasının" içinden gelişerek, "kadınların kamusal alandaki haklarının geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği arayışı temelinde, hem daha medeni ve akılcı olan hem de kadınlar için daha yaşanılır olan bir toplum arayışının" içinde kurduğunu, geliştirdiğini biliyoruz. Dolayısıyla Batı feminizminin kendi geleneğinin köklerinin, Aydınlanma felsefesinin; bilimin, akılcılığın içinden gelişimi ve buna paralel olarak da kendi davasının merkezine kadınlar için "medeni ve eşitlikçi" bir toplumsal düzenleme için mücadeleyi almış olması, bugünden geriye bakıldığında tarihsel olarak izlenebilir. Burada Türkiyeli feministler olarak bizim şimdilik çok da tartışma konusu etmediğimiz yansımalar var: Bizimki gibi "Batılılığı" hep tartışma konusu olmuş, daha da önemlisi, "Batılılığın", modernliğin ölçütlerinin büyük ölçüde kadınların toplumsal konumu merkeze alınarak gündeme getirildiği, bu alandaki farklı, karşıt ideolojilerin kadınlar için "uygun kalıpları" kesip, biçip dayattığı bir toplumda ve benzeri başka ülke kadınları açsından, Batı feminizminin arka planında olan Aydınlanma'nın zaman zaman bizim ülkemiz gibi ülkelerinin kadınlarına dönük bir "aydınlatma" misyonuna da dönüşebildiği... Burada çok da kasıt aramak gerekmiyor; bu durum karşımıza farklı biçimler altında çıkabiliyor. Örneğin, Batı dışındaki toplumların kadınları üzerinde çalışan (feminist) araştırmacıların, özellikle akademisyenlerin kendi toplumsal bilgi evrenleri içinde oluşmuş örüntülerin bu toplumlarda da tekrarlanabileceği varsayımıyla geliştirdikleri yaklaşımlara sıklıkla rastlayabiliyoruz. Gene aynı kapsamda, yerli (feminist) akademisyenlerin, araştırmacıların Batı feminizminin geliştirdiği kavramları kitabi olarak özümseyip, kendi araştırmalarında tekrarladıklarını, yeniden ürettiklerini izleyebiliyoruz.

Bir örnek vermek gerekirse. Batı'da feminist araştırmacıların yoğunlukla ele aldığı, kadınlar açısından "boşanma"nın nasıl yaşandığı konusu, yaşadıkları ve yazdıkları toplumsal ve kültürel ortamın, kadınların boşanma konusunda kararlarını vermelerinde ve sonraki hayatlarını planlamalarında karşılarına çıkan toplumsal koşullar ve rol beklentileri içinde oluşuyor. Oysa bizim yaşadığımız ortamın kendi düzenleniş biçimi içinde çok önemli bir boyut olan kadınların boşanma sonrasında kendi aile ortamlarına dönüş ve buna çoğunlukla eşlik eden ataerkil sınırlar ve baskılara ilişkin bir çözümleme yapabilmek için, feminist literatürdeki birikimin yanı sıra kendi ufkumuzu yaratmak, feminist literatürdeki kavram ve varsayımları yeniden ele almak, değerlendirmek gerekiyor.

Bir başka boyut da Batı'nın değerlerini, normlarını ve 'hassasiyetlerini', belki fazla da sorgulamadan, içselleştirmek ile ilgili. Naval El Saddawi'nin 'kadın sünneti' üzerine yazdıklarını, dünyanın bu kıyısında kadınlara yönelik vahşeti duyuran bir feryad olarak da okumak mümkün ama aynı zamanda yukarda söz ettiğim. "Batı karşısındaki hassasiyetin" Saddawi'nin bu konuyu yazışında, dili kullanışında, üslubunda etken olabilme koşullarını da akılda tutarak okumak mümkün... Bence Türkiye'de kadın hareketlerinin oluştuduğu birikim ve daha yakın dönem feminist hareketin açtığı kanallar, kadınların "kendileri için ve daha iyisi için var olmalarının" duyumsadığımız ve bunu tellaffuz ettiğimiz her durum, söz veya eylem, kadınların "özne" olabilmelerine ilişkin. Bir yanıyla "yerli bir feminizmin olanaklarından" söz etmek de bir tür "özneleşme" süreci. Belki de artık daha çok başka kadınların yüzlerine kendimizi görmek için bakmak, bakışabilmek, görebilmek ve görülebilmek.... Bugün burada içinde yaşadığımız kadınlar dünyasında süregiden "kadınlık hallerine" yakın olmak, kadınların bu ortamlarda varlıklarını sürdürebilmek için nesilden nesile taşıdıkları yatkınlıkları ve baş etme biçimlerini duyumsamak; bilgiyi bu dünyanın içinden yaratmak, gücümüzü böylelikle ve buralarda oluşturmak...

olacaktır bence.

kadınların ücretsiz çalışma süreçlerinde yer almaları türkiye'de birçok kuzey ve batı ülkesine göre daha fazla. özellikle tarımın ağırlıklı olduğu alanlarda, kadınlar ücretsiz olarak çalışırlar. bu çalışma, mesela çekirdek aile içinde ücretsiz çalışmaktan farklı. çünkü bal gibi değişim değeri olan bir ürün üretilir. ayrıca, yapısal uyum politikalarıyla türkiye'de iyice yaygınlaşacak olan evde parça başı çalışma da, elde edilen kazanca aile reisleri tarafından el konulan bir üretim.

küçük üretimin yaygınlığı sebebiyle, tarımda, ticarette aile hâlâ bir üretim birimi. dolayısıyla ideolojik ve toplumsal olarak güçlü bir kurum olmanın ötesinde ekonomik olarak da çok güçlü bir kurum. türkiye'de kadınlar, ücretli çalışma şansına çok az ulaşabiliyor. bu durum, kadınların yoğun olarak ücretli çalıştıkları ve dolayısıyla kapitalist sömürüye kadın olarak daha fazla maruz kaldıkları batı ve kuzey ülkelerinden çok farklı bir durum. bunun, bizim açımızdan doğurduğu siyasal farklılık, kadınların ücretli çalışmaya katılabilme taleplerinin, kapitalist sömürü karşısında kadın olarak farklı taleplerle mücadele etmelerinden daha ağırlıklı olması olacak.

yaşadığımız coğrafyada, uzun bir zamandır süren savaş, daha önce defalarca temas ettiğimiz gibi kadınları ağırlıklı bir biçimde mağdur ediyor ve bu durum, barış talebinin bizim siyasal gündemimizin bir parçası olması sonucunu doğuruyor.

türkiye, nüfusun önemli bir bölümünün müslüman olduğu bir ülke. yine nüfusun önemli bir bölümünün islam'dan uzak yaşıyor olması, toplumun dokusunun islam'a göre oluşmuş olması gerçeğini değiştirmiyor. islami hareketin dayatmalarıyla, kemalizmin dayatmaları dışında bir gündem oluşturmak, hem islamın kadınlar için ne anlama geldiğini farkedip, hem de bunun karşısında, kemalizmle hesaplaşmış kendi bağımsız hattımızı oluşturmak, *pazartesi*'nin de defalarca tartıştığı, kadınlarla ilgili politika üreten hemen herkesin önüne koyduğu bir gündem.

batı toplumsal kültüründe erkeklerle kadınlar neredeyse bir dayatma olarak bir arada toplumsallaşıyor. oysa bu coğrafyada kadınlar ve erkekler başka müslüman doğu ülkelerine kıyasla daha az olmakla birlikte, mümkün olduğu kadar birbirlerinden uzak tutulurlar. çeşitli sohbetlerde çok ifade ettiğimiz bir örneği tekrar etmek istiyorum; londra'da on altı yaşında bir kızın sevgilisinin olmaması onun için bir aşağılanma sebebi olabilirken, istanbul'da aynı yaşta bir kızın sevgilisinin olması aile faciası anlamına gelebilir. dolayısıyla, politik ayrılıkçı tavrımızı korumak (yani, erkeklerden ayrı ve bağımsız olarak örgütlenmek) bizim için her zaman ve her yerde önemli olmakla birlikte, kadınların erkeklerden bağımsız toplumsallaşmak gibi bir ihtiyaçlarından söz etmek güçtür. bu, batılı kızkardeşlerimizin sıkça ihtiyaç duyup başvurduğu, kadınlar için mesela kadın kahveleri gibi, bağımsız sosyal alanlar yaratmanın burada pek geçerliliği olmaması anlamına gelir bence. batı'da özel hayat atomizedir. kimse birbirinin ne yaptığıyla ilgilemnez. oysa burada bilhassa kadınların özel hayatı aşırı ilgi ve denetim konusudur. (devletin ilgisi ve denetimi kadınları değil, erkeklerin iktidarını korumaya yöneliktir.) özel alanı politikleştirirken bu faktörü göz önünde bulundurmak gerekir.

yukarıdaki durumları ele aldığımızda bizde feminizmin, kadınlar için çok daha önemli bir ihtiyaç olduğunu görmek de mümkün. burada islâmın ve kemalizmin kâh birbirlerini güçlendiren ama esas olarak birbirlerine karşıt gelişen etkileri ve geç kapitalistleşme sonucu kadınlar arasındaki farklılıklar çok derin. batı'da ise, kadınlar arasındaki farklılıklar, esas olarak, sınıfsal konum, ırk, millivet ve etnik farklar ve cinsel tercihlerden kaynaklanıyor. yaşadığımız coğrafyada söz konusu olan farklılıkları gözönünde tutarak örgütlenmek ama bu farklı kadın kimliklerinin ortak taleplerini tanımlamak, bunların üzerinden mücadele etmek bizim için önemli. öte yandan kadınların ücretli emeğin bu kadar dışında tutulmaları, erkek-egemenliğinin daha ağır bir biçimde mağduru olmalarına ve bunun daha çıplak bir biçimde görülmesine yol açıyor.

yerli bir feminizmi tartışırken kullanabileceğimiz ipuçları muhakkak ki bunlarla sınırlı değil. bunların bir kısmının bu güne kadar da farkındaydık. zaten bu yazı bu konuya bir nokta koymak değil, bütün bunlar üzerinden bir tartışma başlatmak için kaleme alındı. gidecek yolumuz uzun, söylenecek sözümüz çok. esas zor olan da şu ki, aklımızı, fikrimizi alanlar, elimizi kolumuzu bağlayanlardan daha fazla.

ayşe düzkan

Ne Avrupalı, ne de Amerikalı...

ABD ve SSCB,
dünyanın en güçlü ülkeleri,
ama nüfusları dünyanın sadece sekizde biri.
Afrikalılar da dünya nüfusunun sekizde biri.
bunların bir çeyreği Nijeryalı.
dünya nüfusunun yarısı Asyalı.
bunların yarısı da Çinli.

Ortadoğu'da yirmi iki millet var.

Dünyadaki insanların çoğu,
Sarı, Siyah, Kahverengi,
ve Fakir ve Kadınlar
ve Hıristiyan değiller
ingilizce de konuşmuyorlar.

2000 yılına vardığımızda
dünyanın en büyük 20 şehrinin bir ortak özelliği,
ne Avrupa'da olacaklar
ne de Birleşik Devletler'de.

Audrey Lorde, bu şiiri 1 Ocak 1989'da yazmış.

İşyerinde cinsel taciz tartışıldı

"N'aber fıstık?"

Colgate Amerika'da çalışan biri cinsel tacize uğradığında şikâyetçi olarak sonuca ulaşabilir. Bir Colgate Türkiye çalışanının ise, bu cinsel tacizi "davet etmemiş" olduğunu kanıtlaması gerekir. Cinsel tacizi kim, neden davet etsin; davet edilen şeye taciz denebilir mi; evine hırsız giren, hırsızın girmesini istediği için penceresini açık, kapısını kilitsiz bırakmadığını kanıtlamak zorunda mı?

İsa adı İnkade olan İnsan Kaynakları Yönetimi Derneği, 20 Ağustos Çarşamba günü "Cinsel Tacizin Tanımı ve İş Dünyasına Yansıması" konulu bir panel düzenledi. Gazeteci Seda Güler, psikolog Emre Konuk, akademisyen Jülide Kesken. Kadınevi Projesi sahibi Gülsüm Öz ve hukukçu Egemen Gürsel Ankaralı konuşmacı olarak katıldılar. Paneli İnkade'nin başkanı Yücel Atış yönetti. Sponsorluğunu ise Promotheus Türkiye, *Sabah*, *Yeni Yüzyıl*, *Aktüel*, Human Resources ve UPS (United Parcel Service) yaptı. Böylelikle İkitelli plazalarından birinin seminer salonunda "İşyerinde cinsel taciz sorununu nasıl çözmeli?" diye kafa yoran birtakım insanlarla biraraya geldim ya, gayrı ölsem de gam yemem, derneğe ve sponsorlara teşekkürü borç bilirim.

Tabiatıyla merak edebilirsiniz: bayram değil, seyran değil, eniştem beni niye öptü? Konumuza da pek uygun bir deyiş oldu, fakat sizi temin ederim, bu enişte çok masum. Derneğin başkanı Yücel Atış, uzun yıllar şirketlerde yönetici olarak çalışmış, şimdi de yönetim danışmanlığı yapıyor. Kariyerinin parlak sayfalarında Colgate firması da var. Amerikan şirketleri 1993 yılında cinsel tacizin bir tanımını yapıp kriterlerini belirlemişler; nasıl önleriz, ne gibi cezalar vermek lazım diye düşünüp bunu yazılı hale getirmişler. Buna göre cinsel taciz, cinsel ayrımcılık başlığı altında tanımlanan bir insan hakları ihlalidir ve şirketlerde bu sorunla ilgilenmek ve çözüm bulmak insan kaynakları departmanının sorumluluğundadır. Günümüzün yarı-devlet tüm global firmalarının yaptığı gibi, Colgate Amerika da bu ilkeyi "şirket kültürüne" dahil etmiş ve tabii Colgate Türkiye'ye de bildirmiş. Yıllar sonra İnkade'nin başkanlığını yapacak Yücel Atış'ın, hiç cinsel tacize uğramadığını panelde belirttiği ve yeri gelince konuya ilişkin ferah ferah espri de yapabildiği için, cinsel tacizle bir problematik olarak ilk kez bu yolla karşılaştığını düşünmek yanlış olmaz. Yani İngilizce'sinden okuyarak. Dolayısıyla eniştenin öpücüğü taa Amerikalar'dan geliyor; hay gözünün yağını yiyeyim globalleşme!

Panelde öncelikle cinsel tacizin tanımı yapılmaya çalışıldı ve burada da Amerikan yasaları referans alındı: Cinsel taciz, ona uğrayan kişiyi rahatsız eden, istenmeyen ve hoş karşılanmayan her türlü cinsel hareket ve ifadeye denir. Cinsel taciz, eyalet kanunlarını ve federal yasayı ihlal eden ayrımcılığın bir biçimidir. Cinsel taciz cinselikle değil, iktidarla ilgilidir ve tekrar edilmediğinde dahi ciddi bir sorundur.

Konuşmacılardan Emre Konuk, tam da güzelce global global tartışıyorduk ki, cinsel tacizin "istenmeyen" ve "davet edilmeyen" ve de "tekrar edilmeyen" olması gerektiğini söyleyerek durumu "glokalize" etti. Biliyorsunuz; firmalar globalleşirken yerel (yani lokal) kültürel, siyasi, sosyal vb. şartları da göz önünde bulundurmak ve talebe ona göre yanıt vermek durumundalar. Bunun adı da, elden ne gelir, (glocalisation) glokalleşme oluyor. Oralardan buralara kavram ithal edenler gibi ben de daha "açık ve seçik ifade edeyim": Colgate Amerika'da çalışan biri, bir mesai arkadaşı tarafından herhangi bir şekilde cinsel tacize maruz bırakılıp rahatsız edildiğinde, insan kaynakları departmanına şikâyetçi olarak sonuca ulaşabilir. Bir Colgate Türkiye çalışanının ise, önce bu cinsel tacizi "davet etmemiş" olduğunu kanıtlaması gerekir. Cinsel tacizi kim, neden davet etsin; davet edilen şeye taciz denebilir mi, eşyanın tabiatına ne oldu; ayrıca kim, neye davet der, hele de bu "lokalde"; ve neden her cinsel taciz vak'ası daha en baştan komplo olasılığım içinde barındırmak zorunda; evine hırsız giren, penceresini açık, kapısını kilitsiz bırakmadığını kanıtlamak zorunda kalıyor mu; yoksa bir tek bu cinsel taciz vak'alarına özgü bir durum mu masumun masumiyetini kanıtlayana kadar suçlu oluşu; Emre Bey?

Emre Konuk, "N'aber fıstık?'a anlamının ortamdan ortama değiştiğini söylüyor.

"Davranışın kendine bakarak karar veremiyoruz. 'N'aber fıstık?' derim, bir ortamda cinsel taciz olabilir, bir ortamda olmayabilir. 'Benimle böyle konuşmanı istemiyorum' dersiniz" diyen Emre Konuk'un tanımına göre, cinsel tacizin bir de mükerrer olması gerekiyor. Buna göre Colgate Türkiye çalışanlarının, Colgate Amerika çalışanlarından farklı olarak her insana en az bir defava mahsus olmak üzere "N'aber fıstık?" (arzuya göre 'Naber delikanlı?') deme hakları saklı duruyor. Çünkü "hoş karşılanma" olasılığı var. Hoş karşılanmadığında davet edilmediğinin de kanıtlanması lazım. Güzel iş. Kebap hatta. Tam "glokal."

Gazeteci Seda Güler, cinsel tacizin cinsiyetle değil, güçle ilgili olduğu üzerinde durarak tacize uğrayanın saldırgan konumundakine bağımlılığına dikkat çekti. Boşanmış, dul, çocuklu ya da etnik ve o işe muhtaç kadınların özellikle seçildiğini, tacizcinin kime taciz uygulayacağını bildiğini vurgulayarak tanımda yer alması önerilen "davetkârlık" fikrine karşı çıktı. Ayrıca Devlet Bakanı İşılay Saygın ın büyükşehirlerde yaptırdığı araştırmanın sonuçlarını aktararak, cinsel tacize sağlık ve konfeksiyon sektöründe yoğun olarak rastlandığını, ayrıca büro ve mağaza çalışanlarının, satış elemanlarının büyük oranda cinsel tacize uğradıklarını belirtti. O aşamada dinleyiciler arasından bu konu üzerine tez hazırlayan bir doktora öğrencisi, hastanelerde kadın personelin yüzde 76'sının cinsel tacize maruz kaldığını söyledi. Bu rakam, panelin tek istatistiği olarak kaldı.

Kadınevi Projesi sahibi Gülsüm Öz, durumu çeşitli vak'alarla örnekledi: Başhekimin cinsel tacizine uğrayan bir hemşire, davet etmediği bu davranışı hoş da karşılamadığını bir tokatla belli edince Tekirdağ'a sürülmüş, aynı başhekim yüzünden iki laborant da istifa etmişti. Tüm bunlar bilindiği halde o hastaneden emekli olan da aynı başhekimdi.

Hukukçu Egemen Gürsel Ankaralı, cinsel tacizle ilgili olarak Ceza Kanunu'nun 16. maddesinin 3. fıkrasının eski ama çok da yetersiz bir yasa olmadığını, tacize uğrayanın maddi, manevi tazminat talep edebileceğini savunduktan sonra bir örnek verdi: Bir kadın konfeksiyon işçisi, patronunun oğlu tarafından iki kez sıkıştırılmış, bir de yatma teklifi dinlemişti. İşyerinden iki tanık göstererek bu rahatsızlığını kanıtlamış ve tazminat alnuştı.

Akademisyen Jülide Kesken. Dokuz Eylül Üniversitesi'nin yaptığı araştırma sonuçlarıyla sağlık sektöründe hemşire ve hastabakıcıların yoğun olarak cinsel tacizle karşılaştıklarını doğruladı ve şaşırtıcı bulduğu bir noktayı ekledi. Erkek doktorlar da cinsel tacizle karşılaşıyorlardı, ama bunu "Hı. evet, oluyor" şeklinde gülerek ifade ediyorlardı. Şaşırabiliyorsanız şaşırın, sizin bileceğiniz iş. Ayrıca tütün sektöründe, özellikle tütün geceleri toplandığı için, kadın işçilerin cinsel tacize maruz kaldıklarını belirtti. Gecenin kör karanlığında davet etmediğini kanıtla artık kanıtlayabilirsen. Kesken'in vurguladığı bir başka önemli nokta da, alt gelir gruplarından kadınların biraz zorlansalar da bu kötü deneyimlerini daha rahat dile getirdikleri, sosyal statü, kariyer ve gelir basamakları çıkıldıkça kadınların paylaşmaktan daha çok kaçındıkları oldu.

Panelin sonuna doğru çözüm önerilerine geçildi. Öncelikle her şirketin bir şirket kültürü (company culture) oluşturması, cinsel tacizin ayrımcılığın bir biçimi olduğunu kabul ederek bu ilkeyi iç değerlerine dahil etmesi ve sorumluluğu insan kaynakları departmanına vermesi, cinsel taciz vak'alarını büyük bir gizlilik içinde değerlendirip cezai yaptırımlar uygulaması gerektiği konuşuldu. Sonra çoğu kadın olan dinleyicilerle birlikte bütün bunların çok ütopik olduğu düşünüldü. Ardından İnkade Başkanı Yücel Atış, davet ettikleri firmaların "Durduk yerde adımız kirlenir" diye panele katılmadıklarını belirttikten sonra, daha ütopik bir çözüm önerisiyle "Aslında medyaya büyük görev düşüyor. Mesela gazeteler şirketlere bunun için bir çağrı yapabilirler" dedi. Herhalde bu çağrıya gelecek yanıt "Seninki benden kara" olacaktır. Sonra da toplantıyı bir saat önce bitirdi. Eee, globalleşme de bir yere kadar tabii.

Yeşim

cazibe halinde tezahür eden bir varoluş olarak

tarkan

tarkan, bir sürü popçudan daha iyi bir şarkıcı, ama onu esas çekici kılan, herkesin aklına şehveti getirmesi; onda, bedenimizle ilgili bilgimizin, ne olduğunu adlandırmamıza tam olarak yetmediği bir şey var.

araplar ümmü gülsüm'den ne diye bahsederler bilmiyorum ama fransızlar edith piaf'tan şarkıcı diye söz ederlermiş. en kıytırık pavyonda üvertür çıkan genç kızın bile sanatçı diye anıldığı türkiye'den bakınca şaşırtıcı bir şey bu. düşünün koskoca edith piaf, sadece şarkıcı.

diğer yandan, bunda belli bir gerçekçilik de var. edith piaf varoluşunu şarkı söylemekle sağlayan bir kadın. şarkı söyleme sanatıyla meşgul. bu tür bir sanatçılıkla eğlence sektörünün mensubu olmayı birbirinden ayırmalı. yani daha yakından örnek vermek gerekirse, muazzez abacı sanat yapar; o arada sizi eğlendirebilir de, o ayrı. ama ahu tuğba eğlendirir (ayıptır söylemesi, ingilizce'de entertainment diyorlar) o arada sanatsal bir yaklaşım olursa da esas hedefi budur. bu küçümsenir bir işlev değil, sadece birbirinden farklı şeyler. üstelik de mesela pavarotti gibi birincisini yapıyormuş gibi gözükürken aslında ikincisini yapan nice babayiğit var.

bu bölümü aklımızda tutup, edith piaf örneğinden devam edelim. yine fransızlar. josephine baker dan star diye sözederler. josephine baker'ı hepiniz hatırlar mısınız bilmiyorum, aslında fransız değil, amerikalıdır. derisinin renginden dolayı amerika'da maruz kaldığı ırkçılık yüzünden oraya küsmüş ve fransa'ya yerleşmiş. bu küskünlükten dolayı soyadının ingilizce'de olduğu gibi beyker diye değil. fransızca'da olduğu gibi baker diye telaffuz edilmesini isterdi. baker, çok iyi bir şarkıcıydı bu şüphesiz. iyi dans da ediyordu. bence onu yıldız yapan bütün bunları eğlence sektörünü tatmin edecek bir biçimde biraraya getirebilmesi ama bir yandan da yaptığı işin belli sanatsal ölçülere uymasıydı. ben kendisini hayli ilerlemiş bir yaşta televizyondan seyretmiştim ve gerçekten büyülevici bir kadındı. bu büyü, sadece sanatından değil. duruşundan, bakışından, ki bütün bunlar kişiliği epeyce yansıtır, giydiklerinden, insanlar arasında, henüz tam adını koyamadığımız ama varlığını hissettiğimiz o akımlardan kaynaklanıyordu. işte tarkan da bu kategoride ele alınması gereken bir şarkıcı diye düşünüyorum.

iyi bir şarkıcı ve bu yönü epeyce göz ardı ediliyor. çünkü nedense memleketimizde. iyi şarkıcıların en azından rafet el-roman gibi bir şey olması gerektiği yönünde bir inanç var. halbuki tarkan ın sesi de yorumu da piyasadaki popçuların çoğunun ilerisinde. sezen aksu ya uymayıp kendi sevdiği şarkıları söylediğinde, fena parçalar da seçmiyor. *hepsi senin mi*'nin de, *şımarık*'ın da sezen aksu nun elinden çıktığını, buna karşılık *unutmamalı*'nın kendi tercihi olduğunu hatırlatmak isterim.

bu parçadan bir yere gelmek istiyorum. elif dağdeviren'le yeni ayrıldıkları günlerde *yeni yüzyıl*'a yaptığı açıklamada, "bitti demiyorum, bilmiyorum çünkü, birden bire bitti. o terk etti beni" diyor. tarkan gibi "genç kızların sevgilisi" rolüne oturtulan bir yıldızın, "terk edildim ama bitti diyemiyorum," gibi aşkta teslim olmak ve boyun eğmek anlamına gelen bir cümleyi, üstelik de yakın arkadaşına değil, bir gazeteciye söyleyebilmesi *unutmamalı* nın vefakârlığına uygun diye düşünüyorum. hele de elif dağdeviren'in cem yılmaz'la hakkında çıkan dedikodularla ilgili olarak rahatlıkla, "ben elif'e güveniyorum." diye yalan söylemesi. hemen olayın ertesinde aynı mekânda ayrı ayrı görüldükleri bilinirken. elif'e misilleme yapmak için kendilerini hizmete sunacak binlerce genç kız varken. ama bütün bunların elif'i nasıl yaralayacağı belliyken... binlerce şey sıralanabilir. ama şu kesin, elif tarkan'ı terk etti. o elif'i hep saygı ve sevgiyle anıyor. çevremde bir sürü kendini dönüştürmekten sözeden erkek var. bir çoğunun bu konuda tarkan'dan alacağı dersler olduğuna inanıyorum. o yüzden. insan yeni yetişen oğluna, rahatlıkla, "bak oğlum. kız arkadaşınla aranızda bir terslik olursa tarkan'ın yaptığı gibi davran." diyebilir. böyle bir modelin bu kadar popüler olması ne kadar iyi değil mi?

ama erkeklerin çoğunda tarkan a yönelik öyle büyük bir antipati var ki. bu model alma işi biraz haval gibi görünüyor aslında. erkeklerin tarkan'la kurdukları temel ilişki, sevgililerini ondan kıskanmak. kızkardeşlerine onun gibi öpücük gönderen erkekleri bıçaklamak. söylediği şarkıları aşağılamak ve eşcinsel olduğunu iddia etmek yönünde. son konuyu sonraya bırakalım. ama bu antipatinin nedenleri bana çok bariz görünüyor. bu konuya iki sene evvel yazdığımda da değinmiştim; tarkan erkeklere, aşk denen oyunda arzu edilen, arzu nesnesi olmak zorunda olan bir taraf olduklarını hatırlatıyor. birincisi bu bence. ayrıca, hani "insanı yoldan çıkarır," derler ya, o kadar çekici ki, daha önce erkeklere ilgi duymamış bir erkeği bile baştan çıkarabilir. bu nefret ve aşağılama dolu eşcinsellik iddialarının altında yatan da bu bana sorarsanız.

eşcinsellik bir cinsel tercihi ifade etmekten çok bir aşağılama olarak kullanıldığı için bu iddialar üzerine yazmak çok zor. bir çok veri, tarkan'ın böyle tecrübeleri olduğunu ortaya koyuyor. zaten kendisi de, son zamanlarda bu yönde utangaç açıklamalar yaptı. partnerlerinin cinsiyeti konusunu bir kenara bırakırsak, her halükârda, kenan erçetingöz'e yaptığı açıklamalar, çok renkli bir cinsel hayatı olduğu yönünde. (akıllı çocuk, kenan erçetingöz'e bunları anlatmış, leyla umar'a ise okuduğu kitapları göstermiş. herhalde fidel castro'nun leyla hanım üzerindeki etkisini kırmamak için.) kibarca da olsa, "artık benim bu taraklarda bezim yok, bal ise bandım, şeker ise kandım, şimdi duygu arıyorum." demeye getiriyor. ama tarkan'dan bize yansıyan eşcinsellik değil, ancak kadınların bildiği bir cazibe sahibi olmak. kadınsı değil, kadınlar kadar çekici tarkan. en namlı eşcinsellerin bile kendilerine binbir hudut çizdikleri bir ülkede, inanılmaz bir fütursuzlukla giyiniyor (gömlek ve tişörtlerden resmen bluza geçtiğinin farkındasınızdır). dans ediyor, konuşuyor, ama hiç bir şeyi tam olarak telaffuz etmemesinin yarattığı muğlaklık onu ayrıca çekici kılıyor. tarkan'da herkesin aklına şehveti getiren bir şey var: bedenimizle ilgili bilgimizin, ne olduğunu adlandandırmamıza tam olarak yetmediği bir şey.

tarkan'ı hülya avşar'ın programında özlem tekin'le birlikte seyretmiştim. hülya avşar şımarıklığı vazife edinmiş, bir yandan da tarkan'ı kıskandığı aşikâr: özlem tekin'in ne kadar uçuk olduğunu ifade etmesi lazım ama uçukluğunun zemini olmadığı için mevzuyu her yerinden zorluyor. bu iki tuhaf tavırlı kadın arasında tarkan, son derece kibar, zarif, ağır bir iddia taşımadan, dediklerinin farkında ama tartışıldığında şüphe duymaya hazır bir varoluş sahibiydi. seyirciler arasından hayranı olan altmış yaşlarında bir hanım da programa konuk oldu, tarkan, bu hanıma çok tatlı davrandı. her yaşta, her çekicilikte kadına kraliçe muamelesi yapmak her erkeğin harcı değildir. tarkan'ın bunu becerebildiği leyla umar'la yan sayfada görülen pozundan da belli olmuyor mu? esas olarak cazibe halinde tezahür eden bir varoluş, tıpkı marilyn monroe gibi. siz bu role sığabilen kaç erkek tanıyorsunuz?

ayşe düzkan

Sarı Fırtına'ya veda!

Bizim Metin'in TV'den naklen yayınlanan jübile maçını izleyecek cesareti bulamadım. Büyüdüm, "eşşek kadar" oldum, hayata bakışım sayısız kere dönüşüm geçirdi ama Metin için hâlâ birşeyler hissediyorum. Bu on dört-on beş yaşımın aşk duygusu değil artık. Eski bir dosttan ayrılmanın, onu belki sadece futbol yorumcusu ya da "teknik adam" olarak görecek ve bundan da tatmin olmayacak olmanın verdiği burukluk.

80'lerin ortasıydı. Çoğumuz ortaokul-lise çağında çocuk-genç kızlardık. İlkgençliklerimizin ortasındaydık. Futbolla "harbiden" ilgilenenimiz de vardı, hiç çakmayanımız da... Feleğin çemberinden -o yaşta ne kadar geçilirse- geçmiş olanımız da vardı, eli bir erkeğin avucunda terlememiş olanımız da... Kimimiz büyük kentlerin eli yüzü düzgün semtlerinde oturuyor, adı sanı duyulmuş okullara gidiyorduk; kimimiz taşra kasabalarının kemikleşmiş bungunluğunu yaşıyorduk. Ama bizi biraraya getiren bir şey vardı ki, hem bir cemaat olmamızı sağlıyor, hem de birbirimizin gözünü oymaya hazır hale gelmemize neden olan bir rekabet duygusu yaratıyordu: "Sarı Fırtına" Metin'e olan saplantı biçimindeki hayranlığımız. Metin Tekin, Ali ve Feyyaz'la birlikte Beşiktaş'ın 80'lerdeki starıydı. -Başka takımların starları, hatırı sayılır bir hayran kitlesine sahip oyuncuları vardı ama hiçbiri bu üçlünün popüleritesini yakalayamamıştı. Beşiktaşlı olsun olmasın, yüzlerce, binlerce kızın -şimdiki eşi de dahil- gözü onun üzerindeydi. (O zamanlar Televole ve Süper Frikik varolmadığı gibi, bunları yayınlayacak TV kanallarının müstakbel varlığına ilişkin kestirimlerde dahi bulunulmadığı akılda tutula!) Bebek yüzünde -nedendir bilinmez- yadırgatıcı durmayan bıyıkları, hiç kaybolmayacak bir masumiyetin izlerini taşıyan gözlerinin üzerine düşen sarı uzun saçları ile yakışıklıdan öte "şirin" bir adam-çocuktu Metin. (Şimdi düşünüyorum da, o zamanlar yirmi iki-yirmi üç yaşlarında, bizden çok da büyük olmayan bir delikanlıymış.) Onu şirin hale getiren fiziksel görünüşünün ötesinde bir şeydi. Efendi, alçakgönüllü ve akıllıydı. Maalesef o zamanlar da futbol dünyasında az rastlanan özelliklerdi bunlar. Skandallerden olabildiğince uzak duruyor, yüksek tahsilini inatla sürdürüyor, transfer dönemlerinde başka takımlarla flört etmiyordu. ("Beşikten mezara Beşiktaşlı'ydı" desek doğru olmaz. Hasta Galatasaraylı olan babası ona Metin Oktay'ın adını vermişti. Ama onun gözü ancak amatör ruhla taşınabilecek bir profesyonelliğe adım attığı takımı Beşiktaş'tan başkasını görmüyordu.)

O'nun üniversiteden hocalarından biriyle ilişkisi olduğu rivayeti dolaşırdı. Bu bizi kıskandırırdı ama üzmezdi. Ancak ne zaman ki adı Havva Kopan ile

anıldı, birçoğumuz bayağı incindik. Bunu O'ndan beklemiyorduk. Havva ile bir alıp veremediğimiz yoktu, hayır. O'nu bayağı falan da görmüyorduk, ama çocuk aklımızın kerameti ve kendimizden ve aile çevremizden menkul ahlak anlayışına göre, Metin gazinolardan, içkili âlemlerden uzak durmalıydı. Masumiyetini kaybetmemeliydi. Bunu O'ndan talep etme hakkımız vardı. Nasıl ki, biz O'nun posterlerini gece yatarken, sabah kalkarken görüş alanımıza girebilecek şekilde duvarımıza, dolabımıza asıyor, gazetelerin spor sayfalarından "ikili mücadele", "gol pozisyonu", "auta çıkan şut", anlarının fotoğrafını kesiyor, ayakkabı numarasını, aile efradının ve en sevdiği şarkıcının adını ezbere biliyorduysak karşılığında o da bize ihanet etmemeliydi. Allah için etmedi de. Bir ara Fenerbahçe'nin "âlemci" futbolcularından Abdülkerim ile takılmaya başlamıştı. "Gençlik başında duman" nev'inden gece safalarına fazla dalar gibi oldu. Beşiktaş yöneticileri durur mu, hemen resti çektiler: "Abdülkerim'le selamı sabahı kes!" Metin reste restle karşılık verdi: "Kiminle arkadaşlık edeceğime ben karar veririm." Biz senin ufak tefek "gençlik hatalarını" çocukça küstahlığımızla affediyorduk nasılsa. En fazla "Ben sizin hayranınızım" diye başlayan mektuplar yazıp sitem ediyor, fırsattan istifade imzalı bir fotoğrafını istemeyi de ihmal etmiyorduk. (Ne bana, ne de çevremdeki herhangi bir Metin hayranına yanıt geldiğini hatırlamıyorum ama, olsun.)

Yaşlarımız oldukça ilerledi. Başka erkeklere âşık olduk, kimimiz evlendi, kimimiz terk edildi, kimimizin çocukları oldu. Ama biz onu hiç unutmadık ve ona hiç küsmedik. Hepimizi atlatıp Şevval ile evlendiğinde bile. Çünkü Şevval bizden biriydi. (Sonradan Süper Baba dizisindeki rolüyle de birçoğumuzun onu alıp içimize sokma yönündeki dürtüsü pekişmişti hatırlarsanız.) Onu uzaktan izleyip hayranlar listesine kayıt yaptırmıştı. Büyüyüp güzelleştiğinde "spor muhabiri kılığında" onunla tanıştığı ana kadar... Şevval bizim cemaatten biriydi, ancak biraz da annesinin aracılığıyla (annesi Leman Sam'dır bu bıcırık kızın) içinde yer aldığı sosyal hayat sayesinde Metin'le muhabbeti ilerletmişti. (Metin'in Şevval'e evlenme teklif etmesi başlıbaşına bir olaydır: Bir akşam sahilde dolaşırken Metin kızcağıza tek kelam etmeden onun parmağındaki yüzüğü çıkarıp denize atmış. Şevval şaşırmış ve "neden" diye sormuş. Metin sakin sakin cevap vermiş: "Onun yerine sana aldığım alyansı takacağım." Biraz emrl vaki koksa da, romantik olduğunu kabul edelim. Hele mağdur olduğu varsayılan tarafın buna can attığını düşünürsek...)

Bizim Metin geçenlerde jübile yaptı. Jübile maçı TV'den naklen yayınlanıyordu. Ama kendi adıma bu maçı izleyecek cesareti bulamadım. Büyümüş, "eşşek kadar" olmuştum, hayata bakışım sayısız kere dönüşüm geçirmişti ama Metin için hâlâ birşeyler hissediyordum. Bu on dört- on beş yaşımın aşk duygusu değil artık. Eski bir dosttan ayrılmanın, onu belki artık sadece futbol yorumcusu ya da "teknik adam" olarak görecek ve bundan da tatmin olmayacak olmanın verdiği burukluk.

L. Funda Şenol

Size ne, devlete ne?

Zina suç değil boşanma nedeni olsun!

Kuşkusuz insanlar eşlerinin ya da sevgililerinin başka ilişkilerinden rahatsız olabilirler. Böyle bir sebeple ayrılmak ya da boşanmak herkesin en meşru hakkı olmalı. Ancak kişilerin hele de devletin, başkalarını bu sebeple "basmak", muayeneye göndermek, "rezil etmek", cezalandırmak gibi bir hakları olamaz.

Kumkapı'dan [illegible]asının gündeminden -zaman [illegible] kendi çatkısıyla da olsa- zaten [illegible] artık adından söz edil[illegible]işiyle ilgili hatırlatmala[illegible]luğu, herkesin tanıyıp [illegible]Uludağ "zina" yapar[illegible]ir erkekle birlikte [illegible]kız kardeşinin es[illegible]etmişti ama ad[illegible]ortaya çıkar[illegible]davası sırasında söylediklerinin de yalan olabileceğini düşündürmez miydi? Gecenin o saatinde, Kumkapı'da yanlarında erkek olmadan içkili lokantada bulunmaları zaten bu ailenin "namusu" konusunda yeterince kuşku uyandırmıştı; çok şükür artık kuşkuya yer yok!

Bütün bu laf kalabalığı, bu aşağılayıcı bombardıman karşısında Zeynep Uludağ yaşadıklarını savunmayı, benim özel hayatımdan, kiminle yattığımdan size ne demeyi değil, suçlanmasına, aşağılanmasına dayanak oluşturan değer yargılarına karşı çıkmadan, yine onlara göre kendisini temize çıkarmak için çırpınmayı seçti; tabii eğer buna bir seçim denebilirse. Buna üzülmek, kızmak hatta isyan etmek mümkün, ama şaşırmak mümkün mü? Cinsiyetçi yasalarla, toplumsal baskılarla, ekonomik zorluklarla kuşatılan, denetlenen, sindirilen kadınların pek azı, böyle bir durumda "size ne" demek lüksüne sahip çünkü.

Kumkapı davasında Zeynep Uludağ'ı başarılı bir biçimde savunmanın yanısıra, kadınlardan yana konuşmalarıyla da dikkat çeken Nurhan Atahan'ın bu olay karşısındaki tavrı bu kez farklıydı: "Zeynep, evli bir erkek ile basılmışsa çok kötü. Affedilir bir durum değil. Bu durumda kendisini savunamam. Henüz kendisiyle konuşmadık. Gerekli araştırmayı yapacağım. Avukatı olup olmama konusunda kararsızım."

Evliliğin, aile kurumunun feminist eleştirisini içermeyen, aile içinde kadının nasıl ezildiğini görmeyen bir kadın hakları savunusunun, zina sınırında pes etmesi doğal. Üstelik evliliğin zarar gördüğü yerde her türlü, "çağdaşlık", "demokrasi", "insan hakları" söylemi de bitebiliyor. İki insanın yatak odalarına devletin zorla girmesi, genç bir kadının cinsel ilişkide bulunup bulunmadığının zorunlu tutulduğu aşağılayıcı bir muayeneyle saptanması, ortaya çıkan adli tıp raporunun ve baskın sonrası görüntülerin gazetelerde çarşaf çarşaf yayınlanması; bütün bunlar belli ki vakayi adlîden sayılıyor. Buralarda, kim olursa olsun ve ne yapmış olursa olsun, savunulacak bir tarafı yok belli ki Zeynep'in. Çünkü o "affedilmez" bir suç işlemiş!

Kuşkusuz insanlar eşlerinin ya da sevgililerinin başka ilişkilerinden rahatsız olabilirler. Böyle bir sebeple ayrılmak ya da boşanmak herkesin en meşru hakkı olmalı. Ancak kişilerin hele de devletin, başkalarını bu sebeple "bastırmak", muayeneye göndermek, "rezil etmek", cezalandırmak gibi bir hakları olamaz.

Bunun da ötesinde, evliliğin "kutsallığını" ya da "saflığını" her neyse, korumak konusunda yine erkekle kadının üstlerine düşen görevin pek de adil olarak dağıtılmadığını görmenin biz kadınlar açısından yararı var. Tüm bu olanlardan en çok zarar gören kimdir? Muayeneye gönderilen, gazetelerde özel hayatı ve geçmişi bir kez daha ortaya koyulan, namusunu ispatlamak zorunda olduğunu düşündüğü için her gazeteye inandırıcılıktan uzak, beceriksizce açıklamalar yapıp pozlar vermek zorunda kalan kimdir? Hem de evli olan kendisi olmadığı halde. Polis otosundaki fotoğraflara bakın. Zeynep'in yüzündeki yıkılmış, çaresiz ifadeye; bir de Tarkan'ın sürekli gülen, adeta poz veren yüzüne. Belki de sinir bozukluğudur onu güldüren, ama hangi kadın böyle bir durumda, sinir bozukluğundan bile olsa, gülebilir? Tarkan üç gün sonra unutulur, erkeğin elinin kiridir!

Öte yandan yasalar söz konusu olduğunda, zinanın suç olmaktan çıkartılıp boşanma sebebi olarak kabul edilmesi bir yana, zina konusunda kadın ve erkeğin eşit ceza alması için gereken düzenlemeler bile hâlâ yapılmış değil. Erkeğin zinasını düzenleyen ve geçen yıl Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen 441. madde, *Resmi Gazete*'de yayınlanmasının üzerinden henüz bir yıl geçmediğine göre hâlâ yürürlükte. Bu maddeye göre, karısı dışında biriyle bir kez ilişkisi olan erkek ceza almıyor. Erkeğin ceza alması için, "Karısı ile birlikte 'ikâmet etmekte olduğu evde' yahut 'herkesçe bilinecek surette' başka yerde karı-koca gibi geçinmek için başkası ile evli olmayan bir kadını tutma"sı gerekiyor. Kadının zinasıyla ilgili ve iptal edilmesi için herhangi bir girişimin söz konusu olmadığı 440. maddeye göre ise, kadının bir başka erkekle bir kez birlikte olması yeterli. Tarkan'ın Zeynep'i "karı-koca gibi geçinmek amacıyla" ikametgâhına getirdiği iddiasıyla, haklarında 6 aydan 3 yıla dek hapis isteniyor. Tarkan için zina suçunun oluşmadığına karar verilirse Zeynep de ceza almayacak çünkü evli değil. Ama Zeynep evli olsaydı, Tarkan'ın bu bir gecelik "zina"sı "zina"dan sayılmayacak, oysa Zeynep cezadan kurtulamayacaktı.

Bunlarla uğraşıyoruz! Daha kötüsü devlet bunlarla uğraşıyor. Can Dündar'a katılmamak elde değil. Bu namus bekçisi devlet insanların yatak odalarından çıkıp artık biraz kendi namusunu kurtarmaya çalışsa. Ne de olsa namusu konusunda yeterince şaibe var...

Nesrin Tura

Refahlı kadınlar hangi şiddete karşı?

Refahlı milletvekillerinin Aileyi Koruma Yasa tasarısının Meclis'ten geçmesini engellemelerinin ardından, RP İstanbul İl Hanımlar Komitesi bir açıklama yaptı. Kendi erkeklerinin görüşlerine karşı bir tavır sergilemekten kaçınmadıkları anlaşılan komite üyesi kadınlar açıklamalarında aile içi şiddete karşı (kast edilen aslında erkek şiddeti) karşı açık tavır alıyorlar. Refahlı erkeklerin, dayak atma özgürlükleri ellerinden alındığında ailenin bundan zarar göreceğini düşündükleri daha önceki tartışmalarda açıkça ortaya çıkmıştı. Bu tartışmalarda aslında kadına yönelik şiddetin ailenin sürdürülmesi için sistematik biçimde kullanılan bir yöntem olduğu itiraf edilmiş oldu. Şimdi Refahlı kadınlar bu itirafı geri almaya, yapılan gafı düzeltmeye çalışıyorlar: "Aileyi ayakta tutacak olan kadına yönelik şiddet değil, barışçıl bir ortamdır," demeye getiriyorlar. "Ailenin huzuru"nu dayağın, şiddetin bozduğunu ileri sürüyorlar. Açıklamanın açıkça ortaya koyduğu bir şey var: Gözetilen, sakınılan önce aile, sonra çocuklar, en sonra da kadınlar.

Refahlı kadınlar dayağın "ataerkil şartların" bir sonucu olduğunu söylemekten kaçınmıyorlar gerçi, ama belli ki ataerkil olanlar, sadece "psikolojisi bozuk", "çeşitli sebeplerle bunalımlar yaşayan", "içki ve kumar alışkanlığına sahip" erkekler. Bıma karşılık "kendi öz değerine saygılı" çevrelerde şiddete rastlamak neredeyse imkânsız bu kadınlara göre.

Kadın olmak, şiddetin mağduru olmak, her kesimde olduğu gibi Refah çevresinde de kadınlara daha derinlikli bir bakış sağlıyor belli ki. Son derece akıllıca bir politika yapıyor Refahlı kadınlar: Bir yandan aileyi koruma konusunda erkeklerinden geri kalmadıklarını, hatta kendi önerilerinin bu yolda daha ussal bir adım olacağını ileri sürüyorlar; öte yandan da İslami yaşam biçimini savunmak için bir vesile haline getiriyorlar yasa tartışmasını.

Bir taşla iki kuş vuruyorlar kısacası. Bu arada kendi cenahlarında yaşanan erkek şiddeti konusunda da sessizliklerini sürdürmüş oluyorlar.

Gülnur Savran

Çapa Tıp Fakültesi'nde

Kadınlar İçin Sağlık Merkezi

Türkiye'de kadınlara bu kadar çok sağlık hizmetini bir arada veren başka bir yer dalıa yok.

Prof. Olcay Neyzi ve Dr. Ayşen Bulut tarafından düşünülen, 1991 yılmda kurulan İstanbul Tıp Fakültesi Kadın ve Çocuk Sağlığı Araştırma ve Eğitim Merkezi şu anda Türkiye'de eşi olmayan bir merkez özelliğini taşıyor. Merkez baştan aşağı pırıl pırıl tertemiz, çok ferah ve uzman bir kadroya sahip. En önemlisi de çok insani ve güleryüzle hizmet veriyorlar

Herşey kadınların güveni ve rahatı düşünülerek yapılıyor. Yaşadığınız sorunların nelerden kaynaklandığını, nasıl kurtulacağınızı uzmanlar eşliğinde seminerlerde öğreniyorsunuz. Çünkü bu merkezde sorununuza teşhis konduktan sonra bilgilendiriliyorsunuz. Yeni doğum yapmış bir kadına bebeğine nasıl bakılacağı öğretiliyor, doğumdan sonra nasıl ve hangi araçla korunacağı alternatifleriyle anlatılıyor. Her ay çeşitli konularda eğitim seminerleri düzenleniyor merkezde. İnsanların en önemli sorunlarından biri olan sağlıklarıyla ilgili bilgi sahibi olmaları ve ülkemizdeki sağlıklı yaşama kalitesinin arttırılması en temel amaçları. Örnek verirsek gençlere yönelik Cinsellikte İlk Bilgiler, Doğum Sonrası Kadın Sağlığı, Gebe ve Emziren Kadınların Beslenmesi, Kendi Kendine Meme Muayenese, Smir Testi (Rahim Kanseri Tarama Testi), Gebelikten Korunma Yöntemleri Çıkardıkları broşürlerin anabaşlıklarını oluşturuyor. Merkezde hizmet verilen konular şunlar: Sağlam kadın muayenesi, Gebelik sonlandırma, Aile planlaması, Vazektomi, Sağlam çocuk izleme, Laboratuar. En önemlisi eğer bu merkeze kürtaj için gitmişseniz büyük şans. Çünkü gider gitmez masaya yatırılıp kötü duygular yaşamaya marız kalmıyorsunuz. İlk önce sizi bir eğitime alıyorlar, konuşuyorlar, rahatlıyorsunuz, neler yaşayacağınız anlatılıyor ve ondan sonra gerekli işlem uygulanıyor. Daha sonra ise size yeni bir korunma yöntemi öneriyorlar ve nasıl uygulayacağınızı, risklerini ayrıntılarıyla anlatıyorlar. Üstelikte bütün bu işlemler için aldıkları ücret yalnızca ikibuçuk milyon lira. Tek fark kürtajı lokal anesteziyle yapmaları. Bu kadarlada kalmıyor sizinle bağlantılarını kesmiyorlar, geçirdiğiniz herhangi bir işlemden sonra da sizi takip ediyorlar, durumunuzla ilgili bilgi alıyorlar belli aralıklarla. Hastaları olan birçok kadını evlerinde ziyaret ettiklerini söylüyorlar merkezdeki uzmanlar.

Bu merkezin binası İstanbul Tıp Fakültesi tarafından tahsis edilmiş fakat merkez esas olarak İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'nın işbirliği ile kurulmuş ve desteğini Avrupa Birliği'den ve başka birkaç kuruluştan alıyor. Sanırını merkezin insana verdiği önemi broşürlerinden birine yazdıkları şu cümleden anlayabilirsiniz. "Sizleri yormak, bekletmek ya da üzmek istemiyoruz. Lütfen randevu alınız.

Merkezin çalışma saatleri hafta içi 09.00-16.00 arası, randevu telefonları: 533 12 04-631 98 31.

Nevin Cerav

Tecavüz ve şiddet;

Basın yine görevini yaptı...

Iki genç kadından birinin tecavüze uğradığı, kurtulmak için kendisini balkondan attığı, diğerinin bıçakla ağır yaralandığı bir cinsel saldırı olayı, neden "Testi su yolunda mı kırıldı!" başlığıyla verilir; "Fotomodeller sapık kurbanı" başlığıyla verilir?

Haberde kullanılan fotoğraf neden genç kadının göğüslerini açıkta bırakan iç çamaşırı benzeri bir giysiyle çekilmiş, "kışkırtıcı" bir fotoğraf ve altında. "Fotomodellik yapıyor" yazar? On değişik gazetede aynı haberin, benzer içerikte fotoğrafların değişik versiyonları ve benzer resim altlarıyla kullanılması bir tesadüf müdür; yoksa gazetecilik, "aklın" yolunun bir olduğu, aynı kuralların işlediği bir meslek olduğu için mi?

Bu fotoğraflardan birinin altında şöyle yazar: "Zeynep Uludağ'la aynı dizide oynadı." (Anladınız değil mi, bu da aynı türden yani). Ya da, "Metin Kaçan'ın 'Ağır Roman' filminde figüranlık yapmıştır." (Hatırladınız değil mi, sadomazoşizme yatkınlık olayı).

Nerdeyse her haberin bir köşesinde şuna benzer bir ifade: "Mahalle sakinleri eve çok giren çıkan olduğunu, sık sık mıntıka karakoluna şikâyet edildiklerini söylediler'. Belli ki haberin asli öğelerinden biri bu, atlanmaması gerek.

Kısacası bu olayda da basın görevini yaptı. Tecavüz ve şiddet kurbanı iki genç kadının tecavüzü ve şiddeti hak etmek için neler yapmış oldukları ince ince araştırıldı. Olayın faili ise, artık nerdeyse her köşe başında, her evde karşımıza çıkan, belli ki sayıları milyonları bulan "sapık"lardan birisi işte . Kim olduğu bilinmiyor, basın ne yapsın? Çünkü polis de görevini yaptı. sanık henüz yakalanamadı.

Filiz ve Zeynep, Beşiktaş'taki evlerinde saldırıya uğradılar. Saldırgan Zeynep'in ellerini, kollarını ve ağzını bağlayarak tecavüz ettikten sonra evi yaktı. Filiz'i başıkla yaralayarak kaçtı. Saldırganın geri döneceğinden korkan Zeynep kendi eli ile 3. kattan atlarak ağır yaralandı.

Bunların hiçbirinde yeni bir şey yok. biz yazmaktan bıktık siz okumaktan bıkmış olmalısınız. Ama basında artık bir başka tür var ki özellikle tehlikeli. Bu sanki, tarafsız. iyi gazeteciliğin biraz feminizme bulaşmış versiyonu gibi görünen, öyle sunulan şey. Gazete Pazar'da çıkan Gülden Aydın'a ait vazıdan söz ediyorum. Tam sayfayı kaplayan yazı şöyle bitiyor: "Kadınlar dikkat! "Namuslu olmak, sizi ne tecavüzden ne de erkeklerin damgalarından koruyamayacak çünkü". Ne güzel, ne feminist! Ama bu yazıda az önce sözünü ettiğimiz her şey var nedense. Hakkını yemeyelim, ortada yer alan kısa yorum yazısı, kadınların hayatlarıyla ilgili sorgulamayı eleştiriyor ve ne olursa olsun bunu hak etmiş olmadıklarını, bunun her kadının başına gelebileceğini belirtiyor. Ama bunu söylemeden önce, Filiz Özduran'la ilgili tüm söylentileri hiçbir yerde çıkmadığı kadar ayrıntılı bir biçimde yazmak, Filiz'le eskiden ilişkisi olduğu iddia edilen bir şalısın ağır suçlamalarına. yorumlarına yazıda önemli bir yer ayırmak ne demek? Üstelik genç kadınların hiçbiriyle görüşmeden hayatları, kişilikleri hakkında koca bir sayfa doldurmak ne demek? Kadınlar konuşmak istememiş olabilirler elbette, en doğal haklarıdır; onların konuşmak istemedikleri noktada başkalarını konuşturmak ne demek? "Testi su yolunda mı kırıldı!" başlığındaki ünlem bir ironiye mi işaret ediyor? Neden diğer başlıkları bu kadar anımsatan bir ironi bu?

Gazeteciliğin bugün aldığı biçimi sorgulamadan kadınlardan yana olabilmek, feminist gazetecilik yapabilmek mümkün mü?

Nesrin Tura

Gözaltında tecavüze hukuki yardım

Dört kadın avukat, gözaltında cinsel taciz ve tecavüze karşı hukuki yardım projesi başlattılar.

Geçtiğimiz günlerde İstanbul Tabipler odasında "Gözaltında cinsel taciz ve tecavüze karşı hukuki yardım projesi"ni tanıtmak üzere, dort kadın avukat bir basın toplantısı düzenledi. Toplantıda proje sahipleri Av. Eren Keskin, Av. Mercan Polat, Av. Nurcan Okçuoğlu ve Av. Jutta dışında. İzmir'de gözaltında tecavüze uğrayan Zeynep Avcı nın annesi de bulunuyordu Kızının gözaltında tecavuze uğradığına ilk önceleri inanmadıklarını söyleyen Zeynep Avcı nın annesi daha sonra olayı kavradıklarını ve kendilerine verilen destek sayesinde guç bulduklarını, sonuna kadar kızlarının yanında olacaklarını ve onunla gurur duyduklarını söyledi. Zeynep Avcı, yasadışı olarak İzmir ve İstanbul'da yirmi altı gün gözaltında tutulmuş ve İzmir'de gözaltında tecavüze uğramış. Bırakıldıktan sonra yine bir gece evinden almışlar. Tecavuze maruz kaldığının kanıtlanması için ise doktora sevki istendiği halde, sevk kabul edilmemiş. Oysa tecavüzün kanıtlanması için ilk on gun çok önemli. Yine de on günlük süre geçse bile yardım için mahkemeye başvurulmalıymış. Suç duyurusu için ise altı aylık bir sürenin çok önemli olduğunu ve bu nedenle cinsel taciz veya tecavüze maruz kalan bir kadının vakit geçirmeden kendilerine ya da bir avukata başvurmasını öneren Av. Eren Keskin, hukuki vardım projesinin yalnızca kadınlar için üretildiğini ve köy baskınlarında, gözaltında cinsel taciz ve tecavüze uğrayan kadınlara yönelik olduğunu söyledi. Kendilerine başvuran kadınların hukuksal olarak bütün haklarını sonuna kadar arayacaklarını ve onların yanında olacaklarını belirten proje sahipleri, başka illerdeki avukat arkadaşlarının da kendilerine katılacaklarını söylediler. Proje için çıkarılan broşurde ise şunlar yer alıyor:

"İmzalanan uluslararası sözleşmeler vi iç hukuk yasaları ile yasaklanmış olmasına rağmen yaşadığımız topraklar üzerinde işkence bir sorgu yöntemi olarak kullanılmaya devam etmektedir. Asıl olarak, şiddeti meşru gösteren ve gören bir toplumsal kültüre sahip olduğumuzu, rahatlıkla söyleyebiliriz. Devleti, kullandığı işkence yöntemleri nedeni ile eleştirirken, "eleştirenler" olarak, bizler nasıl bakıyoruz işkenceye? Bunu pek de sorguladığımız söylenemez. Hâlâ büyük bir çoğunluğumuz çocuğa atılan dayağın, eğitimin bir parçası olduğunu ya da kadın dövmenin çok da yadırganacak bir şey olmadığını düşünüyor muyuz acaba? Hatta kendi yaşadığımız işkencenin yeterince takipçisi olabiliyor muyuz? Örneğin polis tarafından gözaltına alınan kişiye "işkence gördüğünü" sorduğumuzda, "fazla bir şey yapmadılar, bir elektrik, bir askı..." gibi cevaplar aldığımız az mıdır? Oysa gerek, genel olarak gözaltı olaylarında gerekse Kürt coğrafyasında meydana gelen köy baskınlarında baskı, sindirme ve kişiliksizleştirmeyi amaçlayan işkence yöntemleri devlet politikası olarak varlığını devam ettirmektedir. İşkencenin en zor açıklanan, hatta çoğunlukla açıklanamayan biçimi ise cinsel işkencedir. Cinsel taciz ve tecavüz biçiminde gerçekleşen cinsel işkence çok yoğun yaşanmasına karşın çeşitli nedenler ile bu uygulamalara maruz kalan kadınlar tarafından açıklanamamaktadır. İşte biz dört kadın avukat olarak, bu proje ile yola çıkışımız da ki amacımız, açıklanamayanın açıklanması ve takip edilmesine yardımcı olmaktır. Özellikle kadınların yaşadıkları cinsel taciz ve tecavüz sonrası hak arama bilincini geliştirmek ve hak aramak amaçlanmaktadır.

İzmir'de siyasi nedenler ile gözaltına alınıp, polis tarafından kendisine tecavuz edilen Zeynep Avcı'dan. Batman'da korucuların tecavüzüne uğrayıp istemediği bir çocuğu dünyaya getirmek zorunda kalan Remziye Dinç e, İstanbul'da örneğin hırsızlık ya da cinayet suçlaması ile gözaltına alınıp çırılçıplak soyulan elle ya da sözle tacize uğrayan kadından, Diyarbakır'da korucu tecavüzüne uğrayıp, henüz on yaşında bir çocukken kocaman acılar yaşamak zorunda kalan R.K. ya kadar, cinsel işkenceyi yaşayan her kadın bu projenin ilgi alanını oluşturacaktır. Amacımız cinsel işkenceyi yaşayan kadınlara hukuki yardımda bulunmak. Ayrıca uğradıkları taciz ve tecavüz sonrası bedenlerinde ve beyinlerinde meydana gelen tahribatın tedavisinde, çeşitli rehabilitasyon kurumlarına sevk edilmelerinde yol gösterici olabilmektir. Hukuki yardım ile amaçlanan şudur; Cinsel taciz ya da tecavüze uğrayan kadın adına, cumhuriyet savcılıklarına suç duyurusunda bulunarak dava açılmasını sağlamak. Eğer dava açılmaz ise ya da açılan davalar tecavüzcülerin beraati ile sonuçlanırsa konuyu Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na götürmek. Davaları gerek iç hukuk yolları tükenene dek, gerekse Avrupa İnsan Hakları Komisyon'unda sonuna dek ve ücretsiz olarak takip etmek." Bilgi almak ve irtibata geçmek için,

Tel/Fax: (0212) 527 31 84, 527 29 74.

Nevin Cerav

Cundalı kadınlar kooperatif kuruyor

El işlerini tezgahta satmayla işe başlayan Cundalı kadınlar şimdi el ürünleri kooperatifi kurmak istiyorlar.

İlçesinin Cunda (Alibey) adasında bir grup kadın ürettikleri el işlerini açtıkları tezgâhta satıyorlar. Bu işe karar verdiklerinde otuz kişi kadarken iş ciddiye binip sıra standa el işlerini koymaya gelince dört kişi kalıvermişler. Bu dört kadın yıllardır üretikleri bütün el işlerini tezgâha çıkarmışlar. Tezgâh dolu görünsün diye koydukları el işleri çocuklarına hazırladıkları çeyizleri de içerdiği için bazı parçaların satılmasından korkarak başlamışlar satışa. El ürünleri birer ikişer satılmaya başlayınca pek çok Cundalı kadın da işlerini tezgaha getirmeye başlamışlar, öyle ki artık Ayvalık'tan gelen ve iş getiren kadınların işlerini yerleri almadığı için alamıyorlar. Satışların yanı sıra sipariş almaya da başlamışlar. Başta kocalar malum nedenlerle karşı çıktıysa da. kadınlar para kazanmaya başlayınca hoşlarına gitmeye başlamış bu iş. Tabii bu arada destek veren kadınların tezgâhını kendisi yapan, malzeme ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olan kocalar da var.

Kadınlar bu işten çok keyif alıyorlar

mutlular, çok heyecanlılar ve coşkulular. Kış aylarında pek çok hemcinsleri gibi sadece ev işi yapıp birbirlerine giderek zaman geçirirken, önümüzdeki kış planlı bir şekilde iş üretmek ve satmak üzere biraraya gelecekler. Kadınlardan bir tanesi evinin alt katını bunun için kadınlara açıyor. Bir arada üretince hem avını modelleri üretmemiş olacaklar, hem de daha çok talep olan parçaları planlayarak üretim yapacaklar. Ayrıca el ürünleri kooperatifi kurmak üzere çalışmalara başlamışlar. Amaçları kooperatif sayesinde hem bu işi daha ciddileştirmek hem de el ürünlerini büyük şehirlere ulaştırıp daha çok gelir elde etmek. Kooperatif kuruluşu konusunda bilgi birikimleri az olduğu için ilgili kadınlardan destek bekliyorlar.

Bu arada anlatmak istediğiniz başka bir konu da Cunda'nın Belediye olması. Gidenler bilirler, Cunda'da çok güzel balık restoranları var. Pappalina adındaki balığı, midyesi, kalamarı çok nefis. Yaz aylarında bu restoranlar çok iş yapıyor. Bu sayede Ayvalık Belediyesi'nin gelirinin büyük kısmı Cunda'dan elde ediliyor. Cundalıların çoğu Cunda'nın ayrı bir belediye olmasını ve bu gelirin Cunda'da kalmasını istiyorlar. Kadınlar da bunun için uğraşıyor. Belediye olursa, yönetimde kadınların da yer almasını istiyorlar. Hatta isim vermediler ama belediye Başkanı adayları bile var. Hem de birden fazla....

Humayun, Nermin

Stella Ovadia:

"Benim derdim yaratılan imajla"

Stella Ovadia'nın *Yeni Yüzyıl* gazetesine gönderdiği ancak yayınlanmayan yazısına biz yer veriyoruz.

Sayın Zuhal Atasoy,

Anladığım kadarıyla Zincirkıran'ın yazısına eleştirim sizi "şaşırtmış", belki de üzmüş. "Beni tanısaydı, yazmazdı" diyorsunuz iki yerde. Yanılıyorsunuz. Eğer sizi tanısam, Osman ile birlikteliğinizin ne kadar eşitlikçi, ne kadar karşılıklı hizmete dayandığını bilsem, emin olun tanımadığım bir kadının propagandaya alet edilen resmini gördüğüm zaman duyduğum infial katlanır, öfkem büyürdü. Çünkü taraf olurdum. Yalnızca feminist olarak değil, tanıdık olarak da. Haksızlıktan söz ediyorsunuz: yapılmışsa eğer haksızlığı Zincirkıran yapmış, siz izin vermişsiniz! 23 Temmuz tarihli *Turkish Daily News* da fotoğraf çekilirken nasıl önlük taktırdıklarını anlatıyorsunuz. Osman Atasoy diyor ki, " Bir ara Zuhal yemek yapıyordu... fotoğrafçı gelip önlük taktırdı! ' Ne tesadüf! yemeği siz yapıyordunuz -yine? - o sırada! Ve resim çekildiğinde size önlük taktılar. O resimde Osman da var ve sizinle aynı şeyi yapmıyor. Ayrıca acaba fotoğrafçı neden önlük taktırmak gereğini duydu? Yemek yapan evkadını imajını pekiştirmek için değil mi? Tabii ki insan hem denizde beş vakit geçirebilir hem de iyi bir ahçı olmak isteyebilir. Ayrıca ünlüdür denizcilerin ahçılığı. Ama mesele bir kadının basında çıkan bir resimde, yani durumu donduran ve mesaja çeviren bir aygıtın önünde, tüm toplumun kendisinden bir kadın olduğu için beklediği şeyi yaparken poz vermesi, diğer kadınlara örnek oluşturması, yoksa sıra kadına geldiğinde yemek yapması değil tabii ki! Siz yemek masasının başına kurulmuş bir erkeğin yanında, elinizde tencere ile resim çekilmesine izin verdiniz. Dalga geçen bir hatıra fotoğrafı bile değil bu, ne de kabarık bir albümden rasgele bir sayfa. Geziyi mümkün kılan çok tirajlı gazetenin fotoğrafçısına verilen bir poz söz konusu. O resim benim için Semra Özal'ın kocasının elini öperken çektirdiği resimden çok farklı değil. Kadınların erkeklerle nasıl bir ilişki içinde olmaları gerektiğini gösteren bir resim. Üstelik olağanüstü şartlarda çekilmiş, yani bu ilişki her şartta böyledir demeye de yarayan! Çünkü resimdeki kadın sıradan bir kadın değil, o bir kahraman, bir model! Ben "Örnek evkadını Zuhal açık denizde" diyerek yaptığım yorumda bunu vurgulamak istedim. İki günlük bir dizide kullanılan resimlerin denizci bir kadını değil de denizde bir evkadını imgesi yarattığını anlatmak istedim. Yoksa denizde yaşayan bir kadının, denizcilik yanında, sıra kendisine geldiğinde yemek de yapmasıyla uğraşmadım tabii ki! Sıra kendisine geldiğinde'yi vurgulamak zorundayım: feministler yemek gibi işleri* hep kadınların yapmasının doğalmış gibi gösterildiğini saptamışlar ve evişlerinin erkeklerle olan iktidar ilişkisinde kadınlara dayatılan işler arasında yer aldıklarını göstermişlerdir. Dolayısıyla evişlerini yapma sırasının hep kadınlarda olmasını-yalnız denizde değil sıradan evlerde de-değiştirmeye, bunun bir seçim olmasını, yani kadınlara özgü bir yazgı olmaktan çıkıp yapılmayabilecek bir duruma gelmesini, erkeklerin de bu işleri kadınlarla aynı miktarda yapabileceklerini ve bunun kadın erkek ilişkilerini değiştirecek kadar önemli bir işbölümü olduğunu savunurlar. Oysa *Yeni Yüzyıl*'daki resimler ve metin yalnızca erkeğin denizciliğine, kadının 'kadınlığı na ve anahğına gönderme yapıyordu. Yani erkek egemen düzenin işbölümü üç resimde özetlenmişti!

Kaldı ki siz istediğiniz kadar 'haksızlık'dan yakının eşiniz bu ilişkivi gayet normal buluyor *Turkish Daily News*'deki söyleşide: "Toplumumuz erkek bir toplum, tamam mı? Kadınlar hakkında söylenen şu ya da bu sözlere boş verin, bunlar hikaye, toplumu erkekler denetler. Bu açıkça söylenmese de kadın hep ikinci sınıftır, ikinci sınıf bir vatandaşdır. En demokratik ve entelektüel insanlar bile söylediklerine ancak görünüşte uyarlar. Gerçekler çok farklıdır. Bu yalnızca Türkiye'ye özgü bir durum değil. Dünya böyle: erkekler dünyayı denetler. Dünya bir erkek dünyasıdır. Kadınlar hep ikinci önceliktir". ("Uzaklar ile çok açık bir konuşma", 23/7 *Turkish Daily News*). Eşinizin, en azından bu söyleşide, bu saptamalardan ne yakınır bir hali var, ne de karşı çıkan bir söz ediyor! İnsan, projesini gerçekleştirmek için kimden yardım alırsa, biraz ona benzer kaçınılmaz olarak...

Ayrıca Yelda'nın eleştirilerine (*Yeni Yüzyıl* 12/7) tümüyle katıldığımı da belirteyim. Bana göre de açık denize yelken açma projesini "bayrağımızı dalgalandırmak" olarak tarif etmek milliyetçi bir renk kattı maceraya. Bundan hoşnut olup olmadığımızı bilmiyorum, ancak ne mutlu ki hâlâ milliyetçi korova katılmayanlar var ve söyliyebiliyoruz bunu.

Bunların dışında olağanüstü gezinizle ilgili ilk resimlerin hiç birinde denizle uğraşmıyorsunuz, ya çocuk kucağınızda, ya kocanıza -Zincirkıran'ın bana cevabındaki deyimle- "hizmet" ediyorsunuz! Pazartesi'ciler denizci olduğunuzu bu resimlerden çıkardılarsa haval güçleri geniş olmalı! Ben hayatının beş yılını açık denizde geçiren bir kadına haksızlık edildiğini düşündüm ve kendimce uyarmak istedim. "Umarım" derken de içtendim: "Umarım Zuhal Hanım da bundan sonra kendisinden sözeden yazı dizilerini, resimleri, video ve filimleri denetler de beni haksız çıkaracak biçimde yayınlanmalarını sağlar". Nitekim *Turkish Daily News*'daki resimde çocuk ikinizin arasında. Sabalı taki dizide de bu uyarılar biraz da olsa hesaba katılarak çocuğuyla hatıra fotoğrafı çektiren erkek resimleri kullanılmış! Bu bile benim için sevindirici: Sabah okurları denize açılmış refakatçi bir ev hanımından farklı bir şeyler de gördü bu şekilde. Çünkü *Yeni Yüzyıl*'daki resimleri çektirmek için açık denizle beş yıl uğraşmaya gerek yoktu. Her kadın evinde bunu yaşıyor zaten.

Anlatamadığımı düşündüğüm için tekrar ediyorum: benim derdim yaratılan imajla, okurlara verilen mesajlaydı, bu düzeni sürdürmeye yarayan propagandayla, sizinle değil. Bu yüzden de sizi tanımak, sizinle konuşmak, zevklerinizi bilmek, yazılarınızı okumak eleştirimi değiştirmez. Bu mesa-

ja alet edilmiş olmanız gerçekten haksızlık olabilir. ama bunun hesabını Zincirkıran'dan ve kendinizden sorun, benden değil!.

Yazımın sonunda size seslenerek "emin olun denizde beş yıl geçirdikten sonra bir de iyi ahçı olmanız, bir de çocuk doğurup kocanıza miço yetiştirmeniz hiç şart değildi. Kocanızı ve medyayı bilmem ama biz sizi sade bir denizci olarak da çok alkışlardık! Bilmem kaç bin milin sonunda kocanızın alkış topladığı gibi: önlük takmadan ve çocuk doğurmadan!" demem de anlaşılmamış. Neden bir kadının başarısı erkeklerinkiyle aynı ölçütlerle ölçülmez de kadınların erkeklere özgü işlerdeki başarıları dışında bir de kadınlara özgü sayılan işleri de yapması beklenir? Bu beklenti nasıl meşrulaştırılırsa meşrulaştırılsın eninde sonunda bugünkü düzeni sürdürmeye yaramaz mı? Soru buydu, 'Neden Osman çocuk doğurmadı da Zuhal doğurdu' değil kimilerinin sandığı gibi!

O resimler olmasa, Zincirkıran ın dizisinde denizci bir kadın olarak tanıtılmış olsanız, o şartlarda bir de çocuk doğurmuş olmanıza çok hayranlık duyardım doğrusu, ama çocuğun bakımında ve diğer evişlerinde erkeğe de iş düşmüş olmasını dilerdim. çünkü bence süperkadınlığın âlemi yok! Süperkadınlık hayatını evdışında da çalışarak kazanan, hatta kadınların kamusal alandaki haklarını genişletmek için de çaba harcayan ama aynı zamanda da kocasına hizmette kusur etmeyen, evin tüm işlerini, kendinden beklenen tüm 'kadınlığı' yüklenen kadınların durumu. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana kadınlara biçilen yeni görev!. Nitekim Zincirkıranın dizisi olsun, Yelda ile Yahyagil dışındaki katkılar olsun, hepsi de bu görevi sıradanlaştırmak, her durumda uygulanmasını sağlamak için ellerinden geleni yaptılar. "Erkek feminist" olarak eleştiri alan Yahyagil bile feminizmi akademik tartışma içine hapsetmek istiyor (*Yeni Yüzyıl* 18/7) ve "kadın istese de istemese de erkeklerle paylaşmak zorundadır yaşamı" diyor! Yani kadınları kadın yerinde tutmak amacıyla söylenenler en

kabasından en incesine çeşitli biçimler alıyor ve ben bunlardan biriyle uğraştım yalnızca.

Evet, ne yazık ki o dizideki resimlerle tanıtıldınız ve bunun dönüşü yok! İnsanlar televizyona çıkarken, gazeteciyle konuşurken yani kamuya mal olacak şeyler yaparken, verdikleri imajla boşuna uğraşmıyorlar. Siz bunlara alışık olmayabilirsiniz, ama bu durumu bana kızarak düzeltemezsiniz!

Eğer meseleye kadın dayanışması açısından bakarsak, ben sizin açık deniz mutfağındaki resminizi görüp "düzene bak, her yerde aynen sürüyor, nasıl karşı çıkılır buna" diye düşünebilecek kadınların ya da kocasının "denizci kadın bile kocasına hizmet ediyor, sen neden bana hizmet etmek istemiyorsun?" türünden azarlarına maruz kalabilecek kadınların yanındayım. Ve hepimizi bu düzen içinde tutmak isteyenlere de karşıyım. Erkek olsun, kadın olsun! Çünkü mutfak milyarlarca kadının yazgısı olduğu sürece, dizide kullanılan resminizi görüp "kadına bak hem denizin hem mutfağın tadını çıkarıyor" diyebilmek olsa olsa bu yazgıyı sürdürmeye hizmet eder... Hoşça kalın..

stella ovadia

Not: *Yeni Yüzyıl*'ın redettiği bu mektubu yayınladığımız için teşekkür ederim, stella.

Pazartesi'ye not:

Teknede olsun evde olsun yemek yapmak 'hayati bir iş' tabii ki, ama her iş bir ilişki içinde yapılır! Yemeği kim, kimin için, ne karşılığında ve ötekilerden sık yapıyor? Evişlerine ilişki bağlamı dışında bakmak, tutum olarak pek maddeci gelmiyor bana, ne de politik. Bir iktidar ilişkisi sonucunda kadınlara düşen işlerden, kadınlara mahsus sayılandeğil de son sayımızda yazdığımız gibi kadınlara mahsus işlerolarak söz etmek bu işlerin dayatıldıklarını yoksayan, kadınların özünden gelen, yani değiştirilemez olan işler olduklarını kabul eden bir tavır olmuyor mu? Ve amaç, ezilenin payına düştükleri için aşağılanan işleri sahiplenmek ve yüceltmek olsa bile, bu tutum mücadeleyi silahsızlandırmaya yaramaz mı? Eski bilgilerimizden bir örnek verecek olursak bu tutum sosyalist bir düzenden yana ve antiemperyalist olacağım derken milliyetçi olmaya benzer. Kendine egemen gözüyle bakmaktan, yani kendini küçümsemekten kaçarken, egemenin istediği gibi olmayı yüceltmeye varmak. Bütün yenik düşmüşlerin, ezilmişlerin kolayca içine düşebilecekleri bu tuzak feminist harekette sözde bir kadın yüceltmesi arkasına gizlenen kadın milliyetçiliği, kadıncılık biçimini alıyor ve düzenin işine yarıyor. Ti Grace Atkinson '70'lerde bu eğilimi açık etmişti bile.

Benim *Yeni Yüzyıl*'daki yazımı ve tavrımı siz de yanlış yorumlamışsınız: ben evişlerini ve evkadınlarını küçümsemediğim gibi, feminist fikirlerle tanıştıktan sonra meslek hanesini "evkadını" olarak doldurmayı görev bildim, hem evkadınlığım saygın bulduğumu hem de meslek sahibi olmanın evkadınlığından kurtarmadığını vurgulamak için! Ve evkadınlığının yazgı olmasının savunulacak yanı olmadığını düşünüyorum, yani bütün kadınlar için tercih yapma hakkını savunuyorum, yalnızca bizim gibi bir erkeğe hizmet etmeden yaşayabildiğini düşünenler için değil!

Son olarak da özel alanın politikasını yapmak ile politikayı kişiselleştirmenin aynı şey olmadığını düşünüğümü söylemek istiyorum. Bu yüzden de bence söz konusu olan Zuhal Atasoy'a haksızlık etmek ya da etmemek değildil. Nitekim sıradan bir feminist eleştiri bir ay boyunca bu kadar tepki aldıysa, toplumumuzun temeli olarak tarif edilen aile biçimi ve "örnek Cumhuriyet kadını" imajlarını açık ettiği içindir, bir kadına haksızlık edildiği için değil! *Pazartesi*'nin bunu görmemiş olması ise anlaşılır gibi değil!

stella ovadia

Özel olanın politik olması yargılama hakkını veriyor mu?

Zuhal ve Osman Atasoy'un Uzaklar adlı tekneleriyle yaptıkları dünya turu ve bu seyahatin medyada yansıtılış biçimi biz feministler arasında bir tartışmaya sebep oldu. Stella Ovadia ve Meltem Ahıska'nın yazılarını okudunuz. Bu iki yazıda ifade edilen ve birbiriyle tamamen örtüşen eleştirinin dayandırıldığı feminist politik tez şu: Cinsiyete dayalı işbölümünde yemek yapmak, çocuk bakmak gibi işler kadına düşer. Bu, kadınların bireysel, özgür tercihleri değil, bir egemenlik ilişkisinin sonucudur. Bu konuda söyleyebileceğimiz tek şey, bizim de aynen öyle düşündüğümüz, bunların zaten feminizmin abecesi olduğu, başından beri *Pazartesi*'nin söylemeye çalıştığı şeyin ta kendisi olduğu. "Medyaya Vururken" başlıklı yazı bu eleştirileri hak ediyor mu? Kimi ifadeler evet. *Pazartesi*'nin iki buçuk yıllık çizgisinin, yukarda sözü edilen politik doğruyu zaten varsayıyor olmanın rahatlığıyla, tartışmadaki ucu sivriltiğimiz için belki.

Medyanın ne yaptığını görmeyecek kadar saf değiliz. Stella'nın zaten yeterince yaptığı eleştiriyi bir kez de biz tekrarlamadık, belki tekrarlamalıydık. "Medyaya Vururken" başlıklı yazıda, Stella'nın medya konusundaki eleştirilerinin tamamen yerinde olduğu söyleniyor zaten. Karşı çıkılan tek şey, Stella'nın Zuhal Atasoy'a hitaben yazdığı son paragraf. Yazıda şöyle deniyor: "Cinsiyetçi medyanın zaten belli bir kalıba sokarak mağdur ettiği bir kadına saldırmak ve akıl öğretmek bize düşmese gerek". Evet, genel politik doğruları ifade etmekle kalmayıp bir kadının yaşadıklarını anlamak da önemlidir, "takdir etmek" için değil, her kadının yaşadığı tekil şeyler feminist politika açısından önemli olduğu için. Biz Zuhal Atasoy'u yemek yapıp çocuk doğurduğu için takdir etmedik, ama hemen her kadının her gün yaptığı bu işleri o da yapıyor diye yargılamadık da. Zuhal Atasoy'u medyanın oyununa geldiği için eleştirmek mümkündür. "Emin olun denizde beş yıl geçirdikten sonra bir de iyi ahçı olmanız, bir de çocuk doğurup kocanıza miço yetiştirmeniz hiç şart değildi" ifadesinde, böyle bir eleştiriyi aşan, Zuhal Atasoy'u seçimlerinden ötürü suçlayan, yargılayan bir şey var diye düşündük biz. Bu seçimlerin nasıl bir toplumsal egemenlik ilişkisinin sonuçları olduğunu ortaya koymak başka şeydir, bu egemenlik ilişkisinde mağdur durumda olan kişiyi yargılamak başka şeydir. Kadınlar belirli kalıplara uymadıkları için yeterince suçluluk duyuyor, yeterince dışlanıyor, yeterince yargılanıyorlar. Biz bundan kaçmabilen, kadınları itip dıştalamadan, yargılamadan eleştirebilen bir feminist üsluptan yanayız. Özel hayatın "kutsal" olmaması, özel olanın politikasını yapıyor olmanız bize birilerini yargılama hakkını veriyor mu? Özel olanın politik olması, tek tek öznel hayatların kurcalanması değil, özel hayat diye tanımlanıp ele alınmayan bir alana politik açıdan bakılması anlamına gelir. Stella Zuhal Atasoy'u yemek yaptığı, çocuk doğurduğu için değil, medyaya kendisini kullandırdığı için eleştirdiğini söylüyor. Bunu Stella'yı tanıdığımız için belki biz anlayabiliriz, ama onu tanımayan *Yeni Yüzyıl* okuru değil; yukardaki gibi ifade edildiği sürece kesinlikle değil.

Nesrin, Ayşe, Filiz

Uzaklarda değil, çok yakında

Mesele, çoğunlukla ibret olsun diye gazetelere, televizyona konu edilen özel hayatın içindeki ideolojik ve politik düzenlemeyi açık etmek. bu politikaların kendisini görünür kılmak, bunlarla mücadele etmek. Kişisel olduğunu düşündüğümüz duygularımızın. meraklarımızın, isteklerimizin üzerinden nasıl bir iktidar politikası yapıldığını görmek ve buna kadınlar olarak karşı çıkmak.

Gülay Göktürk içinde yüzdüğü "sığ sular"dan bakınca "Uzaklar macerasına sadece hayran oluyor, şapka çıkarıyordu. Oysa Stella ne yapmıştı: kendi köşesinden, denizcilikten hiç anlamadan bu işe bulaşmış, bu maceranın medyadaki sunumuna feminist bir açıdan eleştiri getirmişti. Uzaklardaki bir maceradan fazla tanıdık ve sıkıcı bir sorun çıkarmıştı. Gülay Göktürk'ün *Yeni Yüzyıl*'daki "Zavallı Atasoylar" yazısındaki ana tema, bu maceranın önce Stella, sonra da işin milliyetçilikle bağını kuran Yelda tarafından "politize" edildiği; birtakım misyonlar atfedilerek bir kalıba dökülmeye çalışıldığı... "Bireysel olanın" ezilmesi, yok edilmesi. Tanı bu noktada tartışmaya dahil olmak istiyorum. Çünkü yayın kurulunda olduğum *Pazartesi* dergisinin geçen sayısında, bu konuyla ilgili yazıda da aynı tema vardı. "...insan hem denizde beş yılını geçirip hem de iyi bir alıcı olmak isteyebilir" deniyor *Pazartesi*'nin yorumunda. Bir kadının bir yaşam tercihi olarak çocuğunu teknede doğurmak isteyebileceğinden söz ediliyor. Ben bu yazıya hiç katılmıyorum, politik olarak yanlış buluyorum. Kadınların çocuklarını nerede doğurmalarının daha doğru olacağını ya da doğurup doğurmamalarını söylemenin feministlerin işi olduğunu düşündüğümden değil eleştirim. *Pazartesi* yazısının koskoca bir politik bağlamın üstünden atlayıp, tartışmayı, Göktürk'ün yaptığına çok benzer bir şekilde, "bireysellik" meselesine getirmesi yüzünden. Göktürk'ün neden kendine, bu işi baştan politize eden devlet ve ordu mensupları ya da gazeteciler yerine Stella ve Yelda'yı düşman olarak seçtiği konusunda çeşitli pratik ve teorik, sonuçta da politik neden bulunabilir. Ama benim şu anda derdim *Pazartesi*'de çıkan ve yayımlanmadan önce tartışma imkânı bulamadığım yazıyla. Burada önemli bir feminist politika tartışmasının yattığını düşünüyorum.

Aslında, Hıncal Uluç, Hakkı Devrim gibi başka yazarların katkılarıyla da dallanıp budaklanan "Uzaklar" tartışması hiç de uzaklarda değil, çok yakınımızdaki bir mesele etrafında dönüyor. Stella'nın eleştirisi bu yüzden bu kadar tepki gördü. Çünkü büyük fikirlerin soyut, gövdesiz, mekânsız ve tarihsiz alanına değil, gündelik hayatınızın böyle olmasına çok alışılan, artık "normalleşen" somut bir anına müdahale etti Stella. Bunun ne kadar rahatsız edici olduğunu anlamak için, gelen tepkilerin çokluğuna ve söylenenlerin niteliğine bakmak yeterli. Bu konuda çıkan çeşitli yazılarda Zuhal Atasoy'un önlüklü resminin arkasında bir bit yeniği aramanın patolojisinden söz edildi. Çok normal ve hiç de "sapık" olmayan bir duruma Stella feminizm sokarak dokunulmaması gereken hassas bir noktaya dokunmuştu. Ne var yani, bir erkekle aynı yolculuğa çıkan, aynı badireleri atlatıp, aynı başarma hissini tatmış olan bir kadın bir kerecik gazetede önlükle göründüyse! Televizyonda kucağında çocukla bir kenarda bekleyip, kocasına berat verilmesini izlediyse? Bu o kadar önemli mi? Aslında Zuhal Atasoy öyle bir kadın değil. Bir tanışaydınız, anlardınız. O zaman ona akıl öğretmek yerine onun yaşadıklarını anlamaya başlayabilir, onun bireysel seçimlerini takdir edebilirsiniz. *Pazartesi*'nin yorumu da bu son cümleye katıldı.

Bireysellik öyle bir mitoloji ki...bireyselliği bir yandan yok ederken bir yandan onun hayaletini pazarlayan toplumsal dinamikleri görmezden gelip bireysel özgürlüğü savunmak ne anlama gelir? İşin en kritik yanı bu. Örneğin, feministler kadınların yemek yapma özgürlüğünü savunabilir mi? Sanki herkes kadınlar yemek yapmasın, aman bu onların işi değil diyor da, biz kalkıp yemek de yapabileceğini savunuyoruz. Yemek yapmak aile içindeki işbölümünde zaten kadının işi ilan edilmemiş, kadınlar bu göreve düzenin ve kocalarının zoruyla tayin edilmemiş, kadının yemek yapmak, çocuk bakmak gibi işlerdeki zorunlu emeğinden erkekler çıkar sağlamıyormuş gibi. Acaba kaç kadın bir gün yemek yapmadığı için kocasından dayak yemiştir? Sayının düşük olduğunu sanmıyorum. Kadınların yemek yapmaktan ayrıca bir zevk alması, yemek yapmanın bu toplumda kadınlar için özgür bir tercih olduğunu gösterir mi? Toplumdaki tüm kadınların canı isterse yemek yapmayabileceği, çocuk bakmayabileceği ve bunun normal sayıldığı bir durum olana kadar kadınların bu konulardaki özgürlüğünden söz edilemez.

Özel hayat bizim en özel, en özgür alanımız değil ne yazık ki. Özel hayat binlerce kural tarafından düzenleniyor, biçimleniyor ve kalıba dökülüyor. Yemek yapmaktan, cinselliğe, bedenden maneviyata zaten toplumsal sistemin işleyişi tarafından düzenlenmiş bir alanın içine sıkıştığımız için, bu alana zaten devlet, erkek egemen düzen ve erkekler tarafından yatırımlar yapılmış olduğu için bu alanın politikasıyla uğraşmak durumundayız. Özel olan zaten önceden politize edildiği, ama bu politik anlamlar ustalıkla gizlendiği, örtülü kaldığı, sıradanlaştırıldığı için feministler "özel olan politiktir" diyorlar. Yoksa toplumsal cinsiyete dayalı bir işbölümünün olmadığı bir yaşantıda, kim ne diye yemek yapmanın, cinselliğin, vb. politikasıyla uğraşsın.

Zaten politize edilmiş bir durumu ele alırken, özgürlüklerden, bireysel seçimlerin doğallığından sözetmek, ancak belirli bir düzenin devam etmesini savunanların işine yarayabilir, kadınların kurtuluşu için mücadele eden feministlerin değil. "Uzaklar" teknesinin Donanma Komutanı tarafından "Türk'ün büyük milli ülküsü" bağlamında karşılandığı, milliyetçilikten örnek aileye giden yolun çok kısa olduğu, gazetedeki dizi için fotoğraf çekilirken el çabukluğu Zuhal Atasoy'a önlük takıldığı bir durum zaten politize edilmiş, sıradan ama hayli çetrefil bir meseleyle karşı karşıya olduğumuzu göstermiyor mu? Bu çetrefelliği tüm yönleriyle kavrayıp feminist politikanın kapsamını genişletmek, bunun yöntemleri üzerine düşünmek yerine *Pazartesi* bu meselede özel hayatın "kutsallığı" mitine teslim oldu.

Ben özel hayatın politikasını yapmayı, özel hayat jandarmalığı yapmak olarak görmüyorum. Stella'nın derdinin de bu olmadığından eminim, söyledikleri hep başka yerlere çekildi. Hangi kadının ne zaman, nerede doğuracağına elbette feministler karar vermeyecek. Aslında feministlerin hiçbir durumda böyle bir iktidar konumuna talip olmamaları gerektiğini düşünüyorum. Mesele, çoğunlukla ibret olsun diye gazetelere, televizyona konu edilen özel hayatın içindeki ideolojik ve politik düzenlemeyi açık etmek, bu politikaların kendisini görünür kılmak, bunlarla mücadele etmek. Kişisel olduğunu düşündüğümüz duygularımızın, meraklarımızın, isteklerimizin üzerinden nasıl bir iktidar politikası yapıldığını görmek ve buna kadınlar olarak karşı çıkmak. Ama öyle genel olarak değil. Her anda. Çünkü gündelik hayatın içindeki sıradan anlarda onay veriyoruz, boş veriyoruz ya da üstümüze yüklenenlere kendi tercihimizmiş gibi sarılıyoruz. Bu anların politik olarak çok önemli olduğunu düşünüyorum. Osman Atasoy bunu *Turkish Daily News* daki söyleşide çok iyi anlatıyor. "Bu fotoğraf meselesi nasıl oldu biliyor musunuz? Zuhal hayatında hiç önlük takmamıştır. Kanarya Adaları'ndayken, Korcan Karar adlı bir fotoğrafçı Necati Zincirkıran'la birlikte tekneye geldi ve fotoğraflarımızı çekti. Zuhal o sırada yemek yapıyordu. Korcan Karar dedi ki: 'Zuhal Hanım bir önlüğünüz yok mu? Bir önlük taksanıza.' Zuhal ilk kez önlük taktı." İşte bu andan söz ediyorum, bir gazetecinin fotoğraf çekerken denizci bir kadına önlük taktırına atıkliğini gösterdiği o politik andan. Kadınları belirli rollere sıkıştıran düzenin çeşitli dolayımlardan geçerek yeniden üretildiği, normalleştirildiği o anını resminden. Bunları önemsiz diye bir kalemde geçemeyiz, koskoca iktidar stratejileri bu küçük anların böyle devam etmesi ve böyle resmedilmesi üzerine kurulu.

Pazartesi, Zuhal Atasoy'un bireysel tercihlerini savunayım derken, aslında onun nasıl mağdur edildiğinin ve onun şahsında bütün kadınların mağdur edildiğinin üstünden atladı. Stella'ya yapılan saldırılardaki hezeyanın nedeni üstünde durmadı. Üstelik işin kadınların ikincilleştirilmesiyle kalmayıp "Cumhuriyetçi örnek Türk ailesi" sunumuyla kendini buralı sayan ve Türk olmayan insanların da mağdur edildiğini görmedi. Yelda'nın yazısında vurguladığı cinsiyetçilikle milliyetçilik arasındaki ilişkiyi ve bunun nasıl yeniden üretildiğini ele almadı. *Pazartesi*'ndeki "Medyaya Vururken..." adlı yazı dönüp dolaşıp feminist politikayı vurdu diye düşünüyorum. Özel hayat, bireysel seçimler, kişisel meseleler ile feminist politika arasındaki ilişkileri daha kapsamlı olarak tartışmaya ihtiyaç var gibi geliyor bana. Eğer politikayı kendi hayatlarımızın dışına ve uzağına, sadece kurumsal bir yere koymak istemiyorsak.

Meltem Ahıska

Çay tabağındaki prenses

O yıllar hemen hemen her evde bulunan porselen çaydanlıklar ve çay abaklarında ise, hem Farah Diba'nın, hem Süreyya'nın resimleri vardı. Çay abaklarına geçmek, o günlerin popüler olma göstergesiydi ve iki kadın birbiriyle bir kuma sıcaklığı içersinde bu sıcaklığı paylaşmışlardı.

Bir masaldır: Kralın ay kadar güzel kızı, güzel olduğu kadar da üzgündür. Mutsuzluğu, bir gün sarayın bahçesindeki havuzun kenarında otururken başlamıştır. Yılan biçimindeki ağızlıktan fışkıran su taneciklerı güneş ışığında bin bir renkli cam parçacıklarına dönüşürken, genç kızın yüreğine de imkânsızı isteme tutkusu düşer. O su taneciklerinden yapılmış billur bir taç ister kral babasından. Çok ister hem de... Çocukluktan genç kızlığa geçmekte olan toy bedeni üzüntüden yataklara düşer. Adı Üzgün Ay olur. Ülkenin dört bir yanına buyruklar çıkarılır su tanelerinden yapılmış bir taç için. Ferman çıkaran babakral bir erkek, hekimbaşı bir erkek, kuyumcılar erkek, Üzgün Ay'ın asıl derdi de belli ki bir erkek... Ama n'apalım ki, masallara erotizm giremez, bu yüzden de prensesin bunca üzüntüsünün asıl nedenini kimse düşünemez.

Bir sürü erkeğin kellesi uçurulur billur taç yüzünden. Beter olsunlar: Su taneciklerine benzeyen taşlardan değersiz taçlar yapıp, pırlantalarla, elmaslarla kızı kandırmaya çalışmışlardır. Gün geçtikçe daha da üzgünleşen Ay eriyip giderken, son bir erkek, nur yüzlü ve nedense yaşlı bir bilge çıkagelir. Elindeki sepeti prensese uzatıp, basit bir usavurma yapar: "Siz bu sepete su taneciklerini toplayıp verin, ben tacınızı yapayımı hemen" der. Üzgün Ay anlar yanlışını ve gerçeğe boyun eğer. Olanaksız da olsa bir düşü olup ondan vazgeçmek... Bu da genç kızlıktan kadınlığa geçiştir aslında.

Kahrolsun saray halkı ve ülkenin tüm erkekleri! Fıskiyenin fallus, kıpırdanan suların uyanan ergenlik, billur tacın gelin olma arzusu olduğunu anlayamadıkları için... Bilge Dede'ye de aşkolsun; felsefe biliyor ama kadınları hiç tanımıyor. Sana da oh olsun prenses, masal dünyasına sıkışıp kaldığın için.

Ellili, altmışlı yıllarda dünyada kral, kraliçe, prenses, velialt bolluğu vardı; kimi sürgün, kimi sabık, kimi hanedandan, kimi sonradan olma. Begüm'ler, İra'lar, Neriman'lar. Grace'ler, Mona'lar, Sophia'lar, Süreyya'lar, Farah Diba lar, Margaret'ler, Elisabetli'ler, Anu'ler... Kimi daha güzel, kimi daha iyi giyiniyor, kimi mutlu, kimi mutsuz, çok derdimizdi. Kabul günlerinde Begüm'ün topuzu, prenses Süreyya'nın gözleri, kraliçe Neriman'ın avaklarının güzelliği konuşulurdu. Çocuğu olmayanlar mahzun bakışlı Süreyya ile, bürokrat hanımları Grace Kelly ile özdeşim kurarlardı. İnce bacaklıların avuntusu da Farah Diba nın bacaklarının çöp gibi ince oluşuydu. Ve bu tartışmalar, kavgasız gürültüsüz, günlük dedikodulardan daha içten, müthiş kadınsı bir tartışmaydı. Acem ülkesinde yaşamıyorduk ama birçok evin duvarında Şah Rıza Pehlevi ve Şahbanu Farah Diba nın yarı profilden resimlerinin bulunduğu porselen tabaklar asılıydı. Diba kendine özgü saç modeli ve soylu dekoltesi ile gülümsüyordu. Şah da oldukça yakışıklıydı. Erkeğin yanındaki kadına bakmadığı başka bir yerlere, uzaklara, ayrılıklara baktığı bir resimdi ve Şah Rıza'nın hâlâ Süreyya'yı sevdiği şeklinde yorumlanırdı. O yıllar hemen hemen her evde bulunan porselen çaydanlıklar ve çay tabaklarında ise, hem Diba nın, hem Süreyya'nın resimleri vardı. Çay tabaklarına geçmek, o günlerin popüler olma göstergesiydi ve iki kadın birbiriyle bir kuma sıcaklığı içersinde bu sıcaklığı paylaşmışlardı. Daha doğrusu İran halkı böyle uygun görmüştü. Diba şimdi Avrupa'da yalnızlığı yaşıyor, Süreyya ise artık tek tük kalan çay tabaklarındaki soluk bir hayal yalnızca.

Her toplumsal aşama kendi üzgünaylarını yaratıyor. Arjantin'lilerin her "benim için ağlamayın" dizesiyle, onun için daha çok ağladıkları Evita'sı. Amerika'lıların, Kennedy ailesini, diğer deyişle mutlu Amerikan ailesini onsuz düşünemedikleri Jackie'si... Onlar da saçları, inci kolyeleri, kol çantaları ve tavırlarıyla, aynı rolün başkanlık saraylarındaki oyuncuları idiler. Hem efsane kadın hem de kapak kızı gibi yaşadılar, sonra bilinmezlik, entrikalar ve ölüm bulaştı ikisine de.

Şimdi Diana'yı izliyoruz. Ondan önce İngiliz kraliyet ailesinin kadınları oldukça zevksizdiler. Çiçekli şapkalar, çirkin eşarplar takan, kalın çoraplı, gülümsemesiz, albenisiz aristokratlar... Oysa Diana farklı. Bir şark prensesi değil ama tv söyleşisini izlerken onun da ne kadar üzgün bir ay olduğunu düşünmüştüm. Yüzü ufalmış, başı öne eğik, dünyaya alttan bakıyordu kocaman gözleriyle. Konuşmak istemiyordu ama söyleyecekleri vardı... Oburlaşma korkusuyla başlayan anoreksiya (yemek yiyememe) hastalığını, Charles'ın başkasına ait ve soğuk, yabancı ve salt görüntüdeki varlığını, aldatılmış ve aldatmış bir kadın gibi değil de çekingen bir kız çocuğu gibi usul usul anlatışı... Birinci sınıf bir seslendirmeydi ama rol değildi. İlk başta mesleğinin anaokulu öğretmeni oluşuna bir yıldız koymuştum zaten, ama Diana'nın benim gözümde gerçek bir masal kahramanı oluşu düğün töreninde başladı: Medya "yüzyılın düğünü"nü rüya alemlerine dönüştürmek için çırpınıyordu ki, Leydi Di geleneksel ikiyüzlülüğü bir yana itip, evliliğinin pek de kutsal ol-

mayabileceğini duyurdu ve Charles'a ömür boyu bağlılık yemini etmeyi reddetti. Charles'ı, Camilla'yı ya da yemin etmenin etik sorumluluğunu iyi biliyor olmalı.

Zamanla bu kadın rastladığım her resminde ışıklı bir boyla aklımda kalmaya başladı. Psikoanalitik bir gülümseme, hiç bozulmayan saç modeli ve umarsız bakışlarıyla, üzerinde modacının kâğıda çizdiği kadar iyi duran giysiler taşıyordu. Arabalara en zarif inen-binen kadındı. Çocuk doğurabiliyor, sevgilisiyle saatlerce telefon konuşmaları yapabiliyor, elbiseleri şeffaf, bacakları çıplak, rüzgâra karşı koşabiliyordu... Sıcak, korumasız, intihar etmeyi düşünebilecek kadar içi dışı bir... İlişkiye iki vanlıya da yansız-bakıp Charles'ı da anlamaya çalışmıyorum doğrusu; çünkü biri naif, öteki skolastik.

Bizim "saraylı"larımıza gelince: Hasbahçe gecelerinde bidon gibi vücutlarına kaftan giyip dolaşanları, eski eser hırsızlayanları, İstanbullu olup da bir türlü Türkiyeli olamayanları saymazsak geriye saraylı birileri kalmıyor. Ne ay gibilik, ne hüzün ne de başka bir varoluş biçimi. Ne de kentsoyluluk... Su taneciklerinin güneş ışıklarında ne kadar güzel göründüklerini hiç fark edemedikleri için, ne kökenli oldukları da belli olmadığı için, bizden ne saraylı ne de Çankayalı üzgünaylar çıkmıyor nedense.

Suna Karaküçük

Orgazm verilmez, alınır!

Kadınların bedenleri çağlar boyunca (özellikle Batı kültüründe) bir karanlık bölge, bir kör nokta oldu. Önceleri, bilinmezlik karşısında duyulan bir büyülenme söz konusuydu: Kadın bedeninin geçirdiği dönüşümler, kadının doğurganlığı, doğaya atfedilen kutsallıktan kadınların da pay almasına yol açmıştı. Tanrıçalar dönemi kapandığında, erkek egemenliği giderek kök saldığında ise büyülenme ve korku yerini nefrete bıraktı: Kadın bedeni kötülük kaynağıydı, pisti, uğursuzdu...

Derken bilim kollarını bu bedene uzattı, onu tanımlamaya başladı. Bir yandan Freud'un öncülüğünde bir koro kadınlara erkeklerden nasıl farklı olduklarını anlatıyor, bu açığı kapatmaları için onları itip kakıyordu: Mastürbasyon, klitoris takıntılarından kurtulun, büyüyün, erişkin bir kadının olması gerektiği gibi olun! Yani ne yapıp edin cinsel birleşme sırasında orgazm olun. Freud kadınların psiko-seksüel gelişimini çözümlemeye çalışırken erkekleri bir standart olarak almış, kadınları da bu standarta göre, bu standarttan farklılığı içinde tanımlamıştı: Erkeklerin ödipal karmaşa dönemlerinden çıkış yolları belliydi; kadınlarınki buna göre farklıydı, daha şöyleydi, daha böyleydi. Erkeklerin cinsel doyum yolları belliydi: kadınlarınki aynı terimlerle ifade edilebilirdi, ama daha problemliydi, daha zordu...

Öte yandan yine bu yüzyılın ilk yarısında seksoloji, kadınları çok uzun bir dönemdir dışlanmış oldukları cinsel haz serüveninde seferber etmeye girişti. Kadınlar cinsel edimde tamamlayıcıları oldukları erkeklerle birleşmeye çağrılıyorlardı. Uzmanlar kadınlara, erkeklere haz vermek için haz almaları gerektiğini anlatıyordu. Ya da erkeklere, haz alabilmek için haz vermeleri gerektiğini...

Klitoris sahneye bu rolle çıktı: Oyunun ilk perdelerinde asıl olayın habercisi olarak. Sadece bir haberciydi ama: Herkesi esas gerilime hazırlayacak ve işi bittiğinde sahneden çekilecekti. Sevişmede değil, ön sevişmedeydi onun rolü.

Gündeme kadınların hazzı da gelmişti artık, ama bu haz yine erkeğe göre tanımlanıyordu. Klitoris küçük bir penis muamelesi görüyor, penisin uyarıldığı biçimde uyarılacağı varsayılıyordu. Kadınlar bu kez de sert ve telaşlı darbelerle uyarılmaya çalışılan klitorislerinin bir acı kaynağı olduğunu gördüler, klitoris başları itilip kakıldıkça ıslanmak bir yana, kupkuru kesildiklerine tanık oldular.

> Kuşkusuz orgazm kadınlar için doyumlu bir cinselliğin olmazsa olmaz koşulu değil. Ama orgazm olan ve olmayan kadınla ayrımı da yapay bir ayrım ve bizi nesneleşti en bir sınıflandı ma.

Orgazm olmayan, erkeğe sunması gereken bu hediyeyi sunamayan kadınlar frijit olarak tanımlanmaya devam etti. "Anorgazmi", "İşlevsel bozukluk" biraz daha insaflı tanımlar olarak tınlıyordu gerçi ama orgazm, kadınların önünde yine yerine getirmeleri gereken bir görev olarak duruyordu.

Derken feministler vajinal orgazmın tümüyle bir efsane olduğunu, bütün işin klitoriste başlayıp bittiğini haykırmaya başladılar. Erkek merkezli bakış ters yüz edilmiş, kadın merkezli bir cinselliğin imkânları aranmaya başlanmıştı . Ama cinsel birleşme sırasında orgazm olan bir sürü kadının kafasında da kendi cinselliğinin neden "kadın merkezli" olmadığı sorusu dönüp dolaşıyordu. Klitoris burada da adeta bir erkek organı gibi ele alınmıştı.

Kadınların hazzı erkeklerin kafasını kurcalamaya devam ede dursun Alman jinekolog Grafenberg'in ünlü G noktası teorisi yaygın bir şekilde dolaşıma girdi. Kadınlar birleşme sırasında tıpkı erkekler gibi bir boşalma anı yaşayabilirlerdi. Yeter ki penis doğru noktaya ulaşsındı. Tanımlanmış, sınırları belirlenmiş bir bölge ya da nokta; boşalma anı kadar keskin bir an ve illa da boşalmaya benzer bir "gelme" biçimi...

Bilim klitorisi ya da vajinayı ya da G noktasını penise benzetmeye çalışmaktan, kadın cinselliğini erkek cinselliğiyle karşılaştırarak (ve ona göre) tanımlamaktan vazgeçmiyor. Bedenlerimiz bu biçimde tanımlandıkça, ölçülüp biçilip parsellendikçe de bizler şaşkınlık içinde kendi bedenimize hep daha çok yabancılaşıyoruz.

Bu yabancılaşmadan kurtulmanın yolu kendimize erkeklerin gözüyle bakmaktan kurtulmak. Orgazm konusunda 80'li yıllardan bu yana yayımlanmış feminist yayınların bir bölümünde bu dönüşümü sağlamanın ip uçları var. Galiba atılması gereken ilk adım klitoris, vajina, G noktası gibi saplantıları bir kenara bırakarak kendimize dönmek ve bedenimizi gözlerimizle, ellerimizle tanımaya çalışmak; bedenimizi ve hazlarınızı keşfetmek üzere kendimize haz vermekten hiç kaçınmamak.

Bu yayınlarda buna bağlı olarak vurgulanan bir başka önemli nokta da şu: Klitoris ufak bir penis değil, gövdesiyle, çevresiyle bir bölge aslında, ancak erkek cinsel organlarıyla benzeştirme yapmadan tanıyabileceğimiz bir parçamız. Ve bu bölge iç dudaklarla, dış dudaklarla, vajinayla, anüsle tanı bir geçişlilik arzediyor. Dolayısıyla da, nörolojik uyarılmanın merkezi olduğu halde, klitoris her kadında doğrudan ya da dolaylı olmak üzere farklı biçimlerde uyarılıyor, bu uyarıyı çevreye farklı biçimlerde gönderiyor. Böyle olunca da kadınların cinselliği imkanları çok ve çeşitli olan bir cinsellik. Tam da bu yüzden her kadının kendini keşfetmesi çok önemli.

Ayrıca, pasiflikten çıkıp aktifleşmek, orgazm "edilmeyi" beklemek yerine orgazm "olma" özgürlüğünü hissetmek, doyuma ulaşmada bir başka ip ucu. Yalnızken ya da cinsel partnerimizle birlikteyken ellerimizi kendi bedenimizden haz almak üzere kullanmak, vajina-anüs-idrar kesesi çevresindeki kaslarımızı çalıştırmak, yani hazzı aramak, hazzın peşinden gitmek...

Kuşkusuz orgazm kadınlar için doyumlu bir cinselliğin olmazsa olmaz koşulu değil. Ama orgazm olan ve olmayan kadınlar ayrımı da yapay bir ayrım ve bizi nesneleştiren bir sınıflandırma. Üç örnekler dışında, her kadın orgazm olmayı öğrenebilir, ya da giderek daha çok doyum alır. Yeter ki orgazmın bize "verilmesini" beklemeyelim, ellerimizi, kaslarımızı, fantezilerimizi ve partnerimizin çeşitli uzuvlarını kullanarak kendi duyarlılığımızı hep daha çok artıralım.

Zeynep Pınar

Evli erkekle birlikte olmak

"Çok âşık değilsen değmez!

Nilgün: Ben ilk eşimden bir kadın yüzünden ayrıldım. İyi giden bir evliliğim vardı, daha hiçbir şeyi, aşkı, cinselliği tüketmeye fırsatım olmadan birdenbire bir kadın girdi aramıza. Çok acı çektim o dönemde. Sonunda ayrıldım kocamdan. Zaten önceden de evli bir erkekle ilişki hiç onayladığım bir şey değildi. Ama o zaman kesin karar verdim, bırak evli bir erkeği, sıradan bir ilişki yaşasa bile hayatında bir kadın olan hiçbir erkekle birlikte olmam diye. Çünkü biliyoruz erkekler iş için, aşk için, herhangi bir şey için en yakınlarını bile harcar ama kadınların birbirine zarar vermemesi lazım. O zaman da bu nedenle o kadını çok suçladım, çünkü kadınla uzaktan tanışıyorduk, bile bile acı çektirdi bana. Neyse, beş yıl önce ikinci evliliğimi yaptım. İkinci kocama da âşık olduğum için evlendim. Geçen yıl iş değiştirdim. Daha hastaneye ilk adımımı atıp, yeni iş arkadaşlarımla tanıştığım gün birisi dikkatimi çekti. Üzerinde durmak istemedim. Ama giderek çok yakınlaştık. O da evli. Üstelik de çok hoş bir karısı, altı yaşında da bir kızı var. Ara sıra akşam üzeri kızıyla birlikte hastaneye geliyordu, üçü birlikte çıkıyorlardı. Yani mutlu aile! Bu arada onunla hep biraradayız. Aramızda müthiş bir elektrik var ama bir türlü dokunmuyoruz birbirimize. Böyle bir altı ay geçti, sonunda kaçınılmaz son oldu ve birlikte olduk. Ben ilk önceleri, bunu yaşamazsam bu elektrik bitmeyecek, yaşayıp bir an önce bitireyim diye düşünüyordum. Ama ilişkiyi de bitiremiyorum, zaman geçtikçe biteceğine alevleniyor aramızdaki ilişki.

Asiye: Karısı için üzülmüyor musun, aynı şeyleri sen de yaşamışsın?

Nilgün: Onun hayatını çok etkilediğimi biliyorum. Çünkü bütün güzel şeyleri birlikte yaşıyoruz, ona yaşayacak pek bir şey kalmıyor. Üstelik ilişkimizi sezdiğini hatta bildiğini biliyorum. Ama ilginç bir şey, insan âşık olunca bencilleşiyor galiba, kendi çektiğim acıları bile bile işin bu yanını düşünmemeye çalışıyorum. Onun hayatını tamamen alt üst etmeyi düşünmüyorum. Bizim ilişkimiz bir gün bitecek. Bitince de, o bu dönemi çok kötü bir dönem olarak hatırlayacak sadece, kocası yine ona kalacak. Belki onun için bu ilişkiyle ilgili kendi meselelerimi daha çok sorun ediyorum. Mesela meşru bir ilişki yaşayamıyor olmamı daha çok problem ediyorum. Kimseyle paylaşamamak, doya doya birarada olamamak, herkesin içinde sürekli kontrollü davranmak... Bir de ikimiz de evli olduğumuz için program yapmamız zorlaşıyor. Ben eşimin iş toplantılarında, maç ya da arkadaşlarıyla buluştuğu günlerde buluşmak istiyorum, o sırada onun eve gitmesi gerekiyor. Bütün bunları ben düşünüyorum. Kızım babasıyla yaşıyor. Önceden daha düzenli biçimde, belli günlerde alıyordum, şimdi onunla olamayacağım günlerde alıyorum. Onun bu kadar kafa yorup benim hayatımı çözmeye çalıştığını sanmıyorum. Daha sabah hastaneye geldiğimde plan yapmaya başlıyorum, iş çıkışı bir iki saat bir yerde oturabilir miyiz, öğlen diğer arkadaşları ekip bir yerde yemek yiyebilir miyiz diye. Bütün bunları ben düşündüğüm için de öfkeleniyorum.

Nilgün, 34, doktor

Yonca: Ben de evliliğimin son aylarında çok mutsuzdum, başka birisine de âşık olacağımı hiç sanmıyordum, heyecanım, coşkum, enerjim bitmiş. Çok büyülendim bu adama. Mesela çok uzun bir süre sadece düşündüm, hiç temas yok, sadece arada bir gülümseme. Yirmi iki yaş vardı aramızda. İlk ben âşık oldum ama o da çok ilgileniyordu benimle. İlk adımı atan da ben oldum. Bu elektriği alırsın ya hani, bilirsin karşılığını göreceğini, öyleydi. Evli olduğunu biliyordum. Çocuklarını da tanıyordum. Çocuklarının bana yakın olmasını istiyordu. Bir tanesi bebekti. Sürekli onu anlatıyordu. Aslında ben bunları konuşmak istemiyordum, o anlatıyordu. Çünkü bir yandan aileye zarar veriyorsun, bir yandan da ailenin dostuymuşsun gibi seninle bunları paylaşıyor. Ben kocamdan ayrılıncaya kadar ve ondan sonra herkese yalan söylemeye başladım. Bütün gün aynı mekânı paylaştığın insanlara yalan söylüyorsun. Yüz yüze baktığın insanlar en önemli şeyi bilmiyor. Bizi birlikte gören sadece iki kişi oldu, biri benim en yakın arkadaşım, diğeri de onun en yakın arkadaşı. Biz hiç dışarı çıkmadık, bir kere dışarda yemek yedik. Bunu hep ben istedim. O da bana, "Evli olan benim," diyordu. Ben boşanmışım ama hâlâ daha dikkatli davranıyorum. Çünkü biliyorum, ne kadar gizli kalırsa o kadar uzun sürer. Bir de o gizlilikten hoşlandım ben. Bir yandan doğru düzgün bir sevgilim olsun, sinemaya da gideyim, el ele de dolaşayım diyorsun, bir yandan da kimsenin tanık olmadığı bir aşk yaşıyorsun, bu da çok tatmin edici, heyecan verici bir şey. Beni kaybetmek istemiyordu, o yüzden bana çok iyi davranıyordu, hiç problem çıkarmıyordu, bütün sorunları ben çıkarıyordum. Uzun sürdüğü için acaip bir düzen oturdu. Haftanın belirli günleri, belirli saatleri görüşüyoruz. Karısı ve çocukları buradayken biz hiç birlikte kalmadık. Ben o kıskançlık duygusunu hiç atamadım üzerimden. Üç tane çocuk olmasa, yaşı büyük olmasa çoktan ayrılırdı. Evde aşk yoktu, bizim yaşadığımız aşktı. Hiç karısından söz etmezdi. Mecbur kalırsa onların adı çocuklardı, "Çocuklar şunu istiyor, çocuklar gitmek istiyor." Çok mecbur kalırsa "Anası" derdi. Sevgi dolu değildi karısına karşı.

Asiye, 29, bankacı

Nilgün: Niye kıskanıyordun o zaman?

Yonca: Birlikte de yatmıyorlardı. Yine de her akşam oraya gidiyor, bu kıskanmam için yeterli bir sebep.

Nilgün: Ben seviştiklerinden çok eminim. Ama benimle bu kadar coşkulu sevişen birinin, bir başkasıyla aynı coşkuyla sevişmesi imkânsız diye düşünüyorum. aşk. Kaçamak olsa neyse. Be şebilmek, bana sarılabilmek katlanıyor, neleri göze alıyor. o kadar çaba harcayan, benin dar yoğun bir ilişki yaşayan, kadınla aynı türden bir şey y Belki bu yüzden ben karısını yorum. Bazen onunla daha y ğunu düşünüp kıskanıyorum.

Yonca: Ben ilişki süresince hiç

madım. Bu tam bir ilişki diye sahiplenmedim. Ama sonra bitince anlıyor insan O da bir ilişki işte. Bunu aşmak lazım aslında, ben bunu hiç aşamadım. Hayatımın en mutlu dönemiydi o benim. O zaman öyle bakamıyorsun.

Nilgün: Biraz kendini korumak da var bunda. Kendini bırakamıyorsun. Biz de ilk başta en âşık olduğumuz dönem olmasına rağmen daha tedirgindik birbirimize karşı. Bir süre sonra adını koyuyorsun, ilişki bu. Bu ilişki diye adını koyduktan sonra kendini daha çok bırakabiliyorsun.

Yonca: Tabii adını koymasan da ilişki bu. Biz günde on kere filan telefonlaşıyorduk. Sabah beni o uyandırır. öğleden önce, öğleden sonra. Acaip insanın zamanını dolduran bir şey. Hep birbirimizin ne yaptığından, nerede olduğundan haberdardık. Bittikten sonra anladım ben, biz karı koca gibiymişiz. Onun sadece işe gitmesi gibi eve gitmesi vardı.

Sultan: Neden ayrıldınız?

Yonca: Ben bir gün BBC'de bir belgesel izledim ve bir şeyler kafama dank etti. Kocalar, karıları, sevgilileri ayrı ayrı konuşuyorlar. O kadar kendimi gördüm ki. Sevgililer şunu anlatıyorlar, "Biliyorum ki her sabah karısına çay götürüyor, hep zamanlara sen dikkat etmek zorundasın," filan. Orada bir kadın şöyle demişti, "Yirmi beş yaşındayken her şey güzeldir, öyle bir enerjin var bunlara katlanırsın. Otuz, otuz beşte şüpheye düşersin 'acaba iyi mi yaptım,' diye. Sonra kırka doğru tam bir pişmanlık, 'ne yaptım ben.'" Kadın hayatı boyunca metres olmuş. Bizimki de böyle gidebilirdi. Ben kendimi çekmesem giderdi. Mutlusun çünkü, yani sonunun benim açımdan iyi olmadığını gördüm. Çok zor oldu ama ayrıldım.

Asiye: Benim evli bir erkekle çok kısa ilişkim oldu. Çok sıkıcı bir ilişkiden yeni çıkmıştım, o ara ciddi bir ilişki yaşayacak durumda değildim. Bana iyi geldi. Bir gün karısıyla birlikte gördüm tesadüfen. Onları birlikte görünce bu kadar hafif bir şey için değmez diye düşündüm. Kısa sürdüğü için çok etkilemedi benim hayatımı da, onun hayatını da. Orada şeyi görüyorsun, onlar bir şey yaşıyorlar, sen araya giriyorsun, çok da âşık değilsen değmez.

Pelin: Benimki daha farklı bir şey. İkimiz de aynı çevrenin insanlarıyız, birbirimizi tanımıyorduk ama ben de onu çok duymuştum o da beni. Benim ilişkim de onun evliliği de o çevrede çok konuşulan bir şeydi. Fakat biz ilk tanıştığımızda birbirimizden etkilendik; bunu söylemedik ama kalabalık bir yemeğin ardından gecenin bir saatinde manasız bir yerde başbaşa bulduk kendimizi. O gece konuşurken bir ara laf geldi, "Başkalarıyla beraber oluyor musun?" dedim. "Hayır," dedi. Sonra daha sık karşılaşmaya başladık, ama bana mesaj verdi, aramızda bir şey olmayacak diye düşünüyordum. O sıra ben sevgilimden ayrıldım. Yine birkaç ay geçti, sonra bir rastlantı sonucu ilk başbaşa kaldığımızda dayanamadık sarıldık birbirimize. Yedi ay filan o da beni çok düşünmüş, ben de onu düşünüyordum ama düşünmemeye çalışıyordum. Sonra "Zaten karımla ayrılmayı düşünüyordum, artık aşk bitti," filan dedi. Belki ben devreye girmeseydim bu ayrılık süreci uzayacaktı, ama ben devreye girince karısına apar topar ayrılmak istediğini söyledi. Sönümlenmiş bir ilişkiymiş onlarınki de. Beraber yatmıyorlarmış mesela.

Asiye: Ben buna o kadar inanmıyorum. Benim bir arkadaşım evli bir erkekle beraberdi, adam ona "Biz kardeş gibi olduk hiç sevişmiyoruz, ayrı yatıyoruz," diyordu. Bir öğrendik ki, kadın kürtaj olmuş.

Nilgün: Ben de inanmıyorum. Bir erkek belki sevgilisiyle yaşadığı gibi bir ilişki yaşamıyor karısıyla ama, onun da bir yeri vardır hayatında. Hem de önemli bir yeri vardır. Hele bir de ortak çocuk varsa. İlk eşim benden hâlâ kopamadı. Ayrılırken de çok zor ayrıldı. Ben o kadar kararlı olamasam ayrılmazdı zaten.

Yonca: Ama aşk yok. Benim sevgilimin evliliğinde aşk yoktu. Hatta onların evliliklerinin ilk zamanlarında da aşk yokmuş. Ben dolaylı yoldan aileyi tanıyorum, tek kaynağım sevgilim değildi ki. O kadının kocasının kaçamaklarına itirazı yoktu. Zengin kocayla evlenmiş, çocukları da yapmış, istediği yere gidiyor, istediği kadar alış veriş yapıyor, yetiyor ona. Onun hovardalık yapmasına bir itirazı yok, benim gibi uzun süreli bir ilişkisi olunca, yani onun statüsü, kurumu tehlikeye girince şikâyet ediyor. Birisi olduğunu fark edince çok problem çıkardı. Benim kocam beni hiçbir zaman aldatamaz, eğer seviyorsam, âşıksam, kıskanırım. Hovardalığı kıskanmam olmaz ki.

Pelin: Benim sevgilimin karısı da bir şey yaşarsan seni kıskanmam diyormuş. Ben yine de çok suçluluk duydum. Karından ayrıl filan demedim. Öyle sürmesine de razıydım. Ama o hemen ayrılmak istedi. Bu karardan sonra karısı çok rahatsız oldu. Bir kaçamak olunca çok kötü olmayan bir şey, iş ciddiye binince zararlı oldu.

Asiye: Ama kadına da birden çok zor gelmiştir. Birdenbire küçük bir çocukla yalnız kalmak. Bütün hayatı değişecek.

Pelin: Ben karısından ayrılmasa da beraber olurdum diyorum ama ilk büyülenme geçtikten sonra sürdüremezdim herhalde. O daha karısından ayrılmadığı için çevremizden saklıyoruz. Gizli bir ilişki yürütmek çok zor.

Sultan: On senelik bir ilişki benimki. Fazla uzun sürmedi evliliği, bir sene sürdü ilişkimiz başladıktan sonra. İlk tanıştığımda çok hoşlandım ondan. Fakat parmağında yüzüğüyle dolaşıyor. Ben yirmi üç yaşındayım, asla böyle bir şey düşünmüyorum. Yaşıtlarım varken, hem evli hem benden büyük bir erkekle birlikte olmak aklıma gelmiyor. Keşke evli olmasaydı diye de düşünmüyorum. Hoşlanıyorum ama birlikte olmak fikri hiç yok bende. O arada bu benimle çok ilgileniyor, yine de aklımdan geçmiyor. Bir gün açık açık söyledi bana birlikte olmak istediğini, yine parmağında yüzüğüyle. Ben asla olmaz dedim. Aradan uzun bir süre geçti, engel olamadım kendime. O bana hiç açıklama yapmıyordu, ben de hiçbir şey sormuyordum. Bir kere çok sarhoş oldum o zaman söyledim, sen bana parmağında yüzüğünle teklif ettin diye. Ağladım bunu söylerken. Bir süre sonra anlattı bana durumu. Karısının, senenin altı ayı yurt dışında annesinin yanında yaşadığını, yedi senelik evli olduklarını , yedi kere ayrılmaya kalktıklarını ama yine de bu evliliği bitirmek istemediğini söyledi. Aslında bitmiş bir ilişki ama kızım için sürdürmek zorundayım diyordu. Ben çok eminim ki, eğer karısı onu bırakıp gitmeseydi, o hâlâ evli olurdu, kızına çok düşkün çünkü. O zamanlar inanmıyordum, karısından da vazgeçemiyor sanıyordum ama şimdi on senedir beraberiz, eminim artık asıl vazgeçemediğinin kızı olduğuna. O zamanlar karısından da vazgeçemiyor sandığım için çok zor günler geçirdim. Ayrılmaya kalkmalar, kıskançlıklar... Karısı yurt dışından geldiğinde, annesiyle beraber geliyordu, buradaki evlerinde hepsi birlikte kalıyorlardı. O arada biz de birlikte evi tutmuştuk, beraber yaşamaya başlamıştık. O geceler feciydi. Her gece beraber olduğum adam, eve gelip bir saatten sonra gidiyordu. Bu konuyu hiç konuşmuyordum ama gereksiz yere kavga çıkarıyordum. Kadını çok merak ediyordum. Bir kere bana çocuğunun fotoğrafını gösteriyordu, cüzdanından çıkarttı, altta da bir kadın fotoğrafı olduğunu gördüm. cüzdanında hâlâ onun resmini taşıyor olması beni çıldırttı. Bir gün uyurken, cüzdanı açtım, kadının resmine dakikalarca baktım. Keşke bakmasaydım, aylarca gözümün önünden gitmedi. Ben çok takıyordum, yatıyorlar mı yatmıyorlar mı birlikteyken ne yapıyorlar diye. Karısı buradayken eve geliyordu, eğer pantolonunu çıkarıp şortunu giyiyorsa iyi, kalacak demektir. Eğer üzerini değiştirmiyorsa geriliyordum. O sırada yaşım küçük, acaba karısı nasıl yemek yapıyor diye düşünüyordum. Nasıl hizmet ediyordum, çeşit çeşit yemekler yapıyordum, tabii bir sürü de yemek döktüm. Kalmayıp erken gidince ben de yemiyordum. Yine karısının olduğu günlerde bir pijama almıştım ona. Uzun süre evde kalamadığı için hiç giymedi pijamaları, ben de sinirden çöpe attım. Bir süre sonra kızı, karısının önüne geçti. Bana davranışından herhalde biraz gevşedim, karısını kıskanmamaya başladım ama kızı çok etkiliyordu. Onlar buradayken, kız uyumadan gideyim diyordu. Onlar yurt dışındayken de kızı telefon ediyordu. "Baba sen de buraya gel ben annemle seni bir arada istiyorum," diye. Ağlıyordu. O kadar fena oluyordum ki, ayrılalım diyordum o zaman. O da ayrılamıyordu. "Sen yokken de bizim aramız iyi değildi," diyordu. Kızından çok etkilendim. Çok zor rahatlattım kendimi. Kızı hâlâ babasını suçluyor bu ayrılık için, hâlâ söylüyor. Ama benim için de şöyle bir şey var, onunla yaşadığım başkasıyla yaşayamazdım. Çok âşık oldum

Nilgün: İster istemez birilerinin hayatını çok etkiliyorsun, zarar veriyorsun. Şimdi bizim iş çevremizde açık bir şey yaşamıyoruz ama herkes hissediyor. Eğer toplu bir yere gideceksek bir eğlenceye, yemeğe, onun karısı çağrılmıyor, ben gidiyorum. O kadının sadece kocasını değil, sosyal hayatını da kısmen elinden aldım. Bir yandan ben de hiçbir şeyi tam yaşamıyorum. Mesela sevgilim nasıl yemek pişiriyor bilmiyorum. Hiç birlikte yemek yapıp yemedik, hep dışarlardayız. Çok az beraber uyuduk. Her şeyi telaşla yaşıyoruz. Her açıdan çok zor.

Sultan: Ben aslında çok karşıydım böyle ilişkilere ama herkesle de aynı şey yakalanmıyor ki. Herkese bu kadar âşık olunmuyor.

Durdurun Cosmo Dünyası'nı, inecek var!

Şu yıl yakının birkaç kadın 20 li yaşlarını geride bırakarak 30. doğum günlerini kutladılar. Her biri geride bıraktıkları 30 yılla hesaplaştılar. Nereden, nasıl geldiklerini, nereye doğru gittiklerini düşündüler, bu arada 20'li yaşlarına ait neleri eleyip neleri 30 lu yaşlarına taşıyacaklarına karar verdiler. Şimdi benim burada yazıverdiğim kadar kolay olmadı elbette bu geçiş süreci; belki tamamlanmadı bile. İllâ ki bir dönüşüm yaşanacaksa, açık ki bugünden yarına olmayacak bu. Biliminsanları bugünle yarın arasını 24'ten 26 saate çıkarabilir miyiz diye tartışırken, en başta zaman, hayattaki her şey bu kadar kurguyken, ve memleketimizin darbe takvimiyle Sezen Aksu'nun evlilik takvimi kesişebiliyorken, diyeceğim odur ki sevgili 30 yaşındaki arkadaşlarım, koyunuz, yani bırakınız rahvan gitsin! Meğer ki bütün bu kurguları yıkacak, reddedecek gücümüz yok.

Bakınız mesela, *Cosmopolitan* dergisinin genel yayın yönetmeni Leyla Melek de "tam 30 yaşına basmış." Adaşını, Cosmo Dünyası adlı köşesinde yazmış: "30 yaşında olmak nasıl hep merak ederdim. 30 yaşına geldiğimde çok büyük değişiklikler yaşayacağımı, birden büyüyeceğimi ya da ne bileyim, yaşlanacağımı falan düşünürdüm. Benden dört yaş büyük ablamın 30 yaşına bastığı yılı hatırlıyorum. Saçında çıkmış olan birkaç beyaz tel dışında yaşlanmış durmuyordu. Eskisinden farklı değildi yani." Sonra geçen yıl bir arkadaşının 30. doğum günü partisine tüm ısrarlara rağmen katılmamış Leyla Melek: "Yaşlanmak üzere olduğumu (ne de olsa 30 yaşına gelmeden hiçbir kadın yaşlanmaya başlayamaz) kimsenin bana hatırlatmasına izin veremezdim." Gördünüz mü, 30 yaşından önce hiçbir kadın yaşlanmaya başlayamaz: 30 yaşına gelince de kaçışı yoktur, yaşlanmaya başlar. O yüzden bundan kaçabildiğiniz kadar kaçmanız, salaklık edip arkadaşlarınızın doğum günlerine gitmemeniz, yaşlandığınızı kafanıza kakanlara bir de hediye alacak kadar enayi olmamanız gerekir. Onun yerine *Cosmopolitan* sayfalarında bol bol ilanları çıkan kozmetik ürünlerini sürüne sürüne kendinizle sevişmeniz, bu arada "yaşlanma etkilerini de geciktirmeniz" kurguyu reddetmek açısından en akıllıca hareket olacaktır.

Kurguyu reddetmek için Leyla Melek'in ziyadesiyle dahiyane bir buluşu daha var: "Ve beklenen gün geldi çattı. Doğum günümü kutlamamak için o günü uçakta geçirdim." Yani being nowhere olayı, 30 yaşla hiçbir yerde gerdeğe girmece! Kim tanık? Hiç kimse! Ne güzel, ilerde teknoloji daha da ilerlediğinde kadınlar 30. doğum günlerini uzayın derinliklerine doğru yine yapayalnız yapacakları bir yolculukta kutlayabilirler. Çünkü bir erkekle beraber yaşlanmıyorsanız eğer, bu iş Cosmo Dünyası'nda pek sancılı oluyor.

On saatlik uçak yolculuğu boyunca gözünü bile kırpmamış Leyla Melek: "Kendi kendimle hesaplaştım. Uzun saatler sonunda vardığım sonuç şu oldu: Saçımda henüz tek bir beyaz tel bile yok. Kırışığım yok, aşırı kilolu değilim. Ben 30 yaşa göre fena durumda sayılmam."

30 yaşında saçında birkaç beyaz tel çıkmış ablasının tüm ısrarlarına rağmen doğum gününü uçakta yalnız geçiren, kendi kendisiyle hesaplaşan Leyla Melek'in uzun saatler sonunda vardığı sonuç; ablasından, kimi arkadaşlarından ve diğer beyaz telli 30 yaşındaki kadınlardan farklı olarak henüz tek bir beyaz telinin bile olmadığıdır. Bir de kırışıksız ve zavıf oluşu. O, 30 yaşa göre fena durumda sayılmaz, siz kendi başınızın çaresine bakın. Onun sermayesi ve özkaynakları, rakipleri arasından sıyrılarak beraber nice doğum günleri kutlayacak bir erkek bulması için bir 5 yıl daha yetecektir. Genel yayın yönetmenliğini yaptığı dergi, o erkeği düşürmenin, elde tutmanın, efendim o seks bağımlısı olsa seks tanrıçası olmanın, obur olsa dünya mutfaklarından seçmeler sunmanın binbir çeşit yolunu zaten öğretmektedir. Anlaşılan Leyla Melek, "Üstelik bu 30 yaşın bana verdiği bir bilgi, birikim ve deneyim var" derken bundan söz etmektedir: "Onu da çok seviyorum. Daha doğrusu kendimi seviyorum. Her yaşta da seveceğim, önemli olan da bu! İnsanın yaşıyla barışık olması, kendisiyle ve hayatla barışık olması anlamına gelmiyor mu zaten?"

İşte bu kadar... Şimdi küs olanlar, gidip 30. yaşlarını öpsünler, barışsınlar. Böylece kendileriyle ve hayatlarıyla da aralarında hiçbir pürüz kalmasın. Size defalarca söylemediler mi, kendinizi sevin, en önemlisi odur. Beyaz telli, kırışık ve kilolu olanlar, siz ne haliniz varsa görün.

Leyla

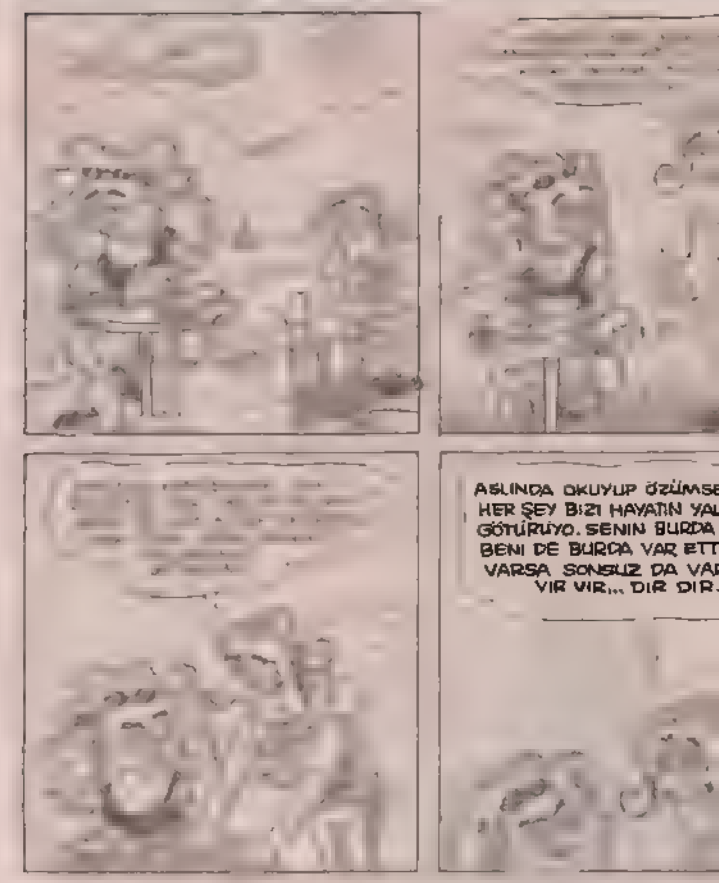

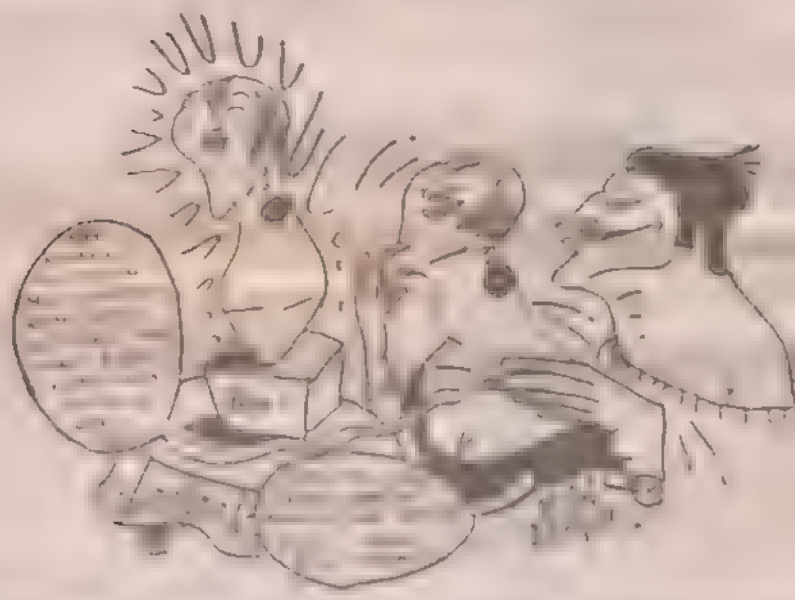

SEMRA CAN

top 20'de bir gezinti...

bu ay, kral'ın top 20'sinde tuhaf bir durum var. hiç bir klip tek başına ele alınmaya değecek gibi değil. ama hepsi ayrı ayrı dikkate değer. yani diyebilirim ki, bu ayki her bir klibin gönlümdeki yeri ayrı. bu top 20 eskiden hatırlarsınız, "tapon"du. okunuşu akla yanlış şeyler getiriyor diye herhalde sayıyı yirmiye çıkardılar. ben bunları fazla seyredince havaya giriyorum, canım şöyle cümleler kurmak istiyor. "ne dersiniz, bu ayın klipleri arasında kısa bir gezinti yapalım mı?" buyrun.

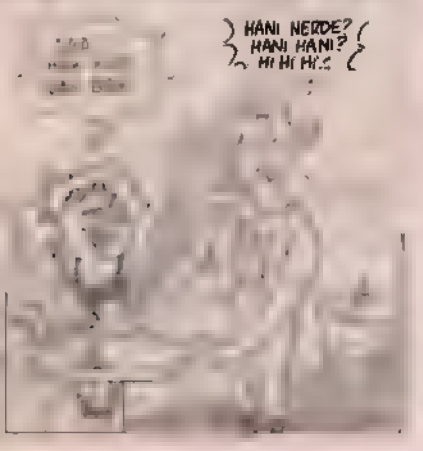

efendim, listenin 17. sırasında yılların eskitemediği zampara, fedon var. bir ada tatili fonunda şarkı söylüyor. marmara nın hali malum, adalar'da ne kadar tatil yapılabilirse fedon'un aşk çağrıları ve zamparalığı da o kadar mümkündür. fedon'dan aklıma geldi, liste dışında ati diye bir çocuk çıkmış, "dokun bana, sokul bana," diye başlayıp, "ay beni bu da kesmez, bi kere versene, yok o da kesmez, kızlar, hepiniz sırayla..." filan diye özetlenebilecek talepkâr tabir edebileceğimiz olaylara giriyor. yaz ve buna bağlı olarak deniz, güneş, kum üçlüsü (hani. *si. send, san* olayı) aklına aşkı getirivörmuş. tam bir çokomilk hadisesi. o çocuğu görünce, hepimiz fedon u öpüp başımıza koyarız gibime geliyor. ve umuyorum ki bu öpücük alına kondurulan masum bir buseyle sınırlı kalsın.

15. sırayı, pembe çizmeleri ve çantasıyla tahammül sınırlarını zorlayan yonca evcimik almış. insan hem çılgın, hem bediş olabilir ama "iyilikten sıkıldık, yaşasın kotuluk" gibi felsefi olaylara girmesi de şart değil herhalde. sözler, tabii sezen aksu'nun, yonca evcimik'in kafasındaki miki maus şapkasıyla şeytana benzemeye çalışması da ayrıca üzücü. itirazım şarkının içeriğine değil tabii ki. (aramızda, yapıp denize attığı iyiliği balığın anladığı var mı?) bence yoncimik'in liste dışından bir rakibi var, bir çamaşır makinası ritminin üzerine yurttan sesler kadınlar korosu havasında tanınmış bir iki turku, bir iki roman havası okuyan marmelat kızlar. onlara dikkat etmenizi rica edeceğim. atv de cuma akşamları bizim michael diye bir program var. gerçekten her türlü sosyolojik irdelemeyi hak eden bir çalışma. işte bu marmelatlar oraya çıktılar. izlemek nasip oldu. espirisi olan kadınlar. geçelim.

13. sıradaki *karagözlüm*'ü söyleyen son derece asabi yapıdaki ve çektiği acılar yüzünden belli olan murat göğebakan'ı da anlayabiliriz. acele etmek lâzım, 12. sırada emel sayın. kâh ikinci dünya savaşı kıyafetleri, kâh derin bir dekolte ve estetik ameliyattan şaşırmış ifadesiyle yılların eskitemediği *feryad*'ı okuyor. fakat beni en sarsan klip. bülent ersoy'un nihayet telli duvaklı gelin olabildiği *zalimin zulmu* oldu. kendisine göre hayli ufak tefek damadın elinden pasta yediği ve kimin zalim olduğu konusunda kafaları karıştıran klipte beni en merhamete sevkeden kısım damadın bülent hanım ı kucağında eve taşıdığı bölüm oldu. insan baktıkça bir yeri sakatlanacak diye içi gidiyor. allah çocuğun beline kuvvet versin!

beşinci sırada "pop müziğinin en hisli çocuğu diye tanıtılan" rafet el-roman var. hani alamancı çocuk, refalı'a oy, herkese klip veriyor. şarkının adı *affetmem* ama bana hemen yelkenleri suya indirir gibi gözüktü. affetmeyecek adam rakibine düello falan teklif eder. bu daha şarkıya girmeden, "birer tost daha yer miyiz?" der gibi, "birlikte bir şarkı söyler miyiz?" diye soruyor.

ve dördüncü sırada tarkan var. şımarmış, şımartılmış. geçen gün bakırköy özgürlük meydanı ndan geçiyordum, bir kamyonet. sesi sonuna kadar açmış ve parçanın yakalarsan'dan sonraki öpücüklerinde kornaya basıyor. lig sezonu da açıldı. maçlarda bu *yakalarsam*... epey müşteri toplar. bu şarkının da bir sezen aksu marifeti olduğunu söylemeye gerek yok tabii. kendisi hem böyle parça yapar tarkan a söyletir. hem de yonca evcimik aracılığıyla bize nasıl kotuluk edeceğimizi anlatır. zannediyorum ki memlekete komünizm gerektiğinde onu da minik serçe ye havale edeceğiz.

üçüncü sırada başka bir "yakışıklı" var, mahzun kırmızıgül *kızlar*'la iç bayıyor. mahzun gibi bir delikanlıyı gerçekten bozacak bir parça. hele garsonluk yapıp şişman bir kadın havuza ittiği bölümler resmen irkiltici. üstelik de bu aralar gösterilmeye başlanan *taşralı* parçasındaki havasından fazlasıyla farklı bu şarkı. *taşralı*, mesela ibrahim tatlıses'in de çok meraklı olduğu bir fakir oğlan zengin kız hikâyesi anlatıyor. üstelik de mahzun tulumlu mulumlu bir fabrika işçisi görüntüsü arzetmekte. sonra bakıyorsunuz. inşaat işçisiymiş. handan koç arkadaşım son derece pratik özetlemeler yapar geçen gün. uzun zamandır sol tartışmaları izlememiş bir başka arkadaşımıza. "şimdi mahalleye yerel deniyor. diye izah etti. "gecekondu mahallesine de varoş." anlamayacak bir şey yok değil mi? ama mahzun pek anlayamamış, ben varoş çocuğuyum. taşralı birisiyim," diye tutturuyor. halbuki insan bütün mağduriyet durumlarını aynı anda olamıyor maalesef. çocuk o açıdan da biraz açgözlü gibi geldi bana. o kızlar yıvışıklığının başına ve sonuna garanti olsun diye, kendisine seslenen kürt annesinin görüntülerini koydurması da bana bunu düşündürdü. yani oradan tutturamazsa oradan. (ama seda'yı elinde tutamamış diye yazıyor *hafta sonu*.)

ve ikinci sırada artık hanımefendiliğinden ve düzgün elbiselerinden içimize fenalıklar gelen muazzez ersoy. *dert ortağım* şarkısını söylüyor ki bu nostalji modasından da gına geldi. şahsen hangi hatıram çocukluğuma hangisi genç kızlığıma ait, hangisi geçen hafta oldu şaşırır oldum. (af buyrun. türkçe popüler müziği ciddiye alırını da!)

ve birinci sırada. özcan deniz. mahzun'un *kızlar*'ını kıskanmış olacak ki. *vallah* diye bir parça yapmış. birbirinizin iyi yanlarını kıskanın değil mi? yok. hep yalaklık kıskanıyorlar. özcan deniz'in bir sürü kızla futbol ovnadığı bir bölüm var. kendisiyle yapılan bir söyleşide. "o bölümler tamamen doğaçlama olarak çekildi," cümlesini sarfetmekten çekinmemiş. hani caz müziğinde filan doğaçlama takılıyorlar ya onun gibi birşey! allalım ne kadersiz. ne yeri yurdu belirsiz kelimeymiş bu doğaçlama. ne oldum demeli ne olacağım demeli. tam bu satırları kaleme alırken. mustafa sandal'ın son klibi ekranda behıdi. *bir anda* nın remiksi. musti'de bir hard tavırlar. siz devin charles bukowski okumuş, ben diyeyim. kurt cobain dinlemiş. çok da hareketli klip. ne olaylar oluvor. siz devin görevimiz tehlike. ben diyeyim bir mafya hikâyesi. siz deyin kır gerillası. ben diyeyim yok şehir... ve aslında olay bir camel trophy reklamı olsun. bu kadar sentetik bir âlemde ne yaparız bilemiyorum. tam bunları duşunurken bir de baktım zülfü livaneli. taa bıvıklı zamanlarından kalma *yiğidim aslanım*'a klip çekmiş. hey gidi kavanoz dipli dünva. çok insanın hatıraları vardır o parçada. neyse, mizah sayfasındayız. ciddileşmenin sırası değil. şimdilik size önereceğim. aman klibal enfeksiyonlara dikkat edin. yaz ishalinden bile beter bunlar!

ayşe düzkan

Günübirlik ölümler

Yağma yok! Uzlaşmaktan, birlikten, aynılıktan nefret ediyorum! En çok da içimdeki bu kimsesiz isyancıyı seviyorum. Bu satırlar şahidimdir; tam ola şimdi burada geçmişle onun ötesine bir nokta koyuyorum.

Nedensiz korkularıma, çocuk ağlamalarıma ve yaşamın içinden tükenmez bir kaynak gibi benliğime akan o muhteşem hüzne sahip çıkacağını artık. Sarıp sarmalayacağını, eleyip beleyeceğim onları bundan böyle.

Çölde kum fırtınasının ortasında yana yakıla bir vaha aramak ise yaşamak, ben susuzluktan ölerek isyan edeceğim!..

Mutfağımda yalancı dolmalara paydos bundan böyle. Karar verdim; musluklarımdan kanalizasyon akan bu şehirde tüm içme suyu istasyonlarını kapatıp, plastik beyaz bidonlara biber turşusu kuruyorum ilk iş olarak.

"Özü sözü bir, erkek gibi kadın," erkek gibi ve namuslu bir kadın, erkek gibi ve namuslu ve beyaz bir kadın olmayı da terk ediyorum hemen şimdi. Fark edilmesin diye bol penyelerle örttüğüm yeniyetme sancılı on üç yaş göğüslerime gidip silikon taktırıyorum biraz sonra. Ceviz sandığımdaki el değmemiş çeyizimi açıp, altın bileziklerimi madenlerine geri yolluyorum ve demirden yüzükler takıyorum tüm parmaklarıma..

Güneşli bir pazar günü Boğaz kıyısında oltamı denizden karaya uzatıyorum ve birileri benim sevgilim olmuşsa, o dakika onları terk ediyorum.

Bir bayram sabahı tüm sokak çocuklarını ıslıklarla çağırıp yanıma Uzunyusuflu oyuncakçı Muhittin Dede'den kıpkırmızı horoz şekerleri armağan ediyorum onlara. Dahası, dolarlarımı bozdurup -bin dokuz yüz altmış dört yılı kurundan- harçlık ediyorum. Odabaşı meydanında kurulmuş günübirlik bayram salıncaklarına...

Bir şafak vakti gün ağarırken yarı malmur Çingenelerle çıkıyorum yola. Şehrin tüm gazetelerini topluyorum çöplüklerden bir bir ve çocuk bezleriyle birlikte yıkayıp asıyorum herbirini Selamsız'da iki ev arasına.

Hem belki bir gün akşam kursları açılır diyorum halk eğitim merkezlerinde. Bir öğrenebilsem kanatsız uçmayı göğe ve paraşütsüz inmeyi yere, bu yeter. Sertifika da istemiyorum!..

Çünkü ölmeler yetti artık!

Artık, daha fazla ölmek istemiyorum...

Nilgün Çetinalp Erantay

Büyümek...

Büyümek; bir zamanlar aşık olup evlendiğiniz adam hakkında ne kadar yanıldığınızı anlamak.
Büyümek: ve o adamın da sizin gibi düşündüğünü bilmek.
Büyümek: Çocuğunuzun, artık arkadaş olabileceğiniz o keyifli yaşlara geldiğini görmek.
Büyümek; ve onun arkadaşlarını seçme hakkını kullanmaya başladığını fark etmek,
Büyümek; var gücünüzle anneniz gibi olmamaya çabalamak.
Büyümek; ve giderek ona ne çok benzediğinizi kabullenmek.
ve aşkta her şeyi göze alabilecek kadar olgunlaştığınızı sanmak.
Büyümek; ve birden kendinizi savaşamayacak kadar yorgun hissetmek,
Büyümek; "çok sevilmeyi" hâlâ çok istemek.
Büyümek; ve "çok sevilenleri" filmlerde izlemekle yetinebilmek.
Büyümek: yalnız kalmaya daha çok ihtiyaç duymak.
Büyümek: ve yalnızlığı göğüsleyecek kadar büyümediğinizi anlamaktır.

Cahide Birgül

Tek başına

Fazla abartmamalıydım. Kutlandım Sıcak bir şeyler duymak istemiş miydim? Hadi canım, istememem gerektiğini nasıl öğrenemezdim. Baban gitti. Sonra günlerce erkek adamın erkek oğlu olduğunu anlattı durdu. Sevinmeliydim. Erkek adama erkek çocuk doğurmuştum. Şimdi, bu erkek çocuğun ve kendimin (süt olsun diye) iyi beslenmesi gerekiyordu. Benim alışveriş yapmanı gerekiyordu. İyi beslenmek için yemek hazırlamalıydın. Gelen gideni karşılayıp uğurlamalı, bütün bunlar için para bulmalıydım. Erkek adamın erkek oğlunu iyi beslemeliydim. Çünkü, erkek adamın çok büyük işleri vardı. Burada pek olması gereken gibi davranamadım tabii. Yataktan kalkıp beslenmi işini düzenleyemedim. Bu durumdak yalnızlıktan neden üzüntü duyuyordum sanki. Üzülüp de sütümün kesilmesine yol açmamalıydım. Seni o gün emzirebildim. Hem doğurup hem besleyip, hem çalışıp, hem d sütü bol olan bir anne olamadım. Oysa, hastaneden çıktığım gün çok ce surdum. Birkaç gün bize emek verili artık diye düşünüyordum. Kend

...Elindeki çiçeği öfke ve kinle kadının yatağına fırlattı. Arkasını döndü ve çıktı. Anne suçluluk içinde kalakaldı Onun çözümü, ağlamaktı. Ağladı..

30 Temmuz, günlerden çarşambaydı. Salı mıydı yoksa? Ama saat dokuzdu. Doğum odasına giderken bakmıştım.

Seninle aynı bedendeyken hiçbir şeyden geri kalmamanın yarışındaydım. Benimle birlikte koşarken, hiç sorun çıkarmadın. Zaten çıkarmaman **gerekir** diye programlıyordum seni. Yaşamımızdaki "**gerekir**"leri. aynen sen de benimsemeliydin. Sigara dumanlarına aldırmamalı. atlanan öğünleri affetmeliydin. Karnımdaydın, ama inanmalıydın değiştirmeye. Sen de değişik davranmalıydın. 1977 Mayıs'ında bile ne denli dayanıklı olduğunu kanıtladın. Etkilendiğini bana hiç bildirmedin. Bildirmemen gerekiyordu. Geçerli davranış kalıbına uydun. Eh, annenin oğluydun. 77 Temmuz'unda doğduğunda sağlıklıydın. Seninle aynı dakikalarda doğan bir kız çocuğu yatıyordu hemen yanımızda. Onları ziyarete babası gelmişti. Daha doğrusu kapıdan içeri zorla itilmişti. Anne, üçüncü doğumda da kız çocuk getirmişti dünyaya. Onları gözlüyordum. Baba elindeki çiçeği öfke ve kinle kadının yatağına fırlattı. Arkasını döndü ve çıktı. Anne suçluluk içinde kalakaldı. Onun çözümü. ağlamaktı. Ağladı. Bebek kız uyuyordu. Nelere doğduğunu bilmeden.

Biz babanı bekliyorduk. Erkek doğduğuna içten içe sevindiğimi anımsıyorum. Babam daha da sevindi. Bize, çiçek yoktu. Zaten ben erkek doğurmak zorundaydım. Yani öyle gerekiyordu. Görevimi yapmıştım. kendime yurudum. Dikişlerim vard Ama kimsenin kolumdan tutmasın gerek yoktu. Ben nasıl olsa yürür düm. Yürümem gerekiyordu. Diğe konularda nasıl inatçıysam (adı inatçıydı) şimdi de, dikişe falan aldır mamalıydım. Erkek evlat babasın sorun çıkarmak olmazdı. Hiçbir şeyi temposunu değiştirmemeliydim. Se olmamışsın gibi. Erkek evlât babası nı yok farzetmeliydim. Ben, herşey çözümlemeliydim. İşleri çoktu, on yok saymalıydım. Varolan bir kişiy yok saymalıydım. Güzelim, bunu hi kabullenmedim. Bazen kabullenmi gibi yaptım. Bazan kabullendiğim gösterecek gibi yaşamayı sürdürdüm Ama kabullenmedim. Seni uzun bi süre yalnız büyüttüm. Babanı olmay da yüklenmek zorundaydım. Dahı önce anne olmamıştım. Babalığı is hiç bilmiyordum. Üstelik, çocuk olması gerektiği için değil, mutluluğ doğmalı gibi saçma sapan fikirlerin de vardı. Bana çok şey öğrettin. Ney se ki ölünceye dek öğreneceğimiz inanırım. İyi ki doğdun ve ben büyü meyi öğrenmede epeyce yol aldım.

Ama, senden, veremediklerim vermek istediklerim, yanlış verdikle rim için, özür dilemenin, şekil olara küçük, içerdikleriyle çok büyük bi cümle olduğunu biliyorum. Ben bi cümleyi duymayı çok isterdim. Duy madım. Ama sana binlerce kez, ayn cümleyi söylemek isterdim. Özür di lemelerini erteleme. Yaşamak için gü diliyorum sana. Üzüm gözlüm. biri cik oğlum, canım. Annen.

Esra Dönme

Dayımın köpeği var!

Bir süre sonra yengemin hayatı köpeğin yemeği, suyu, çişi olmaya başladı ve bu durum yengem için dayanılmaz bir hâl aldı.

Dayımın uzun süredir istediği ama cesaret edemediği bir şeydi köpek sahibi olmak. Biraz da köpeği veren arkadaşına "hayır" diyemediğinden bir gün mavi gözlü, inanılmaz güzellikte yavru bir kurt köpeği ile çıkageldi. Hepimiz çok sevindik, öyle ya canımız istediğinde sevebileceğimiz, oynayabileceğimiz bir hayvanımız vardı artık.

Kamile ise bu durumu çok da istemeyerek-başına gelebilecekleri tahmin edebiliyordu sanırım- ama dayımı mutlu eden herşey onu da mutlu ettiğinden büyük bir sükunetle kabul etmiş oldu. Derhal rollerimiz belirlendi, dayım babası, Kamile annesi, bense halasıydım.

Dayım hareketsizlikten yakındığından zorunlu olarak Çaki'yi (köpeğin adı) gezdirirken yürüyüş yapacaklarını ve bunun ne denli yararlı olacağının fizyolojik ve psikolojik açıklamalarını yaparak Kamile'nin büsbütün teslim olmasını sağladı. Çaki yavru olduğundan evin girişinde, mutfakla tuvalet arasında ona bir yer yapıldı. Tabii Kamile hayatının bundan sonraki bölümünün burada geçeceğini bilmiyordu. Çaki yavru olduğundan sürekli ağlıyor ve yanında hep birisinin, birilerinin olmasını istiyordu. Bu da doğal olarak Kamile'ydi. Oraya buraya tuvaletini yapmaya başladığında ise onun oyuncak bir köpek olmadığını acı bir şekilde farkettik. İlk zamanlar ben de onu sürekli olarak görmeye gidiyordum ve bu nahoş işleri çoğunlukla Kamile, arasıra dayım, bazen de ben yükleniyorduk. Dayım çalıştığından, Kamile emekli olduğundan -bir takım işler yapıyordu ama ne de olsa evdeydi- kısa zaman içinde bütünüyle Kamile'nin üzerine yıkıldı bu işler. Ben de ziyaretlerimi seyrekleştirmiştim. Kamile'nin hayatı Çaki'ye yemek yapmak, onun pislettiği evi temizlemek-diğer işlerine ek olarak- olmaya başladı. Evden de ayrılamıyordu, çünkü Çaki yalnız kaldığında ağlıyor ve komşular rahatsız oluyordu. Bütün bunlara ek olarak yeni konuklar edindiler. Çocuklar, köpekleri olanlar veya olmayanlar görmeye geliyorlardı sık sık. Konuşulan konular da değişmişti. Köpeği olanlar en ince ayrıntılarına kadar kendilerininkini anlatıyorlar, Çaki ile ilgili de yorumlar yapıyorlardı. Çocukları olanların içinde çok titiz olanlara da Kamile açıklamalar yaparak güvenceler veriyor, hem köpekten korkup hem de görmeye gelenler için de Çaki'yi zaptetmeye çalışıyordu. Bu arada ilk günlerde ki hızım kaybeden dayım işten yorgun argın geliyor, Kamile yemeğini hazırlaymcaya kadar Çaki ile oynuyordu. Ama haksızlık etmeyeyim Çaki'nin eğitim işini tümüyle o üstüne almıştı. Bu konuda kitaplar okuyor onu Çaki'de uygulamaya çalışıyor, Kamile'ye de nasıl davranacağı ile ilgili direktifler veriyordu. Dayım Çaki'nin eğitimiyle uğraşırken onun kakalarını, midesinin bulantısını engellemeye çalışarak temizleyen Kamile, hafiften sızlanacak olursa bundan müthiş bir şekilde alınıyor, onu dışarıya atma önerileri getiriyordu. Kamile tüm bunlarla uğraşırken, Çaki'yle birlikte sağlık için yürüme planları yapan dayım bunu çoktan unutmuş, Çaki'nin sırtına bir heybe yapıp marketten alışveriş yaptırma projeleri geliştiriyordu. Kamile'nin umudu ise Çaki'nin büyüyerek daha az yemek yemesi ve dolayısıyla daha az kaka yapması, bir de balıçeye köpek kulübesi yapılması ile sınırlı idi. Bu durum bu şekilde daha da uzun sürebilirdi ama Kamile'nin zorunlu olarak evde olmadığı bir zaman, dayımın eve gelmesi bazı olayları hızlandırdı. Aylardır savsaklanan köpek kulubesi iki gun içinde bahçeye kuruldu. Ev ancak iki gün içinde temizlenebildi.

Evet artık dayımın bir köpeği var. Kamile mi? O artık daha mutlu. Şimdi Çaki'nin yemeği ve kendi bahçeleriyle, komşu bahçenin temizliği dışında pek işi yok!

Nurhayat, Ankara

Sonları kendi tarafımıza alabilmek...

Bilmiyorum belki her şeyi baştan yazmam ve hatırlamam hatadır. belki de çoktan yazmalıydım ve geç kaldım. Kendi kendime, hiç kimseden yardım istemeden uyguladığım tedavi, kendi kendime karşı kullandığım ikna gücüm, şimdiye kadar sıfır saydığım ama her sefer varlığını hissettiğim irademle, hayatım saçma sapan yönlere sürüklemiş, saçma sapan sebeplerle sınıfta kalmış ve şimdiye kadar hiçbir şey başaramamış biri için o kadar çok şey başardım ki sadece on beş-yirmi gün içinde. Yirmi gün öncesinin, sürekli ağlayan, histeri nöbetleri geçiren, bulduğu her şeyi içen, yediklerini kusan ve daha öncesinde her seferinde başarıya ulaştığı "Mutlu kız taklid"inden defalarca falso veren, gururunu hiçe sayıp yalvaran kız ben değilim sanki.

On yedi yaşındayım... O, hayatımın birkaç aşk kırıntısı dışında sevgilim olarak iki, tek arkadaşım olarak da ondan önceki iki yılı kaplamıştı. Ondan önceki ve onunlayken ki aşk kırıntılarını saymazsak -ki sayamayız- ilk ve tek aşkımdı. Ve yirmi gün önce beni terk etti. Sözleriyle ve şikayetleriyle beynini yıkadığı insanların söylediklerine göre ben onun en büyük aşkıydım, onu çok üzüyordum, onun sevgisini hak etmiyordum, o beni asla aldatmayacaktı, ben yapmıştım vs. vs. Madalyonun öbür yüzü farklıydı tabii: Sanki ilişkimiz çember şeklindeydi ve biz sürekli aynı sırayla aynı dönemlere giriyorduk. Önce mutlu bir zaman geçiriyorduk, sonra o benim canıma okuyordu. Pek çok şeyi bilmeyen ve üç gün önce beni suçlayan arkadaşlarının onu parçalamak istemesine yol açacak kadar canıma okuyordu, sonra ben ondan bıkıp kötü davranıyordum. İki kere de o güne dek sadece arkadaşım olan erkeklerle onu aldattım; bunlardan sonra o yine geleneksel zavallı âşık oluyor, ağlayıp yalvarıyor, ben onun duygu sömürüleri, tripleri, psikolojik baskıları karşısında yenilene kadar uğraşıyordu, ben de geri dönüyordum. Yine önce mutlu oluvorduk ...

Ama bu sefer giden de, aldatan da, kötü davranan da oydu. İnkâr etse de her şeyin sebebi gün gibi âşikar: büyüdü, saçları uzadı, çevresini kızlar sardı. Yeni bir yaşanun buyusune kapılıp gitti. Şu an ne ne cehennemde olduğunu, ne de ne yaptığım biliyorum. Tek bildiğim, benim de arkadaşım olan bir kızla bir gece süren bir ilişki yaşadıkları. Ve ben mutlu olduğumuzu sanıp, onun beni sevdiği yalanma inanıyorken de beni bir kere aldatmış olduğu.

Elbette ki, başta yazdığım gibi korkunç bir bunalım yaşadım, kaçınılmazdı ama en azından atlatmayı başardım. Zor oldu ama alıştım. Arada bir eski günlerimizin bazı anılarını kafamda canlandırmaktan kendimi alamasam da, ona yalvarıp yakarmaktan kendimi alıkoyacak, hatta dönerse "Hayır" cevabını verecek kadar bile gücüm var. Zordu ama başardım. Şimdi yaşam, onsuz daha kolay. Yaşadığım yer ve çevremle olan ilişkilerim uzun süredir içinde bulunduğum o korkunç dağınıklıktan kurtuldu; gerçekten sevdiğim ve güvendiğim ve onun kıskançlığı yüzünden yakınlaşamadığım insanlarla istediğim yakınlığı kurdum. Yeni arkadaşlar edindim, görmem ve görmemem gereken insanlar konusunda kendi başıma doğru kararlar veriyorum; yıllardır ilk defa dikkatimi istediğim şeyler üzerinde yoğunlaştırabiliyor ve başladığım şeyleri bitirebiliyorum; yarım kalan resimlerin, öykülerin, şiirlerin çoğunu tamamladım, uzun süredir tuttuğum felsefeyle ilgili notları toparladım, düzenli bir araştırmaya başladım, kısa sürede okumak istediğim bir sürü kitabı bitirdim. Uzun zamandır başlamak istediğim şeylere başladım; meditasyon dersine gidiyorum, resim kursuna kaydını yaptırdım, matematikle uğraşıyorum. Tüm bunları on beş-yirmi günde yaptığıma kendim de inanamıyorum, ama oldu. Tek bir sorunum var: saygı duyduğum birinin önerdiği gibi güven, sevgi ve paylaşım üzerine kurulu bir aşk yaşamak üzere girişimde bulunmak için fazla yorgun, isteksiz ve cesaretsizim.

"The End" çalıyor. Yirmi gün önce, bunu her dinlediğimde ağlardım, şimdi sadece bizim sonumuzu ne güzel anlattığını düşünüyorum dinlerken; azıcık hüzünlü, fakat önceden tahmin edilebilecek ve mantıklı bir açıdan bakıldığında da "güzel" ve "dost" bir son.

Özge

Osmanlı'da kadınlara yönelik yasaklar

Sokağa çıkmak, sandala binmek, kaymakçıya gitmek yasak!

Bugün bile ellerindeki yetkiyi ve bulundukları mevkii kadınları toplumdan soyutlamak, her fırsatta onları cinsel kimlikleri nedeniyle aşağılamak için kullanan kişi ve kurumları bir kenara bırakıp geçmişe uzandığımızda, yine şaşırtıcı yasaklarla karşılaşıyoruz. İşte Osmanlı'da kadınları toplumsal hayattan dışlayan, hatta sokağa çıkmalarını bile önleyen açıkça kadın düşmanı yasaklardan bazıları...

[illegible] (1810). [illegible]

Kadınların erkeklerle birlikte kayığa binmelerine ilişkin yasak

Fetihten (1453) II. Abdülhamit devri sonlarına kadar (1909) devam etmiş bir yasaktır. Yani tam 456 yıl. Bu yasağa göre, kadınlar kayığa tek başına veya erkeklerle birlikte iki üç çift halinde binemezlerdi.

Yasağın nedeni şöyle açıklanıyor: "Bazı hafifmeşreb nazenin taze kadınların kayıklarda, kırıkları olan erkeklerle buluşmalarına mani olmak."[1] Elimizdeki belgelerden, bazı kayıkçıların rüşvet karşılığında bu yasağı çiğnedikleri anlaşılıyor. Kadınların, -özellikle "taze" kadınlarını- Haliç ve Boğaziçi iskelelerine dolmuş olarak çalışan kayıklara bile erkeklerle binmeleri yasaktı. Bu yasaktan yalnızca yaşlı kadınlar, o da dolmuş söz konusu olduğunda kurtulabilirlerdi.

Kadınların Eyüp'te kaymakçı dükkânına girmeleriyle ilgili yasak

16. yüzyılda uygulanmış bir yasaktır. Eyüp semti bu yüzyılda, meyhaneler, genelevler ve eğlence yerlerinin bulunduğu, gayrimüslimler ile Müslümanların birarava gelip eğlendiği bir yerdi. Eyüp'ün kaymakçı dükkânları çok ünlüydü. Bu dükkânlar o zamanlar kaymak alışverişinden başka işlere de yarıyordu; sevgililerin bir araya gelip anlaşmalarına veya yeni aşkların doğmasına aracılık etmekteydiler. Bu durumu önlemek için her zamanki gibi, erkeklere değil kadınlara, kaymakçı dükkânlarına girme yasağı getirildi. Padişah II. Selim'in kadı efendiye yazmış olduğu fermanın bir bölümü şöyledir: "Kadınlar kaymakçı dükkânına gitmeyecektir; gelen kadınların dükkâna alınmamasını dükkân sahiplerine şiddetle tenbih et, tenbihini dinlemeyen ve dükkânına kadın müşteri alan dükkân sahibini kesin cezaya çarptır."

Kadınların sokağa çıkmalarını önleyen yasak:

III. Sultan Osman (1754-175 aşırı derecede kadın düşmanı bir p dişahtı. Sarayda bulunan kadınla karşılaşmamak için ayağına çivili puklu ayakkabı giyerek sarayın için dolaşır ve topuk sesini duyan kad lar, sarayın içinde dört bir yana ka şırlardı. Ayrıca, padişahın dışarı çık ğı haftanın üç gününde kadınların s kağa çıkması yasaklanmıştı. Sult Osman, kadınların giyinişleri kon sunda da çok sert kurallar getirmiş Padişahın gezinti günleri dışında, k dınların sokağa çıkabildikleri günl de de çok sade giyinmeleri buyurul yordu. Bu yasağa uymayıp ince ya mak ve sırmalı urba giyinen kadın Boğaziçi'nden denize atılıyor ve boğ luyorlardı. Çoğu kadın bu yüzden s dece yasak günlerde değil serb günlerde de sokağa çıkalmıyordu. Mustafa zamanında da (1807-180 kadınlara evden tek bir gün bile ç mama yasağı getirildi. Bu tür yasa ların daha sonra da devam ettiğini g rüyoruz. "Kadınların babası veya o luyla dahi sokakta birlikte yürün meleri, arabaya binmemeleri, ezan s atinden sonra dışarıda kalmamala muayyen meydanlarda dolaşmamal rı gibi fetvalar da çıkarıldı (1861

Ramazan eğlencelerine katılma yasağı:

Tanzimattan sonra, Şehzâdeb şı'ndaki Ramazan eğlencelerine, kal balık ve fesat oluyor gerekçesiy Müslüman kadınların katılmaları y saklanıyordu. Biraz gözalıcı ve süs giyinmiş kadının saldırıya uğrayaca kesindi ve bu gibi davranışlar doğ karşılanıyordu.

Kadınlara açık saçık gezme yasağı:

Osmanlı'nın hemen her dönemi de, kadınların kıyafetine yönelik ç şitli kısıtlamalar getirilmiş olsa d diğer yüzyıllarla karşılaştırıldığın nispeten en rahat dönemin Fatih saltanat dönemi (1451-1481) old ğunu söyleyebiliriz. 15. yüzyılda, k dınlara yalnızca başlarını örtmek z runluluğu getirilmişti. Bunun dışın yüzlerini, gerdanlarını ve bütün tal larını gösterebiliyorlardı. Kadınlar kıyafet yasaklarının, bilim ve kült alanında da bağnazlığın ortaya çıktı 16. yüzyılda başladığını görüyoru Bu dönemde çıkarılan hemen hem tüm fetvalarda kadınların kapanına istenmiştir. Feracelerin yakaları, et

Fotoğraflar, İletişim Yayınları'ndan çıkan, Engin Özendes'in *Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğrafçılık (1839-1919)* kitabından alınmıştır.

ğü yaptıkları ihbar olundu. Bu böyle, kadınların, arabalarla bu mesirelere gitmeleri yasak edilm Gidenlerle onları yasağa rağmen basına alıp götürecek arabacılar kalandıkları gibi Istanbuldan taş sürüleceklerdir."

Kadınla erkeğin yanyana gelm ne hiçbir şekilde izin vermeyen bu rum, yaklaşık olarak Cumhuriy ilanına kadar sürmüştür. "Şimen tramvay, vapur gibi nakil ara tahtalar, bölmeler veya perdelerl rılmıştı. Tiyatro, sinema gibi eğl yerlerinde, kadınla erkeğin bir a oyun seyretmesi yasakdı. Erkek ve kadınların gün ve saatleri ayr Lokanta ve pastahane gibi yerl bir arada oturamazlardı. Çok y bir arkadaşını eşi ile beraber ziya giden erkek evin erkeği. kadın ise hanımı ile ayrı odalarda otururl Bir arada görüşülmezdi."[8] Bu gel ğin uzantıları yakın zamana k gelmiştir.

O dönemde yaşam ikiye bölün gibidir, bir kadın sokakta tanıdı

boyları, yaşmak biçimleri hep devlet tarafından çıkarılan yasalarla düzenlenmiştir. Tutucu padişahların yanısıra, reform yanlısı III. Selim ve II. Mahmut'un da kadın kıyafetleri ve kadınların sokağa çıkmaları konusunda hassasiyet gösterdiklerine tanık oluyoruz. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın Sadrazamlığı döneminde çıkan fetvanın bir bölümü şöyledir (1725): "Bazı yaramaz avretler, halkı baştan çıkarmak için sokaklarda süslü püslü gezmeye başlamışlar; İsmet adabım (masumluk. günahsızlık) tamamen kaldıracak mertebede kıyafetler uydurmaları evvelce menedilmiş iken namus perdesini tekrar kaldırmaktan korkmamaları, turlu turlu kötü kıyafetlerle dolaşmaları. birbirini görerek namus sahibi hatunları da baştan çıkarmak mertebelerine varmıştır. Kadınlar. kocalarını. kendilerine bu yeni çıkma elbiseler tedarikine zorlamakta imiş... kudreti yetmeyenler veya yetip de karılarının bu nevzuhur (yeni çıkma) kıyafetlere bürünmelerine rızası olmayanlar karılarından ayrılma derecelerine varmışlar... Bu garip kıyafetler yasakdır... kadınlar, bundan böyle büyük yakalı kıyafetlerle sokağa çıkmayacaklardır, başlarına üç değirmiden büyük yemeni sarmayacaklardır... Kadınlar, sokaklarda veya mesirelerde yeni çıkma büyük yakalı feracelerle gorulurlerse, feracelerinin yakaları o anda alenen kesilecektir, uslanmayıp ısrar edenler olursa. ikinci ve üçüncü seferinde yakalanıp İstanbul'dan taşraya sürgün edileceklerdir. Bu husus, mahalle imamları vasıtasıyla bütün Istanbul kadınlarına tebliğ olunsun. Bunları diken terzilere ve şeridcilere de tebliğ olunsun.."

III. Selim zamanında çıkan fetva daha da acımasızdır (1791): "Kadın taifesinin sokaklarda ve pazarlarda iştiha çekici tavırlarla dolaşmaları öteden beri yasakdır. Kadınların İngiliz şahsından ferace kestirmeleri evvelce şiddetle menedilmişti. Kadınlar engürü şallisinden ferace kestirmeye başladılar, fakat bu kumaş da ince ve kadınlar sokağa adeta feracesiz çıkmış gibi olduğundan o da yasak edilmişti... Yasağımızın dikkat ve şiddetle tatbikini ve terzilerin Engürü şallisinden ferace kesip dikmemelerini tekrar emrediyorum. Bu yasağımızı dinlemeyen terzi tutulup aman verilmeyip dükkânın kapısına asılacaktır."[5] Kadın giysilerinde en ufak bir açıklığa katlanamayan erkeklerin bu tür fetvalarının 19. yüzyılda da devam ettiğini ve cezaların pek de hafiflemediğini görüyoruz; "Kadınlar umumi yerlerde ve kalabalık caddelerde ince peçeli çarşafla dolaşamazlar. İnce peçeyi sadece tenha yerlerde ve ziyaretlere giderken kullanabileceklerdir." Zaptiyelere verilen talimatta, ne zaman olursa olsun, yönetmeliğin yasakladığı durumlarda herhangi bir kadını ince peçe takmaya cüret etmiş görürlerse hemen hakkında rapor vermeleri emrediliyordu...

Ayrıca Müslüman kadınlar "Beyazıt, Şehzadebaşı ve Aksaray'da vasıtaya binmekten ve yürümekten men edilmişlerdi. Bundan başka Kapalıçarşı'da dolaşmaktan ve dükkânlarda oturmakdan da menedilmişlerdi...

Eğer polis gruplaşmış bir kadın topluluğu görürse onları ayrılmaya davet edecekti. Bu ayrılmaya davet, polisin takdirine göre, ya gruptaki en yaşlı kadına veya beraberlerindeki hizmetçilere söylenecekti."[6]

Görüldüğü gibi kadınlara toplu halde bulunma yasağı getirilerek, biraraya gelmelerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Kadınların bu dönemlerde herhangi bir isyanına tanık olmasak da II. Meşrutiyetle (1908) birlikte seslerini duyurmaya başlayacaklardır. Ancak tüm bu yasaklardan özellikle

kıyafet yasağı ile ilgili olana kadınların pek de aldırmadıklarını, ellerine geçen her fırsatta feracelerinin yakalarını açtıklarını, süslü yaşmaklar taktıklarını, Avrupa modasını ellerinden geldiğince izlediklerini biliyoruz. Devlet, her seferinde bu tür yaklaşımları önlemek, dizginleri elden kaçırmamak için kıyafetle ilgili yeni fetvalar çıkarmıştır. Birkaç kadının canı yanmışsa da, kadınların çoğu bu yasaklara aldırış etmeden bildiğini okumuştur.

Yukarıda saydığımız yasakların. kadınların nefes almalarına bile olanak vermeyen kısıtlamalarını bu kadarla da kalmadığını görüyoruz.

Kadınların mesire yasağı:

1752'de kimi kadınlar sevgilileriyle mesire yerlerinde buluştuklarından, kadınların bazı sayfiyelere gitmelerine izin verilmiyordu. "Nisvan taifesinden bazıları gezinti ve feralılama bahanesi ile Usküdardan Kısıklı, Bulgurlu, Çamlıca ve Merdivenköyüne, bazıları dahi Boğazdan Tokad, Akbaba, Dereseki ve Yuşa'ya arabalarla gidip, edeb ve hayayı atıp envai kötülü-

erkeğe dahi rastgelse selâm ver olası değildir. 1870'de kız öğret okulu açıldıktan sonra, bu bir eğ kurumu olmasına rağmen, kızla 10 yaşından sonra asla erkek ö menlerden ders alamazlar, kadı erkek öğretmenler aynı odada b namazlardı. Osmanlı'da kadı toplumsal yaşamdan dışlama ve ğılama her kuruma sinmiş dur daydı..

Feryal Saygı

Referanslar:

(1) Reşad Ekrem Koçu. Osmanlı Tarihinde Yas *Tarih Dünyası* Dergisi. No:2,İstanbul 1950, s.
(2) a.g.e. s. 28
(3) Afet Inan. *Tarih Boyunca Türk Kadının H Görevleri*, MEB. İstanbul 1982, s. 87
(4) Reşad Ekrem Koçu, a.g.e., s. 28
(5) a.g.e. s. 29
(6) Afet Inan. a.g.e. s. 93
(7) Reşad Ekrem Koçu. a.g.e. s. 30
(8) Tezer Taşkıran. *Cumhuriyet'in 50 Yılında Kadın Hakları*. Başbakanlık Kültür Musteşarlı Yayınları. 1973. s. 62.

Kaynaklar:

1) Koçu. Reşad Ekrem: "Osmanlı Tarihinde Yasaklar." *Tarih Dünyası* Dergisi. No: 2, İstanl 1950.
2) Sevengil, Refik Ahmet. *İstanbul Nasıl Eğleniyordu?*. İletişim Yayınları. Ekim 1993.

Tecavüz yasası değişiyor

Filipinler'de kararlı bir kadın hareketi güç kazanmaya başladı. Kadınlar yasal korunma talep ediyorlar. Feministlerin gündeminde ilk sırayı, tecavüzün tanımını genişletmesi beklenen bir yasa tasarısı tutuyor.

İlk olarak 1988 yılında ortaya atılan ve o günden bu yana şiddetli politik çekişmelere konu olan tecavüzle ilgili yasa tasarısı, yaz tatilinin ardından toplanan Kongre'nin tamamlaması gereken işler arasında en yakıcısı.

Tartışmanın bam teli tecavüz kavramının kendisi. İspanyol sömürgeciliği döneminde dayatılan yasaların mirası olarak, Filipinler yasasında tecavüz iffete karşı bir suç olarak tanımlanıyor. Yasa tecavüzü açıkça bakirelere yönelik saldırılarla sınırlamıyor ama cinsel bakımdan deneyimli kadınların tecavüzü kamtlamalarını zorlaştırarak, kurbanın iffetinin kilit öge olduğunu imâ ediyor. Yaygın yasal savunma taktiklerinden biri, kurbanın ahlakının düşük olduğunu ve saldırganın kurbanın iffetine zarar vermediği için suç işlememiş olduğunu iddia etmek. Yeni yasa tasarısı tecavüzü, "iffetli" ya da değil, kişiye yönelik bir saldırı olarak sınıflandırmayı hedefliyor. Ayrıca, tasarıyla birlikte, evlilik içi tecavüz ilk kez tanınacak ve şu anda penisin zor yoluyla vajinaya girmesiyle sınırlı olan tecavüz tanımı genişletilecek. Oral ya da anal penetrasyon ya da elle ya da başka nesnelerle tecavüz -cinsel saldırı, kötü muamele ya da şehvet düşkünlüğüdaha az önemli suçlar türünden olarak görülüyor. Yasal Kadın Bürosu yürütme müdürü, feminist hukukçu Evalyn Ursua, "Bu, tecavüzün düzeyi konusunda tam bir anlayış noksanlığını gösteriyor; söz konusu yaklaşım topyekûn bir inkâr kültürünün bir parçasıdır" diyor.

Kadın grupları, söyleşiler ve köşe yazıları, televizyonda tartışma programları ve kadın sorunlarına ilişkin bir kütüphane dolusu el ilanlarını kapsayan güçlü bir basın kampanyasıyla destek toplıyorlar. Bu hücum, ağırlıklı olarak erkek olan Kongreyi , bu yılın başlarında, tecavüzü yeniden tanımlama önerilerini kabul etmek zorunda bıraktı. Ama yasa koyucular evlilik içi tecavüz kavramında tereddüte düştüler. Erkek Kongre üyesi Erasmo Damasing, "Bu kavram evliliğin kutsallığını yok ediyor. Artık hiç bir erkek evlenmek istemeyecek. Ne zaman bir erkek sarhoş olup karısıyla sevişse, karısının onu tecavüzle suçlamasından korkacak." Yasa tasarısının destekçilerinden bir bölümü, geri kalan önlemleri kurtarmak uğruna evlilik içi tecavüz noktasını feda etmeyi düşünüyor. Filipinler Başkanı Fidel Ramos'un kız kardeşi ve tasarının 1988'deki ilk halinin yazarı Senatör Laticia Shahani şöyle diyor: "Artık çok yaklaştık. Senatodaki görevim bu yasa tasarısı kabul edilmeden biterse kendimi çok kötü hissedeceğim."

Eğer yasa tasarısı bu haliyle kabul edilirse, Doğu Asya ülkelerinin çoğu için bir model oluşturacak. Avustralya, evlilik içi tecavüz dahil, tecavüz konusunda sert yasalar öngören bir yargılama mevzuatına sahip az sayıda ülkeden biri. Honk Kong'da evlilik içi tecavüz açıkça telaffuz edilmiyor ama İngiliz Hukuku'ndaki emsaller yoluyla kovuşturulabiliyor. Ama bölgedeki diğer ülkelerin çoğunluğu evlilik içi tecavüzü suç saymıyor. Japonya'da kocanın tecavüzcü olma ihtimali açıkça dışlanmıyor ama kocanın karısından cinsellik talep etme hakkını ima eden bir toplumsal kural var. Çin'de ancak, koca karısını evlilikleri karşılıklı rıza yoluyla geçerli hale gelmeden önce cinselliğe zorlarsa ya da çift altı aydan fazla bir süredir hukuken ayrıysa, kadın kocasını tecavüzle suçlayabiliyor.

Buna karşılık, Singapur'da tecavüz yasası, evlilik içi tecavüzü dışlayan bir hüküm içeriyor. Geçen yıl, kadın hakları destekçileri, bu hükmü bir madde ekleyerek etkisiz hale getirecek bir yasa tasarısını Parlamentoya sundular. Tasarı tamamen reddedildi. Kadın hakları savunucusu, hukukçu Halijah Mohamad şöyle diyor: "Anında reddedileceğini biliyorduk. Ama mevcut yasaları desteklemediğimizin işaretini vermek istedik. Evlilik içi tecavüzle ilgili hükmü içermese bile, Filipinler'deki yasa tasarısının kabulü bölgedeki tüm kadın hakları savunucularına pazarlık gücü kazandıracak. Singapurlu kadınlar grubu AWARE'in başkanı Zibun Siraj, "Tasarı bir örnek olarak kullanılabilir, diğer kadın gruplarının kendi ülkelerinde sürdürdükleri mücadeleye güç katabilir," diyor.

Tecavüzle ilgili yasa tasarısı bu kez kabul edilse de edilmese de, Filipinler'de bu tartışmanın gündeme getirdiği sorunlar artık geri plana itilebilir gibi görünmüyor.

Newsweek

İNGİLTERE

Lezbiyen eşe indirim kartı yok!

Lisa Grant Güney Batı Demiryolları Şirketi'nde çalışıyor. Heteroseksüel iş arkadaşlarının yaptığı gibi, o da 1993 yılından beri birlikte yaşadığı kız arkadaşı için bir indirim kartı istiyor. İşverenleri hayır diyorlar. Lisa işverenlerini Avrupa Mahkemesi'ne şikâyet ediyor.

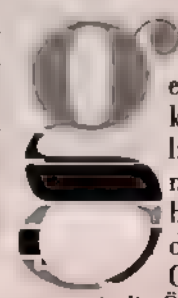

Tenellikle, Avrupa Birliği ticaret yasasındaki tartışmalı noktalar konusunda hakemlik yapan Lüksemburg Mahkemesi, Temmuz'un 9'unda alışılmamış bir ilgiye mazhar oldu..Lisa nın açtığı dava iki bakımdan dikkat çekiciydi. Lisa'yı savunan Cherie Boothı QC, Başbakan Tony Blair'in eşiydi. Öte yandan, dava, önyargılara karşı bir meydan okuma anlamını taşıyordu ve sonucu İngiliz işverenlere pahalıya patlayabilirdi.

Lisa'mn talepleri son derece mütevazı. Southampton Merkez İstasyonunda çalışıyor ve diğer iş arkadaşları gibi, demirvolları için geçerli indirimli bir seyahat kartı var. Kız arkadaşı Jill Percy için de benzer bir kart istiyor. İşveren konumundaki Güney Batı Demiryolları Şirketi, kartın ancak resmi eşlere ya da karşı cinsten "normal" arkadaşlara verildiği gerekçesiyle talebi reddediyor.

Dava, iş mahkemesinde yapılan bir duruşmadan sonra, konuyla ilgili yasanın açıklığa kavuşturulması için Avrupa Mahkemesi'ne intikal ediyor. Konu, kamu sektörü işverenlerinin eşcinsel personele yasal olarak ayrımcılık uygulama haklarının olup olmadığı. Lisa'mn lehine bir sonuç, işe alma. terfi, sosyal yardım ve lojman gibi işyerine ilişkin tüm konularda bu tür bir ayrımcılığı yasa dışı hale getirecek.

Geçen yıl Mayıs ayında, iş mahkemesinde yapılan duruşmada, Güney Batı Demiryolları Şirketi'nin tutumu açıktı. Lisa'ya adaletsiz davranıldığı reddedilmedi; tersine açıkça kabul edildi. Şirket avukatı, basitçe, ne İngiliz ne de Avrupa yasalarının eşcinsel çalışanlara -yönelik ayrımcılığı yasakladığını ifade etti. Lüksemburg mahkemesine sunulan savunmada, Lisa ve Jill'in, "Şirket kurallarının teşvik etmeyi amaçladığı türden bir ilişki içinde olmadıkları" söyleniyor ve, "Aynı cinsten insanlar arasındaki bir ilişki, bir erkekle bir kadın arasında yaşanan, geleneksel aile kavramına ve dünyaya çocuk getirip büyütme kaygısına dayanan evlilik ilişkisiyle bir tutulamaz" deniyor.

Lüksemburg mahkemesinde görülen davada, Lisa'mn avukatı Cherie Booth ikili bir strateji izliyor: Lisa'mn işverenlerinin hem İngiliz Eşit Ücret Yasası'm hem de Avrupa Birliği Eşit Muamele Yönergesi'ni ihlâl ettiğini öne sürüyor. Öte yandan kız arkadaşı için indirim kartı alan Lisa'mn erkek iş arkadaşı Rob Potter'la Lisa'yı karşılaştırıyor. Şirketin savunması ise, erkek ve kadın eşcinsel personele eşit biçimde davranıldığına göre, bir ayrımcılık suçunun söz konusu olmadığı!

Lisa ve Jill, davanın sonuçlanması için bir yıl daha bekleyecekler.

The Independent

Alnının teriyle, elinin hamuruyla

Antalya'nın dokusu değişiyor ya! Kentin gerçek sahipleri de bir bir sürülüyor kent dışına. Tanıdı. Ve yaralı bakışlarla karşıladı bizi Fatma Bacı. Onu ilk kez böyle gördüm. Ve bir sandalye çekip ilk kez söz diliyle söyleştim: On beş yıl önce bir iddia ile başlamıştı bu işe. Eşi pazarcıydı o sıra. Allah ne verdiyse eşi ne getirdiyse o gün eve... İşte öyle... Geçinip gidiyorlardı. Çok da yakışıklıydı eşi alimallah. Hani Ayhan Işık'ın ikiz kardeşi. Çok güzel börekler açıyordu Fatma Bacı eşe dosta, konuya komşuya. "Acaba?" dedi kendi kendine "Bir denesem?" "Hani olur mu?" Açtı bu düşüncesini çok yakın bir iki dostuna "Yaparsın" dediler. "Yapamazsın" dediler. Evirdi, çevirdi. Düşündü, tarttı tam iki yıl. "O zamanın Antalya'sında, üstelik bir de kadın başına!.." Ne çare, kararım verdi bir kez! "Ben çalışacağım!" dedi kocasına. Teyze kızı Ümmühan ile oturdu sacın başına. Ve kurdu ekibini.

Kısa zamanda çok tutuldu gözlemeleri. Zaman oldu metrelerce kuyruklar oluştu önlerinde. Zaman oldu; yirmi dört saat hiç uyumadan her üç saniyede bir börek açtılar. Zaman oldu cebinden ödedi ekibinin parasını.

Başlarda eşi uzun süre konuşmadı onunla. Ancak o, saygıda kusur etmedi erine. İşin en yoğun olduğu günlerde bile, geldiğini görür görmez kalktı sacın başından ve yemeğini hep o koydu önüne. İşi başlattıktan beş yıl sonra öldü kocası. O gundur, bu gundür evin hem erkeği hem anası. İki çocuk, biri hasta. Belediye ayıracak oldu zaman zaman onu bulunduğu yerden. O zaman gitti oturdu taş merdivenlere ve seslendi:

"Siz bakacaksanız hasta çocuklarıma, verecekseniz ilaç paralarım, gelin kapatın benim ekmek teknemi!.."

O gün de bir hastasını ziyarete gitmişti köye. Fırsat bildiler belki. Dozerler geldiler ve yıktılar, oğlunun gözleri önünde. Fatma Bacı kim ola ki?! Aquapark yükselecekti onun ekmek teknesinde. Ahhh! Bir orada olsaydı da!.. Allah razı olsundu. O gün orada bulunan hayırsever bir vatandaş koca otel sahibinin yapamadığım yapmış ve ona bir yer vermişti kendi benzinliğinde. Önce tedirgin olmuştu olmasına ya şoförlerden, şimdi kardeşti hepsiyle. Buna da şükürdü, öyle değil mi, yine de!.. Hem zaten hergün yeni baştan başlamamış mıydı bu işe. Önce allahın izni, sonra kol gücüyle!..

Gün olur da yolunuz Antalya'ya düşerse ve gönlünüz dumanı tüten bir gözleme tadında bir dost kokusu özlerse, ona uğrayın bir yol.

Yambaşmda çığ gibi yukselen betonlara inat, her gün yeni baştan kendi köyünü kuran bu kadım ve onun alnında biriken terleri çok seveceksiniz, biliyorum...

Nilgün Çetinalp Erentay

zak bir kente doğru yol almışsınız. Doğduğunuz yaşadığınız kenti bir süre için de olsa bırakmış "tebdil-i mekânda ferahlık vardır" deyip, geride bırakamadığınız ne varsa yükleyip arabaya, koşmuşsunuz Antalya ya. Gün boyu direksiyon sallayıp batan günle girmişsiniz kente. İçinizde gizli ve çocuksu bir sevinç. Hele bir de geçmişte bir yürek bağınız olmuşsa ve Nisan yağmurlarını kızıl Ekim guneşlerini paylaşmışsanız bu kentle, portakal bahçelerinin hınzır kokusu rahat bırakmaz çağırır sizi.

"Geliyorum!" " dersiniz ve işte oradasınız...

Kepez'e girerken bildik çam kokusu ağırlar sizi. Serinler ve gulümsersiniz.

Ancak herşey değişir zamanla. Değil mi?

Çam kokuları, portakal bahçeleri Nisan yağmurları da değişir. Portakal bahçeleri betonla yer değiştirir. Ekim güneşi koca blokların ardında yiter yerine Düzler çamında yakılan ormanların kızıllığı geçer. Gozünüz, yüreğiniz yollarda eski yörükleri arar. Vakit geçtir. Hem belki bazıları kentten de gitmiştir.Ama biri vardır ki, o yıllardır hep aynı yerdedir.

Eski sahil yolundan Karpuzkaldıran yönünde ilerlediğinizde, anlı şanlı beşyıldızlı bir oteli birkaç yüz metre geçerseniz sağda el ile yazılmış bir kuçük levha karşılar sizi. "Fatma Bacı nın Yeri"

Yüreğinizde bir ferahlık, bir ferahlık! Nasıl olmasın? O yine oradadır. Denizi kucaklayan sarı papatyalar öbek öbek hâlâ orada, masalar yine öyle tahta, yine derme çatma.

Tuğla bir zemine bağdaş kurmuş, ara vermeksizin hamur açan, yoğuran, sallayan, dolduran ve saçta kızartan kadınlara şöyle bir gözatarsınız. Bu, her zaman beş kişilik ekipte çok çok bir-iki yüz değişmiştir bunca yılda.

Ancak biri vardır ki hep aynıdır. Hep liderdir. Hem usta, hem işçi ve hem de işverendir.

İlk gördüğümde sevdim Fatma Bacı'yı. Tanış oldum onunla. Tahta masalarımda oturup çayını yudumladım. Gözlemesinden yedim. Ağaçlarının gölgesinde ferahladım. Birçok kereler onu ziyaret ettim ve dostluğunu çok sevdim. Oysa konuştuğumuz bir ya da iki cümleyi geçmedi bunca yıl. Ne gam. Dostlukların sözle kurulanı Fatma Bacı'ya göre değildir. Ben onun, gözleme sacının başında bağdaş kurmuş, hiç sönmeyecek bir ateşi körukleyen on beş yıllık sabrını sevdim. Hani derler ya "Alnının teriyle"...

Yanına vardığınızda benliğinizi delip geçen keskin bakışlarını, belleğini, ağırbaşlı "merhaba"larını, sevecen ve anaç "Hoşgelmişsin"lerini, "Hele geç otur"larını sevdim.

Ben bu gözleme ustasının bunca yıl yaptığı işe ilk günkü tutkusunu sevdim. Bir de onun elinden çıkma Türkiye'nin en güzel gözlemelerini patatesli, ıspanaklı, peynirli. kıymalı... Hangisini dilerseniz bir büyük yuvarlak tepsi içinde ve yanında bıçağıyla gelir önünüze. Ağzınızda erir yerken. Nasıl erimesin?

Size ulaşmadan önce hamur, beş ayrı aşamadan geçmiş ve kâğıt örneği incelmiştir.

Yine koştuk Fatma Bacı'ya?...

Kokusu, dokusu, renkleri başdöndürücu bir hızla değişen bu kentte o hep suregiden ağırbaşlı "aynı"lığıyla bizi ıssızlığımızdan kurtarsın istedik.

Heyhat! Korktuğumuz başımıza gelmişti. Bu kez, masalar yoktu. Sarı papatyalar da. İki ağaç arasına aceleyle karalanmış bez bir levha karşıladı bizi: "Gözlemeci Fatma Bacı taşındı. Yeni adres, Çevre yol , Doğan petrol bahçesi, Gazi bulvarı, Orman fidanlığı yanı."

Zor da olsa bulduk onu. Kentin dışında sayılabilecek asfalt bir yol üzerinde bir benzin istasyonunun avlusunda kurulu bir çardaktaydı. Biliyorduk; bu bir taşınma değil, olsa olsa bir surgündü.

Kısa zamanda çok tutuldu gözlemeleri. Zaman oldu metrelerce kuyruklar oluştu önlerinde. Zaman oldu: yirmi dört saat hiç uyumadan börek açtılar. Zaman oldu cebinden ödedi ekibinin parasını. Başlarda eşi uzun süre konuşmadı onunla. Ancak o. saygıda kusur etmedi erine. İşi başlattıktan beş yıl sonra öldü kocası. O gündür, bu gündür evin hem erkeği hem anası.

Onlar mizah dergilerinin yazar kadınları." Şimdi mizah dergilerinde çalışıyorlar oysa daha önce bu alanda çalışacaklarını hiç düşünmemişler. Mizah yönü ağır basan yazılar yazmıyorlar ama mizaha daha fazla eğilmek istiyorlar. Eğilimleri, birikimleri,yaşları, düşünceleri birbirinden farklı ancak ortak bir sıkıntıları var: Cinsiyetçi mizahtan nefret ediyorlar. Mizah dergileri, yazan kadınlarla çok sesli ve daha nitelikli.

Cinsiyetçi mizaha *hayır!*

Her şey yeni yetme çizer dostum İlke Deniz'in küfürbaz *Sinderella* esprisi takıntısıyla başladı. İlke *Girgir*'a çizmeye başladığı ilk günden beri karikatürlerinde yer veriyordu bu esprilere. Bir gün kötü kız *Sinderella* biraz ileri gitti ve kendi kendine düşünürken "terbiyesiz bir laf" çıktı ağzından. O hafta *Sinderella* karikatürü sansürlendi. Gerekçe: "Bir kadın çizerin kalemine böyle laflar yakışmaz." Çifte standartın dik âlâsı. Konuşma tarzları kadınlara yakışan, erkeklere yakışan diye ayrı mı tutulmalı? Erkek çizerken iyi, kadın çizince mi kötü? Sansürü uygulayanlar ekliyorlar: "Bu senin iyiliğin için, kızım." Yani böyle yazıp çizersen koca mı bulamazsın? O güne dek, üç yılı aşkın çalıştığım mizah piyasasında açıkça cinsiyeti nedeniyle yaptırımla karşılaşan bir kadın tanımamıştım. Bunu kafamın bir yerine yazdım. Bu olaydan bir hafta sonra, mizah dergilerinden birinde bir erkek çizerin anılarından söz ettiği sayfasında, cinsel açlığı kabarınca tecavüze yeltendiğini ama kendisine karşı koyan bir kadından nasıl intikam aldığını övünerek anlattığını gördüm. Bu olayı yaşamıştı ya da yaşamamıştı bu adam, ama korkunç olan, gayet aşağılık bu tavrın insan hakları ve evrensellik konusunda pek bir duyarlı bir ekibin dergisinde, doğacak tepki ve yanlış anlaşılmalar hiçe sayılarak, neredeyse onaylanır biçimde yer bulabilmesiydi.

Son yıllarda mizah piyasası giderek daha önemli misyonlar üstlenmeye başladı. *Girgir*'in dağılmasından epey zaman sonra *Leman* dergisinin siyasi kimliği, geniş kitlelere ulaşabilmesi, *HBR*'nin koruduğu tavır, *Ustura*'nın İslamcı yaklaşımı, *Pişmiş Kelle*'nin yeraltına yakın çizgisi insanların mizah piyasasına tekrar kulak kesilmelerine neden oldu.1997 yazı iki dergi daha eklendi: Her türlü avrımcılığa karşı olan *Fesat* ve çoktandır *Cumhuriyet* gazetesine eklik eden ve nihayet yarı bağımsızlığını kazanabilen *Dinozor*. Tabii, mizah ortamı burnu havada entelektüellerimizin de ilgisini çekmeye başladı. Bir zamanlar mizah dergisinde çalıştığımızı duyup dudak büken yazarlar, "şimdi biz de yazsak, nasıl yazsak?" tavrına büründüler.

Bu arada mizah piyasamızın "erkek" olması gözden kaçacak gibi değil. Kadın çizerlerin ve yazarların sayısı bir elin parmakları kadar. Onların ürettiklerinin dışındaki çoğu mizah ürünü de erkek egemen toplumun izlerini taşıyor.

Mizah piyasasındaki kadınlara iki ayrı kategoride, çizenler ve yazanlar olarak incelemek daha uygun. Çalışmalarında ortak dışavurumlara rastlasak bile, bir kadın çizer ile bir kadın yazar aynı nedenlerle bulunmuyorlar mizah dergilerinde. Yazan kadınlar ortamda biraz daha konuk, emanet gibi görünüyorlar (görünene aldanmayın) ve yabancılık çekiyorlar. Mizah dergilerinde yazı yazan üç kadın kendilerini ve içinde çalıştıkları ortamları anlattılar ve birlikte söz'ün götürdüğü yere(!) gittik.

"Karikatürde esas oğlan erkek

Ustura dergisi yazarı ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü **Melek Demir**

"Eskiden beri mizahı, zekâya dayanan esprileri severdim. İlk kez *Hıbır*'ı ziyaret ettim ve orada Hasan Kaçan'la tanıştım. Atilla Atalay'ın Suhka'sı hoştu. O zaman değil kapalı kızlar, kızlar bile pek çalışmıyorlardı mizah dergilerinde. O zaman kendim övlesine yazayım dedim,olmadı. Bizim zaten özel bir misyonumuz var. Üç dört yıldır da *Yeni Şafak* gazetesinde çalışıyordum. Bir gün *Ustura*'da bir hikâyemi Hasan ağabeye (Kaçan'dan böyle söz ediyor.) gösterdim. O da beğendi, yayımladı. Hasan ağabeyin ilginç bir yönü; özellikle bayanlar yazsın istiyor. Yani önümüz oldukça açık.

Aslında gittiğim her dergide saygı gördüm. *Girgir*'da yazdım bir ara. Ama derginin öbür sayfalarına baktığımda, yine kendimi görebilmeliyim. Bir başka dergide bu olmadı. *Ustura*'da kendim gibi yazıyorum.

Mizah dergilerinde kadına ve erkeğe belli bir bakış tarzı olduğunu düşünüyor musun?

"Evet, çoğunlukla tipler erkek. Karikatürdeki esas oğlan erkek. Kadın edilgen. Bence sanatın kadını erkeği yok. Ama kadınların hassas olduğu konular hem daha çok hem de daha değişik. Hasan Kaçan bana "Bizim kadın yazarımız yok, gel, sen yaz." deyince karşı çıktım. Bu şekilde yazmamalıydım. Tabu, mizah piyasasında erkek daha fazla. Ama adamcağızın biri "Kadın şair yok" diyor. Nasıl yok? Kadınlar engelleniyor. Bizim yer edinmek için ilk önce erkeklerle,sonra da kendi hemcinslerimizin kıskançlığıyla savaşmamız gerekiyor. Kadın mizahı okuru bize pek sevgiyle yaklaşmıyor. Yersiz eleştiriler taşıyan bir mektup geldi geçenlerde. Ama tek açmazımız mizah değil. Burada belki nispeten daha rahatız. Herhangi bir iş yerinde de açmazlar var.

Mizah piyasasındaki kadınların çalışmalarını izliyor musun?

"Çizerlere bakıyorum, kadın çizerler bir kadını sadece vücut olarak görmüyor, kalçası şöyle, göğsü fırlak diye çizmiyor. Mizah dergilerini eskisi kadar takip edemiyorum. Eskiden *Pişmiş Kelle*'yi çok okurdum. Bir ara Leman aldım. *Leman*'ı cinselliği aşırı derecede sömürmekle suçluyorum. Okura saygıları yok. Mehmet Coşkun adamı gibi ne olduğunu soyluyor. O'nun ne olduğu belli. Ama diğerleri gizleniyor.

Neler okumaktan hoşlanıyorsun, mizah dışında? Başka ilgi alanların var mı?

"Kürşat Başar'ı beğeniyorum, benim hislerime tercüman oluyor. Erkek ama kadın hislerini anladığım düşünüyorum. Aslında İslami dergilerde kadınlara daha çok kadınlara uygun görülen vazifeleri veriyorlar. Ben Süleymaniye FM'de çalıştım. Üç aylık eğitimde başarılıydım. sonra şak diye Kadın Aktüel programı verdiler. Benim istediğim tarz bu değildi. Ben daha çok sokak çocuklarıyla ilgili bir şeyler yapmak istiyordum."

Mizah dergilerinin günümüzdeki konumları üzerinde neler düşünüyorsun?

"Ülkemizde zaten her gün abartılı bir mizah yaşanıyor. Ama şimdi mizahın ulaşabileceği alan genişledi. İnsanlar belli bir yere ulaşan şeye talip olur. Emek vermeseler bile gelip üzerine otururlar. Şimdi durum bu. Mizahta para görüyorlar. Selahattin Du-

man. Sinan Hoşgör yaşamı üzerine alan yazılar yazıyorlar.

***Uzura*'ya dönelim. Tek kadın yazar sensin, iki de çizer kadın var.**

"Dergide çok göz önündeyiz. Kapalı kız imajı var. Kapalılar şunu yapmaz, bunu yapmaz. Ama biz de hayatı yaşamayı biliriz. Ben yalnız yaşıyorum, hukuk öğrencisiyim. Çok normlara uygun bir insan değilim, ibadetlerimi ederim ama hatalarım, eksiklerim var. İnsanlar dine uyan ama geleneklere uymayan bir şey yaptığımızda hemen yargılıyorlar. Bilmeden. Dışarıda hayat hakkımız yok. Dini yorumlayanların hepsi erkek. Bir toplantıda bir bey "Dini erkekler yorumluyor, erkek de evde oturan kadından hoşlanır" demişti. Ama bize sorulsa, ben de çok kıskanırım, ya ben de erkek evde otursun istersem? Ben dişi olayım, eş, anne olayım ama senin benim hayatımı engelleme. Refah kadınları geride bıraktı, ne oldu, erkekler de geride kaldı. Bu bir politika. Politikanın İslam'la ya da insanlıkla bağdaştığını söyleyemeyiz. Biz Refah'a yakınlık duyuyoruz ama kadın milletvekili olsun da isteriz. Kadınlar birbirini desteklemeli. Anneler eşlerine ve oğullarına kendilerini kabul ettirsinler. Ben eşlerine saygı duymayan erkeklere seslenen yazılar yazdım.

Yazdıklarım günlüklerdeki gibi"

Gırgır dergisinden yazar **Gülay Haktankaçmaz**. Mizah dergilerindeki en genç kadın O.

"1979'da İstanbul'da doğdum. *Gırgır*'a bir arkadaşım, çizer Yasemin Başoğlu aracılığıyla geldim. O *Gırgır* okuluyla başlamıştı, bana da "Sen de gel, yaz" dedi. Karikatürist Eflatun Nuri de destekledi. Aslında daha önce hiç bir dergide yazmamıştım. Kendi kendime yazdıklarım vardı. Çevremdekiler ben bunları okuduğumda beğendiklerini söylüyorlardı.Edebiyat öğretmenleri filan... İşte şimdi bir yıldır *Gırgır*'dayım.

Neden edebiyat dergilerine yazı göndermeyi denemedin de bir mizah dergisinde çalışmaya yöneldin?

"Mizah dergileri daha cazip geliyor bana. İnsanları düşündürerek güldürmek zor iş; ben zoru başarmak istedim. Şu an yazdıklarım tam anlamıyla mizah yazısı olduğunu söyleyemem ama amacım mizah yazabilmek. Mizah yazarı olmak istiyorum. Aslında hedeflerim değişebilir tabii. Daha yolun başındayım. Çok erken.

Çoğunlukla hangi konuları işliyorsun yazılarında?

"Çoğunlukla güncel konulara ver veriyorum. Yer yer mizahi anlatımlara başvuruyorum. Olayları eleştirmeye uğraşmıyorum, iyi ya da kötü demeye çalışmıyorum. Yazdıklarım günlüklerdeki gibi. Köşemin adı da zaten "Gülay'ın Günlüğü". Arkadaşlarımla başımızdan geçenlere filan değiniyorum.

Bir liseli kız tipi çiziyorsun...

"Evet, arkadaşlarıyla zaman geçiren, oraya buraya giden bir kız. Bu kız büyüyor. Şimdi üniversiteye başlıyorum, bu kez üniversite hayatına değineceğim. Oradaki arkadaşlıklar, sorunlar...

Okurlarla iletişimin nasıl?

"*Gırgır* okuru mektup yazmıyor. Ben daha çok çevremden eleştiri alıyorum. Çevremdekiler yazılarımı takip ediyor. Hatta akrabalar filan. (kahkahalar.) Eleştiriler geliyor, babam örneğin çok sert eleştiriyor. Şu yaşta bunlara çok ihtiyacım var. Tam tarzımı bulmuş değilim, biliyorum. Ama her hafta bir yazı çıkıyor. *Zıpır*'a da yazı veriyorum. Belki bir iki kere aksatmışımdır. Öykü yazıyorum.

Mizahçıların kadına bakış açısını nasıl değerlendiriyorsun?

"Kişisel olarak diyaloğum bütün mizahçı arkadaşlarla iyi. Ama karikatürlerdeki kadınlara bakıyorum, kadınlar hep götürülecek varlıklar gibi görülüyor. O tür esprilerden hoşlanmıyorum, hatta rahatsızlık duyuyorum. Eda Oral'ın, Yasemin Başoğlu'nun espri tarzı bana yakın. Kadınların yaklaşımları daha düzeyli. Diğer dergilerde çok kadın yazar var. Ben uzun süre *Gırgır*'da tektim. Her dergiyi de takip edemiyorum ne yazık ki. Ara sıra *Leman* alıyorum, orada kadın yazar yok. Erkek mizahçılar genelde siyasi konulara ağırlık veriyorlar. Espriyi siyasi tavırla bütünleştiriyorlar. Bir de Cezmi Ersöz var, O da kadınlara karşı fazla önyargılı. Yazılarından bunu çıkarıyorum. Cezmi Ersöz kadınları cezbetmeye çalışıyor... Ben daha çok Rıfat Ilgaz'ı, Aziz Nesin'i beğeniyorum, onlarla kendimi geliştirmeye çalışıyorum.

"Kadın çizerlerin kadını gerçek

Fesat dergisinden yazar **Hacer Yıldırım**:

"10 yıldır gazetecilik yapıyorum. Sol basında çalıştım. *Özgür Gündem*'de, *İkibine Doğru*'da ve *Evrensel*'de. Mavi Radyo'da yayın koordinatörlüğü yaptım. Bir yıl *Oküz* dergisinde çalıştım. Şimdi tamamen *Fesat*'a yöneldim. Bu derginin her türlü işiyle, fotoğrafıydı, çayıydı ilgileniyorum. Ekonomik bakımdan çok iyi değil dergi, kadro yeterli değil, bir süre koşturacağız."

Neden bir mizah dergisinde çalışıyorsun?

"Aslında ben hep İkitelli basınına gitmemeye çalıştım. Biraz *Oküz* bu mizah ortamını sağladı. Bir de zaten *Leman*'ı ve eski *Gırgır*'ı takip ediyordum. Sol bir gazetede yalnız belli bir kesime ulaşıyorsun, yaşasın ya da kahrolsun yazıları hiç yazmadım ben ama o okur biraz bunu talep ediyor. İkitelli'de de sen var olmaktan çıkıp en tepedekiyle özdeşleşirsin çünkü senin yaptıklarını, haberini bir şekilde O onaylayacak. Mizah dergileri daha geniş bakıyor, rock severler de, sosyalist gençler de, pencereden bakınca babası kızan bir kız da bu dergileri okuyor. Mizah okurlarıyla iyi anlaşıyorum. Şu anda mizah yazmıyorum ama bu sorun çıkarmıyor. Çünkü bu piyasada bizimkiler gibi yazılara da ihtiyaç var.

Mizah piyasasındaki cinsiyetçi tavır konusunda ne düşünüyorsun?

"Kadını sömüren, meta gibi gören mizaha karşıyım. Cinsellik elbette olacak ama biz bunun sömürüsüyle mizah yapılmasına taraftar değiliz. Yani kadını küfürle aşağılayan bir mizah olmayacak *Fesat*'ta. Bir çok dergide var bu olumsuzluk. Bunun pazarlamasını yapıyorlar. Sanki bu dergileri sadece İstanbul'da, Beyoğlu'nda yaşayanlar okuyormuş gibi. Oysa Anadolu'nun bilmemneresindeki kız çok uzak buradaki yaşantıya, o jargona, o konuşmaya. Biz bakireliğini savunmadığımız zaman bunun nedenlerini açıklamak zorunda kalıyoruz. Şimdi mizah dergilerinde her şey kolay; tırnak içinde özgür, geyik, kim kime dumduma. Bu hem erkek egemen bir toplumdan kaynaklanıyor, hem de nasıl İkitelli'de herkese göre bir gazete var, birisi de *Tan*'ı çıkarıyor. Toplum istiyor diyorlar ama toplum bunlarla kendini geliştiremiyor, kendisinin aynısını buluyor. Mizahta da böyle. Gece dışarı çıkan kadına nasıl laf atılıyorsa, o lafı onaylar biçimde yazıyorlar.

Peki, bu mizahçıların "kadın"ı nasıl biri?

"Aslında tam olarak onların istedikleri kadın. Erkek egemen toplumunun düşlediği kadın. Öyle bir kadın gerçekte yok tabii, bu onların fantezisi. Mini etek giyen sanki onların düşündükleri nedenden giyiyor olmak zorunda. Ama Ramize Erer'in, Gülay Batur'un çizdiği kadın gerçek. Onlar bizim çelişkilerimizi taşıyorlar. Belki de kadın oldukları için bizi bu kadar iyi yakalıyorlar. Kadınlar yazdıkça, çizdikçe cinsel sömürü ortadan kalkacak. Duygusal sömürü de. Mizahçılar Beyoğlu'ndan bakıyorlar dünyaya, oradaki espri bir kasabada yaşayan kızı kırıyor, aşağılamaya çalışıyor onu. Erkek arkadaşın caddede görüp ona selam veremeyen kızlar var bu ülkede."

Mizah piyasasındaki öteki kadın yazarları izliyor musun?

"Pek izleyemiyorum. Zaten bildiğim bir kadın mizah yazarı yok. Bu nedenle erkeklerle kadınların yazdıklarını karşılaştıramıyorum. Ben siyasi yazılar yazıyorum, en son bir sol örgütte işlenen bir namus cinayetini ele aldım. Niye öldürüldüler? Birbirlerini sevdikleri için. Niye? Ayrıldıkları için. Gazeteler namus cinayetlerini onaylarcasına yazıyor. Biz hâlâ buralardayız. Ben sosyalist olarak solu da bu yönden eleştirmeye çalışıyorum. Sol basında da bir tutuculuk var, bizde bir transseksüel yazıyor, sokak çocuğu yazıyor diye eleştirildik. Bir takım insanları görmezden gelmeliyiz sanki. Ben bir işçinin grev haberini de yaparım, akşam evde karısını dövüyorsa bunu da yazmak, sorgulamak isterim.

Gamze Deniz

Kadınlar dikkat!

Bize dair bir kitap var

Kitap bizden, hep ezildik itildik diye kendine acımanın rahatlığını esirgiyor. Ve fedakârlığın erdemleri, sevginin her şeye yeter olduğu mesajı ile sizi etkisiz hale getirmiyor.

Tüit olamayan, liste başlarında görmediğim bir kitap bu yıl Türkçe'ye çevrildi. Yazarları Lucie Eichenbaum ve Susie Orbach. Kitap, Yalnız Gidiş yayınevi nin Düşün Dizisi'nden Sevgi Altınok ve Meral Kara'nın çevirileriyle çıkmış. Aslında özellikle Susie Orbach konuyla ilgilenenler için tanıdık bir isim. Kadın psikolojisine feminist bakışı, köktenci bir değişim perspektifini taşıyan ve özellikle bu anlayışın kadınların ruhsal sorunlarını çözümlemesinde yeni bir bakış getiren yazarların 1970 ortalarından beri konu ile ilgili bir çok kitabı yayınlanmış. Yazarlar aynı zamanda, yetmişli yıllarda Londra, seksen başlarında da New York "Feminist Terapi Merkezlerinin" kurucuları.

Kitap başlıca üç bölümden oluşuyor. İlk bölümde yazarlar, kendilerinin de yaşadığı bilinç yükseltme gruplarından ve kadınlarla yaptıkları çalışmalardan edindikleri bilgilere dayanarak, geçerli psikolojik görüşlere meydan okuyorlar. ("Kadından toplumsal olarak istenen görev her zaman başkalarına bağlı olması ve yaşamını bir erkeğinkine uygun olarak şekillendirmesidir. Açıkça kadının toplumsal konumu kocasından kaynaklanacaktır...)

("Kadınlar çok şey değiştirdiklerini ama toplumun değişmediğini hissediyorlar."

"Bilinç yükseltme grupları duygusal yönden de çok yüklü idi. Kadınlar, içimizde kökleşmiş olanı nasıl değiştireceğiz? Duygularımı nasıl değiştirebilirim?" sorularını soruyorlardı hep.)

(..." 'kadınların kendilerini yetersiz görmeleri ile penis fantezisi veya onun bebeğe dönüşümü arasında bir bağ bulamadık' diyerek, kendi klinik deneyimlerinin, Freud ve onun takipçilerinin açıklamalarını onaylamadığını ilan ediyorlardı...).

İkinci bölümde, kadınlığın oluşumu, kadınların kendi çocukları olduğunda anneleri ile benzerliklerini nasıl fark ettikleri, büyükanneden anneye, anneden kızına deneyimlerin nesilden nesle nasıl geçtiği, kökü ve doğası ataerkil bir kültürde kadın olma deneyiminin psikolojisi açıklanıyor.

Son temel bölüm feminist terapi ilkelerinin aktarıldığı kısım. Tedavinin pratikte uygulanmasına ilişkin ayrıntılı bilgiler var. Tema merkezli seminerler ile terapi anlayışları örnekleniyor. Örnekler pek çok kadına tanıdık gelecek. Kadınları yerinde tutmaya hizmet eden, birbirlerine duydukları rekabet, anne kız ilişkisinde tekrarlatılan-pekiştirilen çaresizlik rolü, fobiler, saplantılar, beden, cinsellik, kâh atıştırarak kâh aç kalarak yemek, kendine zarar verme ve benzer bildik konular...

Dünyada yeni olmayan, dil bilen feminist kadınlara tanıdık olan kitabın niye bize ait ve önemli olduğunu düşündüm, bunu açıklamak isterim. Diğer pek çok hak gibi, pek çok alıcının gündeminde olmayan bir konu olsa da ülkemizde yeni bir alan var. Tüketici bilincinin artırılması ve tüketici haklarının korunması. Kadın başvuruların, Türkçesi müşterilerin önemi sağlık sektöründe de dikkate alındı. Bunun en açık işareti, eskiden beri tek yönlü, renkli gazetelerden alıştığımız Gönül abla köşeleri artık out. Televizyonda uzmanların kendilerinin program yapma devrine geldik. On yıl öncesiyle kıyaslarsak Türkiye'de ruhsal, bedensel sorunlarına çare bulmak, vardım almak için, bir uzmana başvuran kişilerin sayısı çarpıcı bir biçimde arttı. Dünyadaki genel eğilime paralel olarak, ülkemizde de özellikle büyük kentlerde, bu hizmetleri talep edenlerin çoğu kadın, hizmeti sunan uzmanların çoğunluğunu ise erkekler oluşturmaktadır. Kadınların talepleri çok ciddi ve yerinde. Kişilerin dertlerinden, ağrılarından ve benzer sorunlarından kurtulmak veya kendilerini geliştirmek için çare aramaları ve ruh sağlığı haklarını kullanabilmeleri temel özgürlükleri arasında olmalıdır. Ama "uzmana" gitmek tek garanti değil. Alıcı, "uzmanının" kendi sorunlarından haberdarlığını, ne kadar duyarlı olduğunu ölçebilmeli ve seçim yapabilmeli. Kimse size uygun ayakkabıyı alamaz.

Ruh sağlığı ile ilgili problemlerin doğuşu gibi çözümü de bir fanus içinde olmaz. Organik kökenli olan ruhsal sorunlar bir yana, depresyon, cinsel sorunlar, atıştırma nöbetleri, aşırı zayıflık veya kilolu olma, bazı tür intiharlar, kendini uygun ifade etme zorlukları, yüksek kaygı ve benzer pek çok sorunda çevresel, ruhsal-sosyal zorlayıcı faktörlerin katkıları önemlidir.

Kadın olmak ve psikososyal sorunlar deyince bir zenginlik, bir bolluk egemen. Kadınların aile ve toplumda yaşadıkları irili ufaklı şiddet biçimleri, baskı ve ayrımcılık onların ruh sağlığını bozmakta çok büyük rol oynar. Oysa, ruhsal gelişim ve ruhsal sorunların tedavilerinin (ilaç veya psikoterapi) üzerine oturduğu kuramlar "tarafsız", cinsiyetsizdir. Tarafsızlık kavramını açmak yerinde olacaktır. Tarihi gelişimi içinde, ruhsal gelişim ve kişinin gelişmesindeki tutuklukları açıklayan kuramlar yansızlık adına, cinsiyete göre kadınların yaşadıkları sorunlara körtür. Dahası, bu kuramlar kadınlara ikincil konum veren cinsiyetçi rollerin kadınlığın doğal ve "normal" bir durumu olduğunu doğrudan veya dolaylı olarak kabul eder. Cinsiyet rollerinin bir uzantısı olan iş bölümünde, yaşama biçimlerinin değişmesinin gerekliliği yoktur. Eğer kuramlara değişim beklentisi girmişse, kadınlar için erkeklere benzer standartlar ve talepler önerilir.

Cinsler arasında farklı biyolojik gerçeklerin varlığı bilimsel bir merak konusudur. Kadın araştırmaları ise yeni bir merak alanı. Bu alanda yoğunlaşan ilginin nedeni bilimsel mi yoksa bakir bir alanda prestij ve maddi kazanımlara gebe bir pazarın varlığı mı? Üst düzey uzmanların yıllarca hasır altı ettiği kadın yaşamında en çok da aile içinde gerçekleşen cinsel veya fiziksel istismarı, kadın ya da feminist, sahа içinde çalışan, alt düzey, sade uygulayıcılar açığa çıkarmıştır. Bu sorunların ne denli sık yaşandığı, sıradan aile kadınlarında da var olduğu anlaşıldığı içindir ki o ülkelerin sağlık sistemleri içinde inkâr edilemez bir konuma gelmiştir. Sigorta ve yasal sistemlerin içine de yasal olarak girebilmiştir. Ama kadın bakış açısının ekonomik sistemde kabul görmesinde tek neden kadınların kara gözleri değil. İşveren cephesinin desteğinde kadınlar daha çok doktora gitmekte, izin almakta. Ve kadınların bitmez tükenmez bir tedavi gereksinimi duymaları, kadın ruhi sağlığına kısa sürede çözüm bulma konusunda zorlayıcı olmuştur.

Gün geçmiyor ki televizyonda kadınlara duyarlı ve onlardan yana bir uzman ekrana çıkmasın. Seçme şansı olmayan, kendilerine allanıp pullanıp sunulanı bile seçecek donanımdan yoksun, seçmeden almaya alışık kadınlar uzmanların, televizyonların, gazetelerin de müşterisi. Ağırlıklı olarak alıcısı kadın olan ruhi sağlığı hizmetleri artık ülkemizde de özellikle özel kurumlar ve işyerlerince pazarlanmaktadır.

Kadın konusundan haberdar olduğunu ifade ederken kadınlara tepeden bakarak üst konumlarını muhafaza eden "güçlü" uzmanlara, çare diye başvuran pek çok kadın var. Aslında kadın sorunlarına, konuya dıştan bakmanın dillerine bir yansıması ile "toplumsal cinsiyete bağlı sorunlar" ve "cinselliğe bağlı sorunlar" ayrımını bile öğrenme zahmetinde bulunmamış yeni tür terapistler, geleneksel terapistlerin modaya uygun, liberal uzantılarıdır. Kendi ölüm kalım sorunlarını, kısaca aile sorunlarını çözmeye çabalayıp telefon eden, yazıp soran bu dar durumdaki kadınlara uzmanlar genellikle ailedeki sorumluluklarını hatırlatıyor. Hatta aralarına seçkin bir kadını da alarak, o özel kadını model olarak sunup kadınların yetersizlik ve suçluluk duygularını körükleyebiliyorlar. Erkek egemen bakışı benimsemiş olanı ve doğal olarak bildiklerini ifade eden uzmanları bir yana bırakalım.

Burada bir başka sorun daha var. Tabii ki kadınlara da denecekler var. Kadınlar bir bilene gidiyor: bir bilene kendilerini teslim ediyor ve sorunlarını hafifletmek için onların tavsiyelerini istiyorlar. Gidilen kişi, kadının konumuna, düşünce tarzına göre değişebiliyor. Ama beklenti aynı: kimi Müslüman hocaya, kimi yakında rahmetli olan Ayhan Hoca'ya, kimi daha yeni ve liberal modellere. Amaç aynı, iş bölümü aynı. İşte bu kitap size kendi açıklarınızı tanımakta ve kendinizden bekleyeceklerinizi anlamakta yardımcı olabilir.

Müstakbel okuyuculara hazırlık hatırlatmaları:

Kadınlara şiddetle okumalarını, kendilerini bir de bu bakıştan değerlendirmelerini, kendilerini ve ilişkilerini tartmalarını öneririm. Ama uyarmak zorundayım ki feminist, Kemalist, İslamcı ve her bakış açısı ile dolmuş, her yaştan, kadınlık durumunu yaşadığını bir parça bile hisseden her kadın için bu düz bir okuma olmayacaktır. Kitabın söylemi kadınların ezilmiş bir grup olarak tarih boyunca maddi manevi haklarının yendiği söylemi üzerine oturmuyor. Biz hep ezildik itildik diye kendine acımanın rahatlığını esirgiyor. Ve fedakârlığın erdemleri, sevginin her şeye yeter olduğu mesajı ile sizi etkisiz hale getirmiyor. Evet değişmenin sosyal engelleri var, ama kadınların kendi içlerinde hesaplaşmak zorunda oldukları gerçeği çarpıcı olarak sergileniyor. Kitabı okuyacak, kendini değiştirecek ve bununla uğraşacak kişi sizsiniz.

Size Susie Orbach'la ilk tanıştığımda yaptığım bir komikliği anlatarak kapatayım önerileri. *Kadınları Anlamak* veya *Kadınlar Ne İster?* kitaplarından birini yeni okumuşum, kitap beni anlatıyor, ne istediğimi ve ne yapacağımı biliyorum, rehberim var, bayılmışım. O sıra birine de bayılıyorum. Her şeyi tamam onun, dört dörtlük. Tek eksiği Suzie'yi okumamış. Hemen kitabı ona hediye ettim. Şimdi gülüyorum ama o zaman ciddi ciddi o kitabı okuyacak, beni anlayacak ve ilişkimiz gül gibi olacak aymazlığına batmışım. Hanımlar kitabı siz okuyun, isterseniz başka kadınlara da verin. Erkeklerin de kendilerini keşfetme zamanları gelmeden, kitap-kalemle dönüşeceklerini hayal etmeyi bırakın. Bu kitap bize ait.

Prof. Dr. Şahika Yüksel

Aşırı çalışmak, çok fazla seks yapmak veya çok fazla uyuşturucu kullanmak ya da aşırı sosyal olmak, aşırı yemek, aşırı verici olmak; neredeyse her türlü dürtüsel faaliyet, hayatımızın merkezinde hissettiğimiz boşluğu giderme çabası olabilir. Bunu çağımızın rahatsızlığı olarak tanımlayabiliriz: Hayatımızın tam ortasındaki boş yankının sonsuz yansıması.

Boşlukta koşmak

Simon'ın canı sıkılıyordu. Sağa sola telefon açmaya ve yapacak bir şey, gidecek bir yer aramaya koyuldu. Julie masasının başına oturmuş, onu bekleyen yığınla işten kendini alamıyordu. Geoff tanımadığı bir kadının yanında uyandı, midesi bulandı ve kendini o kahrolası evden dışarı attı. Boşluk duygusundan musdarip Jess, siz daha bir şeye ihtiyaç duyduğunuzu bile fark etmeden koşup onu getirecek kadar yardımseverdi hep. Cass'in hiç bitmeyen bir "yapılacak şeyler" listesi vardı.

Hepsi de günlük hayattan tamamıyla sıradan faaliyet ve görünümler.

Aşırı çalışmak, çok fazla seks yapmak veya çok fazla uyuşturucu kullanmak ya da aşırı sosyal olmak, aşırı yemek, aşırı vermek; neredeyse her türlü dürtüsel faaliyet, hayatımızın merkezinde hissettiğimiz boşluğu giderme çabası olabilir. Bunu çağımızın rahatsızlığı olarak tanımlayabiliriz: Hayatımızın tam ortasındaki boş yankının sonsuz yansıması.

Belirgin anlamların ve ilişkilerin azhğı, hayatlarımızı hem dış dünyada bir yere hem de kendi varlığımızın merkezine yerleştirmemizi zorlaştırabiliyor. Yüzyılın sonuna yaklaştığımız şu günlerde birçok teori, çağdaş yaşam ve değerlerde neyin yanlış olduğuna dair nihai bir açıklama yapabilmek için birbiriyle yarışıyor. Laik yaşamın eleştirel tahlilleriyle, hatta nostaljik ailenin hiç olmadığı kadar hızla yeniden üretilmesiyle, "Sağın ve solun ötesinde" akademi çıkışlı bir siyasi gündemle karşılaşacağız. Fizikçilerin teorik derin düşünüşleri, bizi büyülesin diye "Herşeyin Teorisi" adıyla sunulacak. Oruç tutmak, arınmak, ilahiler söylemek, 12 derste birbirine tıpatıp benzeme programları kişisel hayatı dolduracak. Büyük teoriler, parçaların birbiriyle tam olarak ilişki kuramadığı bu boş alanı işgâl ederek hayatımızı bir temele oturtmaya çalışacaklar.

Sosyal ve kişisel sıkıntıları birarada ve aynı şeyler olarak görmek: bir cephede sağlanan selametin diğerini de kurtaracağını, sosyal dünyada kazanılan bir anlamın kişilikteki huzursuzluğu da gidereceğini, kişisel arınmanın, bütünlüğün, üstüne düşeni dürüstçe yerine getirmenin dünyayı saran pis kokuyu yok edeceğini ummak cazip. Fakat duygular ve davranışlar dış dünyayla ve aynı şekilde dış dünya da duygular ve davranışlarla bağlantılı olsa da, hiçbiri tamamen birbirine indirgenemez. İçteki boşluğa bulunan kişisel bir çözüm, bu kadar uyumsuzluk içeren bir dünyada yaşamayı kolaylaştırmayabilir. Hatta çok başka bir yolla, iç tatminsizlikler, huzursuzluklar ve korkular ile kamusal alanda yaşanan yabancılaşma arasına bir çizgi çekerek uyumsuzluğu artırabilir.

Bir terapi uygulamasına konu olabilecek bu içteki boşluktur. İnsanın ne yaparsa yapsın kendisi için tam olarak doğru olana ulaşamadığı; hayatın halkalarının olması gerektiği gibi birbirine kenetlenmediği, sürmekte olan bir şeyden bir şey yaratma yetisinden yoksun olduğu duygusu.

Psikoterapi dünyanın sorunlarını çözemez -onlar için tasarlanmamıştır-, ama kendimizle, birbirimizle ve özel dünyamızda olup bitenle nasıl ilişki kurduğumuza bakar ve insanı kuşatan ve içini kemiren boşluk duygusu gibi güçlüklerle meşgul olur.

Psikoterapi, diğer düşünüş ve deneyim biçimlerinin gitmeye cesaret edemediği yerlere gidebilir. Korkmadan veya şaşırmadan karanlık, sıradan huzursuzluğun içine girebilir. Genellikle aşırı bir yoğunlukla çalışan, oynayan ya da uyuşturucu kullananların çılgınca davranışları altında yatan bunaltı ve kayıtsızlık, analistlerin keşfettikleri ve araştırdıkları türden duygulardır. Analistler, analiz ettikleri kişilerle birlikte hangi zihinsel durumun bu tür bir rahatsızlık yarattığını ve nasıl ortadan kaldırılabileceğini bulmaya çalışırlar.

Terapinin yapmaya çalıştığı, bu kısa dönemli ilişkiyi, analiz edilen kişinin terapi ilişkisine girerek gösterdiği güven ve inancı, boşluğun tecrübe edilerek inceleneceği, anlaşılarak dönüştürüleceği duygusal bir ortam yaratmak için kullanmaktır.

Cinsellik, yiyecek, uyuşturucu, iş ve vericilikle giderilmek zorunda kalan bu doymak bilmez boşluğun genellikle bir boşluktan çok -çünkü boşluğun tatmin edilmesi çok zor değildir, doldurulabilir-, benliğin parçalanmış ve dağılmışlığı duygusunu gizleyen bir kara delik olduğu ortaya çıkar. Atomize parçalar, birbirleriyle sürekli bir benlik duygusu yaratmaya yetecek kadar anlamlı bir şekilde birleşemiyor gibidirler. Parçalar birleşemezler, çünkü ince bir örümcek ağına benzer bir örtüdürler ve kapladıkları boş bir öz değil, kendi kötülük hissiyle zehirlenmiş bir özdür.

Kadınları Anlamak'ın yazarlarından Susie Orbach. 1976'da Londra'da Kadın Terapi Merkezi'ni kurarak, feminist psikoterapinin öncüleri arasında yer aldı. Bugüne kadarki çalışmalarını *Kadınlar Ne İstiyor*, *Kadınlar Arasında* ve *Şişmanlık Feminist Bir Meseledir I-II* adlı kitaplarında topladı. Bir yıl önce yayınlanmış bu makalesinin, yazar hakkında fikir verici olacağını umuyoruz.

Geoff, Simon, Cass ve Julie'nin boşlukları altında yatan, kötülük, yanlışlık ve temelde iyi olmama duygusudur. Bunlar, boşluktan daha dayanılmaz duygulardır. Sadece dayanılmaz olmakla kalmazlar, kişinin bu duyguları gidermek için gösterdiği her çabayı geçersiz kılabilirler. Julie'nin yarattığı her değer, özündeki kötülük duygusuyla yüzleşince değersiz hale gelebilir. Jess çevresine ne kadar özen gösterirse göstersin, kendini tam olarak yatıştıramaz. Geoff ne kadar çok aşk peşinde koşsa ve bulsa da, bu onu yeterince derinden yakalayamaz ve içinde iyi hisler uyandıramaz. Simon ne kadar hareketli bir yaşam sürse veya Cass ne kadar çok liste uydurup tamamlasa da, aradaki anlarda dehşet duygusu devam eder.

Asıl zalimce olan, boşluk duygusunun, ruhun kendini kötü duygulardan arındırmaya, boşaltmaya çalışmasıyla yaratılmasıdır ve böylece kişi neye sahip olursa olsun -iyi bir ilişki, cazip bir iş, sevgili arkadaşlar-, bımları hayatın merkezi ve ilgi çekici yanları olarak değil, sadece bağımlılık olarak hisseder.

Peki, bu bizi nerede bırakıyor? Neden kötülük bu kadar zorlayıcı bir ruhsal durum? Neden kötü bir öz etrafında bir benlik duygusu oluşturmaya bu kadar kolayca ve bilinçsizce teslim oluyoruz? Kötü nereden geliyor ve nereye gönderilebilir?

Psikoterapi kötü duyguları iyi duygulara dönüştürmekten çok, kişinin onları anlamlandırmasına yetecek kadar uzun süre bu kötü duygularla birlikte yaşaması ve onları kabul etmesi üzerinedir. Başlıca seçeneklerin duygusal yıpranma (kişinin kendisi veya başkası tarafından) ya da kaçış olmasına karşılık, kötü duygulardan kaçma ihtiyacı hissetmediğimiz zaman, paradoksal olarak bu onları daha baş edilebilir ve daha az ısrarlı kılıyor.

Terapide kötülük duygusu bir başkasına gösterilebilir. Böylece tanımlanabilir ve bu duygunun o an için o kişinin kendisiyle ilgili gerçeği temsil ettiğini görebilen terapist tarafından algılanır. Bu "gerçek"ten kaçılmaması ve aralarında kabul edilmesiyle, ruh daha az çılgın hale gelir. Beraberinde derin bir rahatlama getiren bir güven duygusu kazanır. Şimdi kişi, kendisiyle ilgili elde tuttuğu birçok başka algı ve izlenime yönelebilir. Kötülük artık hikâyenin, -ona karşı savunmaya geçilmesini gerektirecek kadar korkunç bir hikâyenin- bütününü oluşturmaz. Kötülük yansıtılacak, reddedilecek veya bastırılacak yerde, benliğin görülebilen, hissedilebilen ve anlamlandırılabilen bir parçası haline gelir.

İşte ondan sonra kişinin, hayatı ve insanları bir lokmada yutmak için sonuna kadar açılmış bir ağız gibi yaşamayı bırakıp, hayatı kendi karmaşıklığım ifade edebileceği bir alan olarak görmesi mümkün olabilir.

***The Guardian Weekend*'den**
çeviren: Yeşim

Tanrı Gelini Sibyl

Tanrı. İnsan. Alınyazısı. Lanetlenme. Aşk. Ölüm. Yoksulluk. Yalnızlık. Yaşam. Vadi. Kent. Kutsal. Doğum. Ceza. Suç. Cehennem. Keçi. Tören. Yılan. Defne. Tanrıağacı. Korku. Delphie. Dünya. Tapınak. Sunak. Pythia. Acı. İhanet. Savaşım. Nehir. Fırtına. Mağara. Ateş. Kötülük. Hepsi bu romanda: *Tanrı Gelini Sibyl*'de.

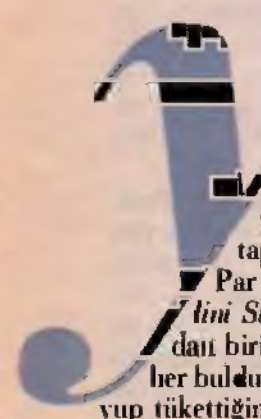

Yeniden izlemek için yanıp tutuştuğum bir iki film ve yeniden okumak için arayıp durduğum iki üç kitap vardı. İsveçli yazar Par Lagervist'in *Tanrı Gelini Sibyl* adlı yapıtı bunlardan biriydi. Yirmi beş yıl önce her bulduğum kitabı hemen okuyup tükettiğim yaşlarda karşılaşmıştım bu romanla. Sonra izini kaybettim Sibyl'in. Ne yeni baskısı yapıldı ne de eş dostta ya da bir kütüphanede bulabildim. Bulamadıkça da aradım tabii. Neyse ki geçen yıl Yapı Kredi Yayınları'ndan yeni baskısı çıktı. kendilerine minnet duyduk. Çünkü Sibyl'in öyküsü. bilinmedik. duyulmadık ve aynı zamanda da tüm zamanlara taşınabilir bir öykü. İki bin beş yüz yıl öncesinin bir tapmak rahibesinin yazgısını kabul ve red edişi. tanrıya inanması ve yadsıması, tutkuları ve ihaneti bütün çağlara ait bir olgu. Olay Delphi'de de geçebilir, içinde yaşadığımız kentte de. Sibyl olmaz da kahramanımız Fadime Şahin. Emire Ersoy. liseli bir kız, bir eski dansöz. hatta bir "serçe" olabilir. Kitaplar. bazı kadınlara hezeyanlarla bağlandıkları keçileri gerçek insanoğullarından ayırt edebilme yetisi kazandırabilselerdi keşke...

Sibyl. dünyaya karşı bir yabancılık içinde. ateş dalgaları ve uzun bunalımlar yaşayan bir çocuk-genç kız. İçinde ne olduğu belli olmayan bir istek yanıyor... Bir gün Delphi'den bir ulak geliyor. bu yoksul, saf köylü kızının "seçilmiş" olduğu haberiyle. Tanrının aracı olarak kutsal coşkulara tutulmak ve onun sözcüklerini dile getirmek için seçilmiştir. Önce "kız" olduğu kontrol edilir ve ilkyazda yapılacak "tanrı sözü günü"ne hazırlarlar Sibyl'i. ilk kez "pythia" olacağı güne. Tapınak: Karanlık merdivenler, ölümsüz ateşlerin yandığı sunak. taşların arasından sızan dumanlar, pis keçi kokusu, sarı-kurşuni yılanlar... Çanakta yanan defne yaprakları. Tören: Karanlıktan çıkıp gelen kocaman erkek keçinin genç kıza verdiği yaralayıcı haz, acı, eziyet, donuklaşmış duygular. yarı-bilinç... Ve baygınlık, derin uyku. Gelinlik giysisiyle... Tanrının gelini olmuştur Sibyl, her tanrı sözü gününde tapınağın alt katına götürülür. orada tanrıyla buluşmayı bekler.

Gölgeler dünyasının dışında ise. Sibyl gerçekleri. rahiplerin hiç de tanrı için değil. tapınak için. tapınağın itibarı ve kazancı yani kendi kazançları için kaygılandıklarını sezinler. Kutsal kentin. Delphi'nin bayağılığına. büyük bayramların ahlâksızca güdümüne, fuhuşun yaygınlığına tanık olur. Ahlâksızlığı elalımdan tapınak korumaktadır, tapmakta sözü geçenlere bütün hırsızlık yolları açıktır.

Sibyl bu yüzden tanrıya daha çok bağlanır. onunla birlikte olduğu o karanlık kovuğa sığınma anını daha çok özlemeye başlar. Ona göre. çok şükür ki tüm bunlar tanrıyla değil rahiplerle ilgilidir. Tanrının suçu yoktur. Öte yandan kafasında sorular vardır... "Tanrının bunca özlediğim sevgisi niçin yumuşak ve sakin değil? Çekilen acıların. çırpınmaların gereği ne? Sert, zalim ve acı verici olması gerekir mi? Kimdir o? Kim? Tanrı kimsin sen?" Tanrı hiç yanıt vermez, kendini açığa vurmaz.

Zamanla yalnızlığının zorunlu, konumunun da aslında saygın değil kötü bir yer olduğunu anlar tanrı gelini. İnsanlar ondan çekinmekte ama onu hor görmekte ve dışlamaktadırlar. Sanki o çok yaşlıdır, yarım akıllı. acıması ve küçümsenendir Delphi'lilerin gözünde. Seçilmesi de üstünlüğünün değil, cahil, toy. içe kapalı oluşunun ve kentte başka genç "kız"ın bulunmamasının sonucudur. Saygı gören ve kazanç sağlayanlar Sibyl'in sayıklamalarını yorumlayan, kehanetlere dönüştüren rahiplerdir. Başka bir kişiliğe geçiş, yırtıcılık, çılgınlık ve bütün bağların üstüne çıkma durumundaki Sibyl topluma tümüyle kapanmıştır artık.

Dışarıdaki dünyaya dönüş annesinin ölümüyle olur. Sibyl ilk kez başka bir tören, ölüler için yapılan töreni izler. Ağaçlara bakmak. kaynağı seyretmek, vadide durmak, gökyüzü. güneşin dağların arasından doğuşu da birer törendir. Asıl kutsal tören hangisi? Sorular sormasak. alınyazımızı sorgulamasak ne denli kolay olurdu yaşamak... Tapmaktaki dünyaya karşı dışarıdaki dünyanın ayrımına varır Sibyl ve iç sarsıntısı babasıyla kaldığı günler ve yeni bir olayla artar. Her sabah gittiği kaynakta yoksul. üstelik savaşta tek kolunu kaybetmiş bir adamla tanışır. Birbirlerini her görüşte bundan sevinç duyarlar. Nehir boyunca dolaşırlar. Adam güçlü kuvvetlidir. onu yeni bir dünyaya taşır. Sibyl ilk kez sevişir... Tek olmamanın. başkasına sarılmanın. sarılınmanın doyumunu. insansı mutluluğu yaşar. Oysa doğa tanrılarla dolu... Nehir kıyısında sevişmişlerdir. nehir-tanrı onları görmüştür. Tanrısal olmayan bir aşka, dünyalık aşka korku ve ikilik karışır. Sibyl sevdiği adama bir pythia. tanrı gelini olduğunu itiraf eder. Adam bir sevgilinin yapacağını yapar. anlayışla karşılar. Ama Sibyl acıyla hisseder ki hiçbir erkek kendini tanrıya araç etmiş bir kadını sevemez ve ayrılmaları gerekiyordur... Tapınağa döneceği son gece ümitsizlik içinde geçer.

Sonraki ilk tanrı sözü günü daha yoğundur: ihanet ettiği tanrının varlığı onu şiddetle zorlar, acı verir. kızgın davranır. "Ve tanrı kara keçi biçiminde. mağaradaki kutsal hayvan biçiminde anıldı üzerime. içinde acının. kederin ve şehvetin karmakarışık bir halde bulunduğu ve beni isyan ettiren bir sevişme yolu ile ikimizi de yatıştırdı".

Pythia'nın tanrıya. kutsal kente ve tapınağa karşı işlediği ağıza alınmaz suç. onurlu-tanrısal ilişkiye karşı yüz kızartıcı insansal ilişki. kentte duyulur. Tanrı rahibesini çalmaya kalkışan adamı hemen cezalandırır: Yanında anlatılmaz bir kıvançla kadınlığını bulduğu ve yaşadığı adam. Sibyl'in tek gerçek aşkı. elinde bir defne dalı ile. öldürülmüş halde bulunur. Bütün kanını nehir alıp götürmüştür.

Güz sonunda Sibyl hamile olduğunu anlar. korku ve sevinçle. Sevgilisinin onda yaşayan parçası. bu bir zaferdir. ölüme karşı. aşkın ölümüne ve ölümün kendisine karşı bir zafer... Yüksek rahipler kurulu ve çılgın ayaktakımı cezalandırmak için onu beklerken Sibyl. saldırganlığa. nefrete. düşmanlığa karşı. zalim ve anlaşılmaz tanrıya karşı. hem ondan gelen bir güçle hem de ona karşı savaşmak için tapınaktan dışarı çıkar. Kalabalıkta. onun öldürülmesi için bağırıp çağıran kadınlar şaşırtır onu... Suçu aşktır. Onların da arayıp durdukları aşk! Cezasını alır: Sonsuza dek lanetlenmiş olarak kent dışında yaşamak. hiç kimseyle konuşmamak. görüşmemek. yardım almamak üzere. Sevgilisini yitirmiş. tanrıyı yitirmiş. bir o kadar da kaygısız bir halde dağa çekilir. Ama bir süre sonra tanrıyla savaşının bunmla bitmediğini anlar. lanetlenmek bu olsa gerek. günü gelip de doğurması gerektiği halde bir türlü doğuramadığı zaman. Sevgilisinden değil. keçi tanrıdan gebe kalmıştır. Fırtınalı bir gecede. korkunç sancılar çekerek. bir mağarada keçilerin ebeliğinde insanı olmayan bir oğlan doğurur. Yıllar sonra dağın tepesinden gökyüzüne uçup gidecek olan özürlü, dilsiz. akılsız oğlunu.

Tanrı aşkından başka bir aşk denedi. tek kollu bir insanoğlunu sevdiyse gözükün. bir kentin namus meselesi gibi gözüküp. aslında ve sadece ve sadece. bütün zamanlarda olduğu gibi. yurttaşlarının geçimlerine darbe indirdiği için cezalandırılan Sibyl'in öyküsü bu. Sibyl yıllarca hiç kimseyle konuşmadığı alınyazısını bir başka lanetlenmiş adama. hiç ölmemek. kötülük varoldukça yaşamak cezasına çarptırılmış bir adama böyle anlatır.

Suna Karaküçük

ABONE OLAN MUTLU OLUR (BİZ DE!)

Pazartesi'ye abone olursanız mutlu olursunuz! Her sayı bayiye geldi mi, gelmedi mi stresini yaşayacağınıza ***Pazartesi*** ayağınıza kadar gelir. Az mutluluk mu? Hem dergiye olur da zam gelirse. siz muaf olacaksınız. (Abone olursanız ayrıca bizi de mutlu edeceksiniz.)

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU

Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 1.200.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 600.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM. altı aylık: 25 DM.
Döviz hesabı: Asuman Bayrak, Türkiye İş Bankası. Taksim Şubesi. İstanbul.
Hesap Numarası: 1052 / 30100 / 3184936

Dikkat: Abone ücretini yatırdığımıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay **Pazartesi**'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan kadın Vakfı Frauen-Aastiftung (FAS) destek vermektedir.

aşağıda

KONSER

• Harbiye Açıkhava Tiyatrosu
9 Eylül. Chaka Khan (Caz. pop)
10 Eylül. Ottmar Liebert. Luna Negra (New Ace)
12-13-14 Eylül. Joffrey Bale (Dans)
15 Eylül. Secret Garden/Livin'joy (New Ace/Pop)
16 Eylül, Süleyman Erguner Topluluğu ve Kyriakos Kalaycidis Ensemble (Geleneksel Müzik)
17 Eylül. Keb' Mo (Blues)
18 Eylül, Nigel Kennedy (Caz)
19 Eylül. Corvel, Catherine, Serranito Gitar üçlüsü
20 Eylül. Blues Traveler (Rock)
21-22 Eylül. Cristina Hoyos Flamenko Dans Topluluğu
23-24 Eylül. Tango Pasion ve Sexteto Mayor Orkestrası (Dans)

GEZİ

• Gezievi gezileri

Günübirlik geziler
6 Eylül. Sülüklü Göl
7 Eylül. Domuz Deresi
13 Eylül. Menekşe Yaylası
14 Eylül. Bakacak
20 Eylül. Erikli Yaylası
21 Eylül. Akçay Deresi
27 Eylül. Sansarak Kanyonu
28 Eylül. Paşalar Köyü

Haftasonu gezileri
5-7 Eylül. Assos
5-7 Eylül, Ayvalık, Cunda
12-14 Eylül. Safranbolu. Yörükköy
19-21 Eylül, Yedigöller
19-21 Eylül. Bozcaada
26-28 Eylül, Assos (Görsel Sanatlar Festivali)
26-28 Eylül. Uludağ'da trekking

Haftalık geziler
5-14 Eylül. Hasankeyf. Nemrut, Urfa, Harran
12-21 Eylül, Kaş, Kalkan. Kelebekler Vadisi
19-28 Eylül, Köprülü Kanyon

5-14 Eylül. Nemrut. Urfa. Harran. Hasankeyf
Tel: 0212.245 50 86.

• Göçerler gezileri

13-14 Eylül. Bozcaada (Bozcaada kalesi. taş evler. çiçekli sokaklar. kumsal. deniz. üzüm ve şarap var. otel konaklamalı)
28 Eylül. Çiğdem Yaylası yürüyüşü.

Ege'nin karşı kıyısı: Yunanistan
19-28 Eylül. Atina (Akropol. Atina Müzesi,Sindagma) Meteora Manastırlar. Selanik, Kavala, Nafplio (Yunanistan'ın ilk başkenti) Siyah giysili. beyaz saçlı, mavi-beyaz önlükleriyle yaşlı kadınlar ve şarkılar söyleyen yaşlı erkekler. Pencerelerde kolalı dantelalı perdeler. evlerde minik gümüş çerçeveler. içinde sararmış fotoğraflar. Bu sessizlik. bu dinginlik. bu etsuyuna pilav. fıstık-üzüm karışımlı baharat kokuları ve bu akşamları etrafa mayhoş kokular salan rengârenk çiçekler. Bu radyolardan yükselen tragudvalar. Bu Bizans. Roma kaleleri. bu Osmanlı cami ve çeşmeleri. Bu manastır ve bu kilise içinden yükselen ayin. Yollarda dizili mini kulübeler içinde yanan kandiller. Ve bu ülke ne kadar bizim ülkemize benzivor. bilivor musunuz?
Tel: 0216.336 58 43.

• Günbatmadan Ltd. etkinlikleri

Doğa Yürüyüşleri
7 Eylül, Doğançay
14 Eylül, Kazandere
21 Eylül, Avtepe
28 Eylül. Sülüklügöl

Trekking
6 Eylül, Menekşe Yavlası
7 Eylül. Kazkıran
13 Eylül. Doğançay
14 Eylül. Maden Deresi
20 Eylül. Povrazlar
21 Eylül, Menekşe Yaylası
28 Eylül, Sülüklügöl

Macera
7 Eylül. Doğançay
14 Eylül. Kazandere
21 Eylül. Kuzuluk
28 Eylül. Kanlıçay.

Haftasonu etkinlikleri
Kano gezi ve kano safari
Durusu'da kamp
Bisiklet gezileri
Binicilik (eğitim. atlı gezi. safari)
13-14 Eylül. Dolunay'da Durusu'da kamp ve gece yürüyüşü (dolunay ışığında yürüyüş. sıcak şarap. sucuk ve gitar.)

Kültür. fotoğraf ve doğa gezisi
5-7 Eylül. Safranbolu. Daday ve Abant
19-21 Eylül. Kapadokya (Otel konaklamalı)
Fotoğraf Gezisi
26-28 Eylül, Yedigöller (Çadır konaklamalı)
Tel: 0121.245 59 54.

• Fotoğrafevi Gezileri

Pazar Yürüyüşleri
7 Eylül, Yarhisar
14 Eylül. Vize Kıyıköy
21 Eylül. Serindere
28 Eylül, Aytepe.

Haftasonu gezileri
6-7 Eylül, Safranbolu (Tarih. Mağara, Trekking).

Haftalık geziler
30-7 Eylül. Kelebekler Vadisi
5-13 Eylül, Urfa, Harran, Nemrut
13-21 Eylül, Bakırdağı, Olimpos, Adrasan, Phaselis
Tel: 0212.251 05 66.

PANO

• Buldan el işlemeleri, otantik bezler, çeyiz, ev tekstil eşyalarına ihtiyacınız varsa hem ucuz hem kaliteli alışveriş yapabilirsiniz.
Adres: Aşirefendi Caddesi, Emek Han, No: 6/1, Yeşildirek, İstanbul.
Tel: 0212.527 25 63.

• Robert Kolej mezunundan İngilizce, yabancılara Türkçe ders.
Yasemin Akbaş
Ev. 0212.245 44 78.

KİTAPLI AHVE

• Kitaplı Kahve'nin tatili bitti. 1 Eylül'de açılıyor.

• Kitaplı Kahve yardımcı arıyor. 1 Eylül'den itibaren, saat 11.00-21.00 arasında 293 66 38'e başvurabilirsiniz.

• Egzotik bir konu: *Çizim Dünyası* ve *RR*. Kendi dalında bir öncü. 25. yılında, *9. Sanat Fanzin(e)*, öyküler, şiirler, coğrafya, ilginç konular, yorumlar...
9. Sanat Fanzin(e),
sahibi: O. Tos (Ozşan Can)
Randevu: 0262.353 40 27
Not için: 0224.234 61 94
Yazışma, abonelik:
PK. 7, Çine, Aydın.

• İki aylık yavru kediler yuva arıyor.
Tel: 0212.230 80 74.

• İlkokula giden iki çocuk için haftada üç gece öğrenci bakıcı aranıyor.
Ev Cihangir'de.
İlgilenenler *Pazartesi*'ye not bırakabilirler.

kadınlar

bakmakla yükümlü oldukları çocuklarıyla birlikte sivil nüfusun önemli bir parçası; yani askeri güçlerin başlıca hedefi
savaş sırasında tecavüz ve cinsel şiddetle yüzyüze geliyor
savaşın sebep olduğu yoksulluğun kurbanı
savaşın yol açtığı göçün kurbanı
savaşın ve ordunun kurbanı
ama savaş kararlarını almıyorlar,
silah tüccarı, general olmuyorlar
o yüzden 1 eylül dünya barış günü'nde, gücümüz ve birliğimiz

savaşa karşı

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)
Sahibi: Kadın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu)
Asuman Bayrak, Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura. **(Görsel Yönetmen)** Semra Emre. **(Arşiv)** Ayşegül Ulus. **(Halkla İlişkiler)** Aşkım Tekgül.
Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)
Berit Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioğlu, Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç, Meltem Ahıska, Minu İnkaya, Nermin Coşkun, Nural Yasin, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioğlu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler):
Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer, Semra Can. **(İllüstratör):** Rana Mermertaş.
Adres: Abdullah Sokak, No:9, Beyoğlu, İstanbul.
Tel: (0212) 249 59 59, 292 07 39, 292 07 47
Ankara Büro: Konur 2 Sokak, 53/ 10.
Tel: (0312) 419 09 95
Baskı: Özer yayıncılık Ltd. Şti., Hadımköy, İstanbul.
Dağıtım: Bir-Yay.